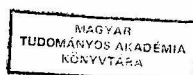

KANDIDÁTUSI ÉRTEKEZÉS

GYERTYÁNFY PÉTER

**A SZÁMITÓGÉPI PROGRAMOK ÉS ELEKTRONIKUS
ADATTÁRAK SZERZŐI JOGA**

Budapest 1989

TARTALOMJEGYZÉK

ELSŐ RÉSZ Alapvetés	Oldal
1. Fejezet. Bevezetés és előzmények	
1.1. A számítógép és a szerzői jog	1.
1.2. A szoftver jogi védelme ma	4.
1.3. A tanulmány célja	7.
1.4. Fogalom meghatározások	9.
1.5. Párhuzamos védelmi lehetőségek	13.
1.5.1. Szabadalmi oltalom	13.
1.5.2. Védjegyjogi védelem	16.
1.5.3. Önálló (sui generis) védelmi rendszer	17.
1.5.4. Versenyjogi védelem	20.
1.5.5. Szerződéses felelősség	22.
Jegyzetek az 1. Fejezethez	
MÁSODIK RÉSZ A szoftver, mint szerzői mű	
2. Fejezet. A szerzői mű fogalma általában	
Jegyzetek a 2. Fejezethez	23.
3. Fejezet. A szoftver, mint szerzői mű	33.
3.1. A szoftver mű tartalmi sajátosságai	33.
3.2. A szoftver mű formai sajátosságai	40.
3.3. A szoftver mű eredetisége	45.
3.4. Védelmi idő és nyilvánosság	56.
Jegyzetek a 3. Fejezethez	
4. Fejezet. Az elektronikus adattárak szerzői jogi védelme	59.
4.1. Az adattár	59.
4.2. Az adattárak tartalma, különös tekintettel a bennük levő szerzői művekre	61.
4.3. Az adattárban tárolt egyes adatokra (művekre) vonatkozó jogok	64.
4.4. Az adattár egésze, mint a szerzői jogi védelem tárgya	69.
Jegyzetek a 4. Fejezethez	

II.

5. Fejezet. A szoftver nemzetközi szerzői jogi védelme	77.
5.1. Szerzői jog és nemzetközi magánjog	77.
5.2. A szoftver a nemzetközi szerzői jogi egyezmények által védett művek körében	81.
5.3. Következtetés	86.
Jegyzetek az 5. Fejezethez	
6. Fejezet. A szoftver szerzői jogi védelmének lehetőségei az európai szocialista országokban	87.
6.1. Általános megjegyzések	87.
6.2. Bulgária	87.
6.3. Csehszlovákia	94.
6.4. Jugoszlávia	96.
6.5. Lengyelország	99.
6.6. Német Demokratikus Köztársaság	103.
6.7. Románia	109.
6.8. Szovjetunió	112.
6.9. Összefoglalás és következtetések	116.
Jegyzetek a 6. Fejezethez	
HARMADIK RÉSZ A szoftver a magyar szerzői jogban	
7. Fejezet. A szoftver szerzői jogi védelemképessége a magyar jogban	121.
7.1. A szerzői mű fogalma a magyar jogban	121.
7.2. A szoftver és a műfogalom viszonya	124.
7.3. A magyar szerzői jogalkotás és jogalkalmazás a szoftverről	127.
7.4. Feladatok és várható fejlemények	130.
Jegyzetek a 7. Fejezethez	
8. Fejezet. A szoftver szerzői jog alanya	134.
Jegyzetek a 8. Fejezethez	
9. Fejezet. A munkaviszonyban alkotott szoftver	138.
9.1. A szerzői jog és a munkajog viszonya	138.

III.

9.2.	Felhasználási jogok átszállása a munkáltatóra; a munkáltató jogai	141.
9.3.	A munkavállaló szerző személyhez fűződő jogai és a személyhez fűződő jogok általában a szoftver műveknél	147.
9.4.	A munkavállaló szerző vagyoni jogai	153.
9.5.	A szoftver szerzői jogi szabályzatok	162.
Jegyzetek a 9. Fejezethez		
10. Fejezet. A szerző vagyoni jogai; e jogok korlátai, valamint gyakorlati érvényesítése		166.
10.1.	A szoftver szerzői jogi felhasználása	166.
10.2.	A szoftver átdolgozása, fordítása	176.
10.3.	A szoftver szabad felhasználása	178.
10.4.	A jogvédelem gyakorlati érvényesítése	180.
Jegyzetek a 10. Fejezethez		
11. Fejezet. A szerzői jogi felhasználási szerződések		185.
11.1.	A felhasználási szerződések általában	185.
11.2.	A felhasználási szerződések a tárgyi jogban	193.
11.2.1.	Szocialista országok	194.
11.2.2.	Kapitalista országok	201.
11.2.3.	A szabályozás a magyar szerzői jogi törvényben	208.
11.2.4.	Közbülső eredmény	217.
Jegyzetek a 11. Fejezethez		
12. Fejezet. A szoftver felhasználási szerződés		220.
12.1.	A szoftver szerződések általában	220.
12.2.	A szoftver szerződés fajtái és fogalma	223.
12.3.	A szoftver szerződés alanyai, tárgya és tartalma	228.
12.3.1.	A szerződés alanyai	228.
12.3.2.	A fejlesztő, illetve a felhasználást engedő fő szolgáltatása és a szerződés tartalma	230.
12.3.3.	A felhasználó fő kötelezettsége	236.
12.3.4.	Mellékkötelezettségek, együttműködés	238.

IV.

12.4.	A szoftver szerződés létrejötte, teljesítése, megszűnte	240.
12.4.1.	A szerződés létrejötte, érvényessége	240.
12.4.2.	A teljesítés	242.
12.5.	Szerződésszegés a szoftver szerződések körében	245.
12.5.1.	Késedelem	245.
12.5.2.	Kellékszavatosság: kellékek	246.
12.5.3.	A hibás teljesítés objektív jogkövetkezményei	248.
12.5.4.	Kártérítés	251.
12.5.5.	Jótállás	252.
12.5.6.	Jogszatosság	252.

Jegyzetek a 12. Fejezethez

FORRÁSOK

ELSŐ RÉSZ

Alapvetés

1. Fejezet. Bevezetés és előzmények

1.1. A számítógép és a szerzői jog

A számítógép, mint az adatok és információk feldolgozásának, tárolásának és továbbításának elektronikus eszköze fontos része sőt motorja korunk technikai fejlődésének. Nevezhetjük ezt a fejlődést akár újabb, mindent átfogó technikai forradalomnak – az emberi fizikai képességeket megsokszorozó ipari forradalommal szembeállítva ^{1/} –, akár a gondolatközlés – a beszéd, az írás majd a könyvnyomtatás feltalálása utáni – negyedik forradalmának ^{2/}, egy bizonyos: a rendkívül gyors technikai változások a társadalom sok területén az egyensúly felbomlásával fenyegetnek. Ahogyan Isaac Asimov írja: „Legkésőbb 2000-ig eldől, hogy a negyedik forradalom világa teljes lendülettel tör-e előre vagy nem. Az utóbbi esetben a harmadik forradalom (és vele valószínűleg az egész emberiség) a halál torkában lesz.” ^{3/} Az, hogy az említett egyensúly fennmaradjon illetve egy magasabb szinten alakuljon ki, jelentős mértékben a jog s ennek részeként a szerzői jog alakulásától, változásától is függ.

A számítógép-technika, és méginkább a gépeket vezérlő szoftverek fejlesztése területén az Amerikai Egyesült Államok vezető szerepe tagadhatatlan. ^{4/} Ami ott lezajlott etéren az 50-es, 60-as évektől kezdve, bizonyos idő után végighullámszótt, végighullámszótt a világ többi részén is. ^{5/} Európában Franciaország a legnagyobb szoftver gyártó, 22 %-kal részesedett 1985-ben az európai piacból. Az egész világpiacot tekintve az Egyesült Államok részesedése 52 %, Japáné 8 %, Franciaországé 6,6 % az 1985-ös évben. ^{6/} Nem véletlen tehát, hogy amikor a külföldi tapasztalatokat összegezzük, elsősorban ezekre az országokra leszünk figyelemmel, továbbá az ugyancsak nagy szoftvergyártó ^{7/} és kiterjedt etárgyú bírói gyakorlattal is rendelkező NSZK-ra, amelynek szerzői jogi koncepciója ráadásul sok közös vonást mutat a magyar szerzői joggal. Az NSZK-beli jogi helyzet ismerete azért is különösen fontos, mert ez a magyar szoftver exportőrök legnagyobb piaca, így joga – a szerzői jog területisége folytán – számos magyar érdekre közvetlenül is kihat.

Az összefoglaló tanulmányok gyakran kezdődnek azzal, hogy statisztikai adatokkal vagy egyéb gyakorlati érvekkel támasztják alá tárgyuk fontosságát. A számítógépi programok tudományos témája aligha szorul ilyen öngazolásra. Mégis, lehetetlen ellenállni annak a kísértésnek, hogy legalább utaljunk a szoftver, a programok felhasználási területének sokféleségére. Ez a felhasználás ma nemcsak az ártermelő munkát és a szolgáltatásokat jellemzi, hanem kiterjed a tudományos kutatásokra is, beleértve a társadalomtudományt is: annak fontos módszerévé vált.^{8/}

A technika fejlődésének döntő hatása a közvetlen vizsgálódási területünkre, a szerzői jogra, önmagában nem új jelenség. Amikor a szerzői jog első és máig is legátfogóbb többoldalú nemzetközi egyezményét, a Berni Unió Egyezményt 1886-ban megalkották^{9/}, a közlés, az adatfeldolgozás fő módszere a beszéd, az írás, a könyvnyomtatás volt. Az azóta a kommunikáció technikájában beállott változásokat – például hangfelvétel, film – a szerzői jog néhány évtized alatt feldolgozta.^{10/} A jog válaszában kialakításánál az újdonság a technikai változások gyorsasága.^{11/} Manapság a jog számára külön-külön tényállásként megragadható technikai jelenségek szinte azonosításuk pillanatában megváltozhatnak vagy összeolvadhatnak; gondoljunk csak a hangfelvételi- és lejátszás-technika újabb és újabb csodáira.

A változások gyorsaságára friss és igen jellemző példa a műhold segítségével történő műsorsugárzás, érdemes miatta rövid kitérőt tenni. Ez a sugárzás mindmáig elvileg két, egymástól világosan elkülönülő és a szerzői jog számára eltérően értékelendő alapformában történhet: egyrészt távközlési és műsorszórtó műholdakkal (tehát további műsorterjesztőkhöz címzett sugárzással), másrészt közvetlenül a nagyközönségnek szánt adással ún. közvetlen vételre sugárzó műholdakkal. A két sugárzás műszaki jellemzői is eltérőek. Mégis, alighogy az utóbbi típusú műholdak tényleg működésbe lépnének, a két forma összeolvad; másrészt már olyan nagyszámú műsortovábbító szervezethez sugároznak egy-egy műhoddal, hogy már ezek is a nagyközönség egy minősített csoportjának tekinthetők, s ugyanígy, a sugárzó szervezetek kénytelenek tudomásul venni, hogy ilyen adásaikat is veszi, dekódolja közvetlenül a lakosság is. Megjelenik továbbá egy új típusú közepes energiával sugárzó műholdfajta is, amely eleve, a sugárzó szándéka szerint is egyaránt sugároz a kábelhálózatok és a nagyközönség részére is.^{12/} Arra, hogy közvetlen

vizsgálódási tárgyunk, a szoftver is nagyfokú, a jogászt is zavarba hozó változatosságot sőt változékonyságot mutat, a legjobb bizonyíték fogalma meghatározásának nehézsége. (L. 1.4. pont.)

A technika mai változásai a szerzői jogot több területén, több szempontból is érintik. Az új műfelhasználási módok, mint a vezetékes, műholdas műsorszórás vagy a számítógépes műtárolás a szerzői jogi védelem terjedelmét teszik próbára, amikor ezek vissza- illetve kiszorítanak bizonyos hagyományos felhasználási módokat, például a könyv- vagy a filmterjesztést. A technika által megkönnyített olyan szabad felhasználások viszont, mint a magáncélú elektronikus és fénymásolás tömegessé válásukkal a szerzői jog tartalmát ürítik ki, a vagyoni jogokat értéktelenné tehetik. Az olyan új műfajok továbbá, mint például a videoművek és maga a szoftver, leértékelhetik a védelem tárgyát, a különféle műfajokat és így a szerzői jog egy sajátos jogterületből — így az agályok — a szellemi alkotások háttér jellegű, medence-szerűen minden szellemi teljesítményt fölfogó és befogadó — és hatásában szükségszerűen kevésbé célzott — jogterületévé válhat.

A technika áldásai-fenyegetései közül most már csak a szoftvernél maradván rá kell arra is mutatni, hogy ez természetesen legalább olyan érzékenyen érint számos más jogterületet is, mint a szerzői jogot. Másszóval a jog a szoftvert számos oldalról kell megragadja, szabályozza, így például az iparjogvédelem, a versenyjog, a polgári jog felelősségi szabályai, a szabványok, az adójog stb. A gyakorlati jogász számára néhol már egy önálló jogterület is körvonalazódik a szoftver körül. ^{13/}

A szoftver és a szerzői jog kapcsolódó felületeiként a következők azonosíthatók: ^{14/}

1. a védett művek számítógépes tárolása és abból előhívása, reprodukálása;
2. számítógépes szerzői alkotótevékenység;
3. az ún. integrált áramkörök jogi védelme;
4. a szoftver jogi védelme;
5. az elektronikus adatbázisok jogi védelme.

A tanulmány az első három terület vizsgálatát nem tekinti feladatának, és pedig eltérő okokból. A számítógépes műtárolás, abból előhívás valamint a géppel alkotás véleményünk szerint egyértelműen a szerzői jogon belüli és a hagyományos eszközrendszerrel megoldható kérdések. Az integrált áramkörök ^{15/} jogi védelme viszont annyira más megoldást kíván, hogy reá a szerzői jog korszerű adaptálásával sem találunk szerzői szabályokat. ^{16/} Kivételesen – egyes nemzeti jogokban – persze ez is elképzelhető. ^{17/}

1.2. A szoftver jogi védelme ma

A szerzői jog, de egyáltalán bármely más kizárólagos jogot adó védelmi forma szoftverre alkalmazásának kérdésénél mindig is jelen volt az a félelem is, hogy a szoftver alkotóknak, gyártóknak ösztönzési célból és a befektetések megtérülésének biztosítására adandó kizárólagos jogok nem vezetnek-e az információk szabad áramlásának, a technika fejlődésének korlátozásához. ^{18/} A szerzői jogász reflexszerű válasza az, hogy maga a kérdésfeltevés is elhibázott, kétszeresen is. Először is a szerzői jog sem a nemzetközi egyezmények, sem a nemzeti jogok szerint nem védi magát a műbe foglalt információt, ötletet, gondolatot. (Zárójelben máris megjegyzendő, hogy éppen ezen a ponton támadtak aggodalmak az újabb NSZK-beli jogirodalomban: mennyire választható el egymástól a szoftvernél a megoldási szabály és a külső és belső forma? ^{19/}) A szerzői jog továbbá nem elsősorban arra irányul, hogy másokat „kizárjon” ^{20/}, hanem a kizárólagosság helyzetének a megteremtésével a szerzőt szerződések potenciális alanyává teszi, lehetővé teszi a művek rendezett terjesztését, elosztását, sőt ösztönzi új művek, gondolatok születését. Másrészt, a technikai fejlődés nemkívánatos korlátozásával mint szemponttal egyenesen szembenálló másik megfontolásnak, a szoftver gyártás és fejlesztés gazdaságossága biztosításának, úgy látszik, ma is sokkal nagyobb fontosságot kell tulajdonítanunk. ^{21/} A helyzet nagyonis hasonló a könyvnyomtatás elterjedése idején fennállotthoz. ^{22/} Most is az „utánnyomók” elleni védelem a szoftver ipar –és ugyanígy az alkotók – számára az első szempont ^{23/} s ehhez ma is a – megváltozott tartalmú – szerzői jog látszik, legalább is egyelőre, a legjobb eszköznek.

A kizárólagos jogok biztosítása mellett szól az is, hogy ezek megkönnyítenék a jelentős költségekkel már elkészült szoftverek terjesztését, csökkentve így a párhuzamos fejlesztés

téseket. Jelenleg ugyanis sok helyen üzemi titokként őrzik a programokat. Ugyanakkor az is bizonyos, hogy önmagukban az alanyi jogok nem sokat érnek, ha nem vagy nehezen érvényesíthetők és a jogsértések nehezen fedhetők fel és bizonyíthatók. Az utóbbi évek etekintetben is hoztak megfontolandó tapasztalatokat a szoftvernél. ^{24/}

A szoftver jogi védelmének kialakulásában 1985-tel lezárulni látszik a világban egy szakasz, mégpedig úgy, hogy a lehetséges formák közül egyértelműen a szerzői jog jut túlsúlyra. Az 1985-ös WIPO (Szellemi Tulajdon Világszervezete) – UNESCO szoftver kormányzati ülések résztvevőinek nagy többsége a szerzői jog mint védelmi eszköz mellett foglalt állást. ^{25/} A szakértők szerint a szerzői jog mellett szól formamentessége (vagyis hogy a jogok megszerzése nem igényel semmi formai eljárást) és a mögöttes nemzetközi egyezményi háttér is (a már említett Berni Unió Egyezménynek és az Egyetemes Szerzői Jogi Egyezménynek összesen több mint száz állam a tagja). Beszámoltak arról is, hogy azokban az országokban, ahol a jog elismeri a szoftver szerzői jogi védelemképességét, ez a forma a gyakorlatban is működőképes, védelmet nyújt mindenféle engedély nélküli felhasználás, nem csak a „kalóz” másolás ellen. Többen rámutattak, hogy szükség van mégis új, műfajspecifikus szerzői jogi szabályokra is. ^{26/}

Megállapítható tehát, hogy a fejlődés iránya nemzetközi szinten is a szerzői jogon kívüli próbálkozásoktól ^{27/} határozottan, egyre inkább a szerzői jog irányába mutat. Ez egyébként érdekes ellentétpárja annak a fejlődésnek, amin a folklór „művek” jogi megítélése a másik irányban átment. ^{28/}

Valóban, azoknak az államoknak a száma, ahol a szerzői jogi szabály kifejezetten elismeri a szoftver védelemképességét 1987-re tizennyolcra nőtt és ezeknek nagyobb része fejlett ipari állam. ^{29/} A Szellemi Tulajdon Világszervezete szerint ugyanilyen tárgyú jogszabálytervezeteken dolgoznak más országokban is és sok helyen a bírói vagy államigazgatási (a bejegyzéssel) gyakorlat biztosít ugyanilyen jogi védelmet. ^{30/} Ugyanakkor – a bolgár kísérletet kivéve – nincsen egyetlen állam sem, ahol sajátos, sui generis védelmi rendszert építettek volna ki. Több fontos országban viszont – a Szovjetunióban, Kinában, a Kelet-európai országok egy részében, egyes fejlődő országokban – egyelőre várakozó álláspontra helyezkedett a jogalkotó. Ezekben az országokban a szerzői jog mellett más védelmi formák bevezetésének lehetőségét is mérlegelik a szoftverrel kapcsolatban. ^{31/}

Az egyes fontosabb szoftver gyártó, és a szoftverre a szerzői jogi védelmi rendszert alkalmazó országokban a helyzet átfogóan így jellemezhető:

Az **Amerikai Egyesült Államok** – a Fülöp-szigetek után – a világon másodikként, 1980-ban nevesítette a szoftvert, pontosabban a számítógép programokat szerzői jogában. ^{32/} Megjegyzendő, hogy már 1976-os szerzői jogi törvényének indokolása is említi a szoftvert, mint ami a törvény által védett tárgyi körbe értendő. ^{33/} Az amerikai bíróságok nagyszámú ilyen ügyet bíráltak el a szerzői jog alapján ^{34/} és ezek közül több elvi ügyet az irodalom is részletesen tárgyalt. ^{35/} Az amerikai jogirodalom is szinte egységes abban, hogy a szoftver jogvédelemnek legalább is egyik eszközeként a szerzői jog alkalmazandó. ^{36/} Ugyanakkor a szerzői jog gyakorlati alkalmazásának legváltózatossabb problémáit is az amerikai gyakorlat tárja fel. ^{37/}

Angliában 1985-ben módosították az 1956-os szerzői jogi törvényt, annak hatályát formálisan is kiterjesztve a szoftverre. ^{38/} Már is küszöbön áll a szerzői jog újabb revíziója is, amely részletkérdésekben érinti majd a szoftvert is. ^{39/} A Legfelsőbb Bíróság is és más bíróságok már 1985 előtt is több ilyen alapon álló döntést hoztak. ^{40/} A jogirodalomban is a szoftver szerzői jogi védelemre alkalmasságának nézete uralkodik, noha gyakorlati alkalmazási kérdéseket itt is jócskán felvetnek (például a „firmware” és a szoftver nyelvről, nyelvekre fordítás minősítése, a jogérvényesítés nehézségei). ^{41/}

A Német Szövetségi Köztársaságban szintén 1985-ben tette meg a jogalkotás a döntő lépést: a szerzői művek példálózó felsorolását kiegészítette az „adatfeldolgozási eljárás programjaival”. ^{42/} A nyugatnémet joggyakorlat – kis kitérőkkel ^{43/} ugyancsak 1985-re jutott végleges, iránymutató állásfoglalásig a szerzői jog mellett. ^{44/} Más kérdés, hogy éppen ez az ítélet – az eredetiséggel, alkotásszinttel szemben felállított igen magas mércéje miatt – erősítette fel újra az elszórtan eddig is meglevő kritikus hangokat a jogirodalomban. Ezek a szerzői jogi megoldással szemben érvelnek vagy legalábbis annak gyakorlati alkalmazhatóságát vonják kétségbe. ^{45/} Nem vitás azonban, hogy a szerzői jog hívei, akik nézeteiket már a 70-es évek elejétől részletesen kifejtették, erős többségben vannak. ^{46/}

1985-ben Franciaországban is átfogóan módosították a szerzői jogot és a törvényben külön fejezetet szenteltek a szoftver védelmének.^{47/} A jogalkotó ezzel megerősítette azokat a – többségben lévő – bíróságokat is ítélkezési gyakorlatukban, amelyek eddig is elismerték szerzői alkotásként a szoftvert.^{48/} A jogirodalom – az 1957. március 11-i szerzői jogi törvény széles műfogalmára alapozva – általában ugyanígy vélekedik.^{49/} Emlékeztetni kell mégis néhány igen komoly – a szoftver-eredetiség kérdéses tartalmára vonatkozó és a személyiségi jegyek meglétét vitató – ellenérvre is.^{50/}

Japánban a jogalkotók – hosszas vita után – 1986-ban alapjában szintén a szerzői jogi megoldást választották.^{51/} A védelem terjedelmének kérdését – összefüggésben az eredetiséggel – itt is újra felvetették.^{52/} A bírósági gyakorlat már 1986 előtt is a szerzői jogi védelemképesség pártján állt.^{53/}

Végül az etéren eddig egyedül álló egyetlen Kelet-európai szocialista ország, Magyarország példája: a szerzői jogról szóló 1969.é. III. törvényt végrehajtó művelődési miniszteri rendelet a művekről szóló példálózó felsorolását 1983-ban egészítették ki a szoftver műfajával.^{54/} A bírói gyakorlat addig csupán két elsőfokú, a szoftver szerzői jogi védelemképességét elismerő ítéletet produkált,^{55/} de azóta fontos részletkérdések tisztázásával tovább is lépett a jogalkotó által csak irányában kijelölt úton.^{56/} A jogirodalom – nem kevés vita után – ma szintén egyértelműen a szerzői jog keretén belül kutatja a szoftver jogi védelmének kérdéseit.^{57/}

A szoftver szerzői jogi helyzetéhez tartozik, hogy több országban, ahol a szerzői jogi jogszabály kifejezetten elismeri a szoftver odatartozását, egyúttal a szoftver műfajra specifikus szabályokat is bevezettek. Ezekről a maguk téma szerinti helyén még szó lesz.^{58/}

1.3. A tanulmány célja

A tanulmány elsősorban magyar szempontból és a magyar elmélet számára értékeli a szoftver szerzői jogvédelem eddigi tapasztalatait. Megkísérel ennek eredményeképpen használható javaslatokat is tenni a magyar jogalkotás és jogalkalmazás számára. Amint az eddigi bevezető sorokból is látható, a szerzői jogvédelem alapkérdéseit – eredetiség a szoftvernél stb. – ugyancsak érdemes újra megvizsgálni, ugyanígy a szoftver szerzők

alanyi jogainak körét is. ^{59/} Ez annál is inkább így van, mert egyes nézetek szerint a szerzői jog melletti állásfoglalást világszerte gyakorlati és nem mélyebb elméleti megfontolásokra alapozták. ^{60/} A vizsgálat során állást kell foglalni, szükség van-e nálunk is további műfajspecifikus szabályokra a szoftvernél. Nyilvánvaló, hogy az ilyen szabályok nem idegenek a Berni Uniós Egyezmény, sem az Egyetemes Szerzői Jogi Egyezmény szabályaitól, még kevésbé Szerzői Jogi Törvényünktől. ^{61/} Így ha ilyen szabályokat be kell vezetnünk, ez még nem jelenti azt, hogy a szoftver idegen test lenne a szerzői jogban. Ezután majd különös figyelemmel vizsgáljuk a munkaviszonyban alkotás kérdéseit, majd a szerzői jog dinamikus része, a felhasználási szerződések következnek, különös tekintettel a szoftver szerződésekre.

Ahhoz, hogy az itt kitűzött célt elérhessük, indokoltnak látszik a külföldi tapasztalatokra és elméletre is építeni. A külföldi többéves kiterjedt gyakorlat ugyanis megmutatta: a szoftver mint egyéni szellemi alkotás és egyben ipari-gazdasági produktum megjelenésével felhívta a figyelmet a szerzői jog több kétértelmű, összetett vonására is. ^{62/}

A szoftver szerzői jog, amint ez az eddigiekből is látható volt, több helyen átmeneti szakaszban van. Bár a „fő irány” a szerzői jog, újra vizsgálni kell a párhuzamos jogvédelmi formák adta lehetőségeket is – éppen a jogvédelem szükségesnek látszó erősítése, egymás melletti formákkal megvalósítása miatt. Izgalmas kérdés az is – megválaszolása közelebb vihet a még Magyarországon is nyitott kérdések megválaszolásához –, hogy milyen a szoftver jogvédelem helyzete a többi Kelet-európai szocialista országban, mi az oka az ottani legalábbis várakozó-tartózkodó jogalkotói magatartásnak?

Az elmélet és a gyakorlat a szoftver és a szerzői jog újabb és újabb összefüggéseit, ellentmondásait tárja fel. Általában sem haszontalan ezért a helyzet időnkénti összehasonlító áttekintése. Ennek indoklására csak néhányat vegyünk szemügyre előzetesen a szoftver szerzői jog által felvetett problémák, emiatt előállott változások közül: ^{63/}

A szerzői jogok fokozottabban kapcsolódnak az iparhoz: a szerző joga helyett a szerzői jogi ipar („copyright industries”) bontakozik ki. A gondolat kifejtés külső és belső formájához kötődő legszemélyesebb szerzői jogosultságokkal szemben hangot kap az az iparjogi jellegű igény, hogy a tartalmat (is) kellene védeni. (Ez – egyes vélemények sze-

rint — a szoftvernél el sem kerülhető és ez éppen hogy a szoftver szerzői jogi védelme ellen szól.) A klasszikus szerzői jogi terület határai elmosódnak — mások szerint: szükséges is a kiterjesztésük a teljesítményvédelem irányában. Megjelenik a fogyasztói érdekvédelem is a szerzői jogban mint új politikai szempont. A bírói gyakorlat az alkotói sajátossággal, teljesítményszinttel szemben túl magas mércét állítva itt-ott megkérdőjelezi a szoftver szerzői jogvédelem gyakorlati alkalmazhatóságát stb.

Ahhoz, hogy a szerzői jogi védelem szoftverre alkalmazását — és gyakorlati hatékonyságát — a magyar gyakorlat számára a jövőre nézve is ajánlhassuk, mindezekre a kérdésekre lehetőleg megnyugtató választ kell adnunk. Ugyanakkor azt sem szabad szem elől tévesztenünk, hogy az egyes nemzeti szerzői jogok a nemzeti szerzői jogi egyezmények ún. minimum-szabályai egységesítő hatása dacára még ma is jelentős eltéréseket mutatnak a jogvédelem belső feltételei és különösen a jogintézmény kevésbé fontos részletei tekintetében. A kérdések így sokszor csak az **egyes nemzeti jogok sajátosságaiból** adódnak. Más kérdés, hogy a problémák ismerete, megválaszolása — a mégiscsak hasznosítható tapasztalatokon túl — a szoftver nemzetközi forgalma céljaira elengedhetetlen. A Berni Uniós Egyezmény és az Egyetemes Szerzői Jogi Egyezmény a szoftverre kifejezett szabályt nem tartalmaz, így ezek értelmezésénél a Szellemi Tulajdon Világszervezete és az UNESCO autentikus értelmezéseire, irányelveire ^{64/} és a jogirodalom eddigi eredményeire ^{65/} kell támaszkodnunk.

1.4. Fogalom meghatározások

A szoftver szerzői jog védelmi tárgyának meghatározása az elmélet és a gyakorlat számára is nehézségeket okoz és teljességgel egyetlen szerzői jogszabályban sem történt meg. Lehet, hogy ez a technikai fejlődés, a változások miatt a bírói gyakorlat alapján sem lesz pótolható. Megjegyzendő, hogy ez eddig a gyakorlatban nem jelentett jogértelmezési gondot, akadályt. Az eddigiekben mi magunk is felváltva azonos értelemben használtuk a „szoftver” és a „számítógépi programok” kifejezéseket. Bár korábban eltérő felfogás is volt, ^{66/} mára a nemzetközi fórumokon és a nemzeti jogokban is egyértelművé vált, hogy a szoftver a szélesebb, az átfogó fogalom, míg a számítógépi programok ennek csak egy részét teszik ki. ^{67/} A viták elsősorban erre a szűkebb fogalomra irá-

nyulnak. A „szoftver” elnevezés egyébként az adatok tárolására és/vagy feldolgozására alkalmas elektromos gépek (számítógépek), a „hardware” fogalompárjaként alakult ki.

A szoftver fogalmának meghatározásánál az egyes nemzeti jogalkotók általában követik a saját kialakult gyakorlatukat – egyesek részletes definíciókat adnak ^{68/}, mások ezt a bírói gyakorlatra és az irodalomra bízják. ^{69/} Ide tartozik, hogy a szerzői műfajokat még a részletes meghatározásokat tartalmazó jogszabályok is ritkán – például a film esetében – írják körül. A hagyományos műfajoknál a második megoldás is indokolható, hiszen a „regénynek”, „zeneműnek”, „képzőművészeti alkotásnak” a nagyközönség és a jogalkalmazó számára is többé-kevésbé egységesen kialakult, elfogadott fogalma van. A jogalkotói következetesség szempontjából feltűnő kivétel az angol (1985-ös) szoftver szerzői jog, amely ez esetben semmiféle definíciót nem ad. ^{70/}

Ilyen háttér előtt érthető, hogy a nemzeti jogalkotások egy része minden további meghatározás nélkül sorolja a „számítógépi programokat” a védett művek közé (önállóan vagy irodalmi műként) ^{71/}, más jogszabályok ugyanezt teszik a „szoftverrel”. ^{72/} Ehhez képest a magyar jog mégis többet ad, amikor a „számítógépi program alkotásokról és a hozzájuk tartozó dokumentációkról (a továbbiakban: szoftverről)” beszél. ^{73/}

Vannak ezután olyan országok, ahol a jogalkotó kísérletet tesz a szoftver legfontosabb részének, a számítógépi programnak a törvényi pontos meghatározására. A legismertebb az Amerikai Egyesült Államokban hatályos definíció: „A számítógépi program olyan megállapítások és utasítások sorozata, amelyet számítógépbeni közvetett vagy közvetlen használatra szántak.” ^{74/} Az ausztrál jog ennél is részletesebb meghatározást ad, ^{75/} míg a japán törvény a „programnyelv” és az „algoritmus” mélységéig hatol. ^{76/}

A tanulmány céljait szolgáló egységes fogalom kialakításához kiindulásul kiválóan megfelel a Colombet által is ajánlott definíció: A szoftver olyan programok, eljárások, szabályok és esetleg dokumentációk összessége, amely egy adatfeldolgozási egység – gép – működésére vonatkozik. ^{77/} Ebből a meghatározásból könnyen kibontható a szoftvernek az a három fő eleme, amelyet – a Szellemi Tulajdon Világszervezete 1977-es Mintaszabályára építve ^{78/} – a jogirodalom és a joggyakorlat a szoftver fő meghatározóiként szinte egységesen elfogadott: ^{79/}

a/ **Számítógépi program**, amin az amerikai meghatározás szerinti tartalmat érthetjük, azzal, hogy a Mintaszabályzat szerinti következő elemeknek is magyarázó értékük van: az utasítássorozat számítógépbeli használata mindig valamely meghatározott funkció vagy feladat ellátására, eredmény elérésére kell készítse a digitális számítógépet. ^{80/} Bár például az NSZK 1972-es szabványa megkívánja azt is, hogy a programbeli utasítások önmagukban zártak, teljeseek legyenek, ezt a szerzői jog szempontjából nem tekinthetjük eleve döntő elemnek, előfeltételnek. ^{81/}

Az amerikai meghatározásból is következik, — „közvetett vagy közvetlen gépi felhasználás” —, hogy a programoknak két fajtája van. ^{81/} Egyik az úgynevezett forráskód vagy **forrás program**, amelyben az utasításokat és megállapításokat (logikai megállapításokat) emberi szem általi olvasásra szánt, de a programkészítés céljára alkotott valamely mesterséges nyelven eredetileg írták, például FORTRAN, COBOL vagy a géphez közelebbi valamely ún. assambler nyelven. ^{83/} Különbözik a forrásprogramtól az ún. **tárgyi program**, amely a forrás-program olyan változata, amely a számítógépben közvetlenül felhasználható. A tárgyi kódot, amely bináris jelekből ^{84/} áll; valamilyen anyagi hordozón rögzítik, például mágnes lemezen, silicon chip-en, sőt esetleg beépítik magába a számítógépbe, RAM-ként ^{85/}, ROM-ként ^{86/} stb.

A számítógépi programok magját, alapelvét, megoldási képletét **algoritmusnak** nevezük. Erre épül a megoldás módszere, ezt bontja ki a programalkotó a sajátos eszközeivel, reá és a feladatra jellemző kifejezésmóddal a programban. A japán szerzői jogi törvény is módszerként jelöli az algoritmust. ^{87/} Ugyanilyen típusú elvont, gondolati megoldáson alapul a számítógépek tervezése is. ^{88/} Előre kell bocsátanunk, hogy ez a megoldási eszme mint a mű gondolati tartalma a szerzői jog számára elvileg hozzá nem férhető, általa nem védhető.

A számítógépi programok céljuk szerint igen sokfélék lehetnek. A magyar Számítástechnika-Alkalmazási Termékek Jegyzéke ^{89/} alapprogramokat és gazdálkodó szervezetek tevékenységét segítő programokat, egyéb alkalmazási programokat különböztet meg. Az alkalmazási programokat meghatározott speciális programokhoz készítik, így például szövegfeldolgozás, adattárolás és reprodukálás, termelés folyamatirányítás, játék

stb. Sajátos programok az un. rendszerprogramok (compiler, assambler, interpreter stb.), amelyek a számítógép belső működését teszik lehetővé, ellenőrzik a géphez kapcsolt külső szerkezeteket és kommunikálnak a felhasználóval. ^{90/} A számítógépi programok sajátos, most kifejlődő területe a **szakértői rendszerek**. E programok abban különböznek a hagyományostól, hogy míg ott a megoldás, az ismeret az eljárás elválaszthatatlan részeként beépül egyetlen nagy kód-blokkba, addig a szakértői rendszereknél ez a két dolog elkülönül. A rendszer egyrészt az ismereti alapból (probléma megoldási ismeretekből), másrészt a tolmácsoló, hozzáférést-kezelést lehetővé tevő programból áll. ^{91/} Az elkülönülés fokát jelzi, hogy Angliában például a két részt sokszor két külön cég gyártja. ^{92/} A szakértői (például adó-tanácsadói, időjárás előrejelző) rendszerek sajátos ismeretek tárolását kombinálják azzal a képességgel, hogy a gondolkodási folyamatok mintájára kezeljék és dolgozzák fel az ismeretanyagot és meghatározott kérdésekre és problémákra válaszoljanak. Ott alkalmazható, ahol a szakismeret egyszerű, lépésenkénti „ha – akkor” típusú szabály segítségével közölhető. ^{93/}

b/ A szoftver második eleme a **program-leírás**. A Mintaszabályzat szerint ez az eljárás teljes ábrázolása szóban, rajzban vagy egyéb formában elegendő részletességgel ahhoz, hogy meghatározzon egy megfelelő számítógépi programot alkotó utasítás sorozatot. A programleírás tulajdonképpen a program készítésekor keletkezik, annak döntő előkészítő anyagait tartalmazza. Ezeket a feladatfeltárás, rendszerterv – készítés és forrás program megtervezésekor majd a végleges program előállításakor általánosan használt nyelven, majd matematikai jelekkel és un. lefutási diagrammokkal ^{94/}, blokk-diagrammokkal ^{95/} – erre utal a fenti meghatározásban a „rajz” – ábrázolják. A tervezés és elkészítés gyakran a korábbi szakaszok módosításával, egyes rész-anyagok elvetésével jár. A programleírás alapján több különféle, eltérő forrásprogram is készíthető, amelyek ugyanakkor a számítógépben ugyanazt a működést, eredményt váltják ki.

A program fejlesztést, amelynek szakaszai a valóságban egybefolynak, a 15 évvel ezelőtti magyar bírósági ítélet több ^{96/}, az újabb NSZK-beli bírói gyakorlat pedig három fő részre látja bonthatónak: általános probléma megoldása (rendszeranalízis); a probléma megoldás kivetítése diagramokban; a kódolás forrás-nyelven és tárgyi kódként. ^{97/} A szoftver egészének jogvédelme, az arra vonatkozó jogok és esetleges szerződések szempontjából

ezeknek a szakaszoknak — és hogy melyikükben nyilvánul meg alkotói szintű tevékenység — közvetlenül nincs jelentőségük. Nem így azonban, ha szerzőtársi vita van vagy a korábbi szakaszok átvételében álló jogsértés történik.

c/ A Mintaszabályzat, továbbá a bírói sőt a szerződéses gyakorlat szerint is része a szoftvernek a kísérő anyag, másnéven **kiegészítő dokumentáció** is. Ebbe tartozik minden olyan tájékoztató anyag, ami nem számítógépi program vagy program leírás és arra szolgál, hogy a program alkalmazását vagy megértését elősegítse — például kézikönyv szerű használati utasítás.

Az eddigiekben meghatározott számítógépes eljárási rendszer, a szoftver mindhárom a/, b/, c/ elemet átfogja. A kifejezés ugyanakkor néha egy-egy külön elemének szinonimájaként is használatos. A magyar bírói gyakorlat a magyar jogszabály szerinti „hozzátartozó dokumentáción” egyértelműen mind a program leírást, mind a kísérő, kiegészítő dokumentációt érti.^{98/} Azokban az országokban viszont, ahol a szerzői jogszabály csak a számítógépi programot nevesítette szerzői műként (önálló műfajként vagy irodalmi műként) és erre speciális szabályokat is bevezettek, a szoftver többi részeire (másik két fő elemre) ezek a speciális szabályok nem vonatkoztathatók. Ez a helyzet például az Amerikai Egyesült Államokban is.

1.5. Párhuzamos védelmi lehetőségek

1.5.1. Szabadalmi oltalom

A számítógépi programok számára abszolút, *erga omnes* jogi védelmet nyújtó rendszerként történetileg először a szabadalom kínálkozott.^{99/} Az általános alkalmazásra irányuló kísérletek eredménytelenül zárultak, mert ma a bírói és találmányi hivatali gyakorlat az államokban túlnyomó többségében kizárja a szoftver önmagában, szoftverkénti szabadalmazhatóságát.^{100/} Ezt a negatív álláspontot az angol, francia, lengyel, NSZK, mexikói szabadalmi törvény^{101/} valamint az 1973. október 5-i Európai Szabadalmi Egyezmény^{102/} kifejezetten rögzíti is. A Szovjetunióban ugyanilyen értelemben rendelkezett az illetékes Állami Bizottság jogi állásfoglalása.^{103/} Az Egyesült Államokban a Legfelsőbb Bíróság egyik 1977-es döntése az irányadó^{104/}, amely szerint a számítógépi programok pusztán

szellemi természetű módszerek, fizikai anyagra közvetlenül nem vonatkoznak, így nem szabadalmazhatók. Kínában, bár az 1984-es szabadalmi törvény 25. cikkéből végülis elhagyták a korábban tervezett kizáró rendelkezést, a szabadalmazás a gyakorlatban csak akkor jön szóba, „ha a program hardware-hez kapcsolódik.”^{105/}

A magyar szabadalmi törvényből és indokolásából szintén kitűnik, hogy a szoftver általában nem szabadalmazható, mégpedig a megoldás műszaki jellegének a hiánya miatt.^{106/}

Ha a különféle találmányi hivatalok, bíróságok és jogalkotók elutasító álláspontjának közös magját keressük, elsőként arra is gondolhatunk, hogy a születő programok beláthatatlan nagy száma és a szabadalmi eljárások amúgyis növekvő időtartama miatt (újdonságvizsgálat nehézségei, haladó jelleg vizsgálata stb.) elsősorban a hatóságok védekező reakciójáról volt szó.^{107/} A gyakorlati nehézségek – a már említetteken túl az igénypon-
tok megfogalmazása, osztályba sorolás^{108/} – mellett és túl az elutasításnak azonban mélyebb, elvi okai is lehettek. A szabadalmi jogok közös alapelvébe ütközik, hogy a számítógépi programok tisztán elméleti, gondolati jellegűek, nem pedig műszakiak.^{109/}

A bírói gyakorlat szerint a programok használata azért nem „műszaki megoldás” alkalmazása, mert nem jelenti a természeti erők közvetlen felhasználását. Így még ha a programot műszaki eszközökkel is kapcsolják össze, ez nem emeli az előbbi a műszaki találmány szintjére.^{110/} Ugyanígy az sem elegendő, ha a szoftverrel elérhető eredmény nem lesz szabadalom tárgya, „mert ez csak műszaki következmény”.^{111/} Ezek a jogtárgyak – e gondolkodás szerint – csak akkor lehetnek szabadalom tárgyai, ha egy új gépi (számítógépi) felépítést vagy a számítógép nem nyilvánvaló, új módon való használatát nemcsak hogy szükségessé teszik, hanem pontosan meg is határozzák.^{112/}

Ez az érvelés, a szabadalmi védelem ilyen elhatárolása például az NSZK-beli jogirodalomban az utóbbi időkig elfogadott volt.^{113/} Ugyanakkor már régebben is rámutattak a szoftver kettős jellegére is: egyrészt nem-műszaki, matematikai és logikai végrehajtási utasítások, másrészt a végrehajtáshoz szükséges számítógép felépítésére is ható előírások.^{114/}

A szabadalmi védelem megadása ellen szólt az az aggodalom is, hogy ha ezekre a nem-műszaki gondolatokra kizárólagos jogokat adnak, ezzel éppen a technikai fejlődést gátolják. Rá kell mutatni arra, hogy ez a veszély a szerzői jogi védelem esetén elvileg nem

fenn. Nem azért, mintha a szerzői jogi védelem eleve csak a forma védelmét jelentené, hanem mert ennek megközelítési módja, közvetlen védelmi tárgya más, mint a szabadalomé. A kizárólagos jog nem a műben foglalt gondolat ismételt megvalósítására, kivitelezésére irányul, mint a szabadalomnál, hanem a gondolat sajátos, egyéni kifejezésformájának ismételt megjelenítésére, érzékelésére. A szerzői mű gondolati tartalma elvileg elkülöníthető ettől a külső és belső formától.

Többségi vélemény szerint a külső és belső formájában új programok mögött az alapgondolat, megoldási minta nem mindig új, ami persze nem alapjában szól a szabadalmi védelem ellen, hanem csak az esetek nagy százalékában a gyakorlatban. Másrészt azonos algoritmusra építve különféle módon kifejtett programok írhatók — ez pedig az algoritmus szabad felhasználhatósága, köztulajdonban tartása mellett szól.

A szoftver szabadalmi védelmének mai igen szűk keretei azonban többek véleménye szerint nem tekinthetők véglegesnek, a bíróságok még nem mondták ki a végső szót. ^{115/} Valóban, a **műszaki és nem műszaki jelleg határvonalának** kijelölése a gyakorlatban továbbra is gondokat okoz. Nem vitás ugyanis, hogy egy találmánytól olyan alapon nem tagadható meg a szabadalmi oltalom, hogy szoftvert is tartalmaz illetve szoftverrel működik.

Az Európai Szabadalmi Hivatal az új Eljárási Irányelveiben a benyújtott igény összes jegyeinek együttes figyelembe vételét írja elő annak megállapítása céljából, hogy mi az az újdonság, amit a találmány a technikában hoz. ^{116/} Ezzel nyilvánvalóan szemben áll az a korábbi — például NSZK Legfelsőbb bírósági — szemlélet, amely döntőnek azt tekinti, hogy a találmánynak feltétlenül „az igény műszaki jellemzőiben kell megnyilvánulnia.” ^{117/} Ugyanakkor az Amerikai Egyesült Államokban már 1981-ben is született olyan bírósági ítélet, amely szabadalmat adott alkalmazói szoftverre, mert az újfajta műszaki eredményt, gyártási eljárást hozott. ^{118/}

Ugy tűnik, az NSZK Találmányi Hivatala is erre az újabb, szélesebb értelmezésnek az útjára tér, hiszen közzétett Elbírálási Irányelv-tervezetében a találmány műszaki jellegéhez elegendőnek látja, ha „annak a feladatnak a megoldásához, amely a találmánynak alapjául szolgál, természeti erők (például . . . elektromos jeleké adatfeldolgozó berendezésekben) igénybevétele szükséges.” ^{119./}

Az NSZK-ban a jogirodalomban is hangot kap az a vélemény, hogy a modern technika fejlődésének kézbentartásához, vagyis a kizárólagos szabadalmi jogokkal való befolyásolásához az eddignél modernebb technika-fogalomra van szükség az iparjogvédelemben is. ^{120/} Enélkül „a szabadalmi rendszer a XIX. század technológiájának levéltáraiba kerül.” ^{121/} **Schulze, G.** ebből a szoftver számára azt a kompromisszumos következtetést vonja le, hogy azokban az esetekben, amikor a program csak egy szűk, speciális műszaki területre (tehát például nem egy általánosan használatos számítógépre) vonatkozik, feltételezni lehet, hogy maga a találmány műszaki jellegű. Ilyenkor nem kell attól tartani, hogy a szabadalommal magát a szoftvert mint olyat záránk el. ^{122/}

Akárhogy is alakul a műszaki és nem-műszaki jelleg elhatárolása a gyakorlatban, ez közvetlenül nem érinti a másik kizárólagos jogokat adó védelmi rendszer alkalmazási lehetőségeit. Sőt, az eseteknek abban a valószínűleg mégiscsak kisebb hányadában, amikor szabadalmi védelem is lehetséges, ez a legtöbb jogrendszer által megengedett ^{123/} párhuzamos védelem indokoltan növeli a szerződés és a gyártó jogi biztonságát. Ismét csak utalunk azonban arra, hogy a védelem a két esetben nem ugyanabból a szempontból áll fenn.

1.5.2. Védjegyjogi védelem

A védjegyjogi védelem, noha célja nem a felhasználás engedélyezésének kizárólagossága, hanem az áru, a szolgáltatás megkülönböztetése és egyediesítése, közvetve esetenként mégiscsak felhasználható a szoftver jogi védelmére is. Nevezetesen akkor, ha a védjegyet beírják, beépítik a programba és az a program futtatásakor a képernyőn, papírhordozón megjelenik. Természetesen csak megkülönböztető jellegű név jegyeztethető be, a leíró jellegűek, például DIGITAL, SOFTSYSTEM, nem.

E védelem gyakorlati értéke persze attól függ, milyen költségekkel jár a védjegy elvileg mindig lehetséges eltávolítása a programból.

1.5.3. Önálló (sui generis) védelmi rendszer

A szoftvergyártók továbbra is veszélyeztetett érdekeinek védelmére újra meg újra felmerül a javaslat, hogy a jogi védelem egészen új – ugyancsak kizárólagos jogot adó – formáját kellene megteremteni a szoftverre. ^{124/} Mindeddig azonban ilyen sui generis védelmi rendszer – eltekintve a **bolgár** részleges szabályozástól, L. 6. Fej. 2. pont – sehol sem működik. ^{125/} A Szellemi Tulajdon Világszervezete 1977-es Mintaszabályzata ^{126/} is alapjában szerzői jogi megközelítésű, noha a szerzői jognak néhány fontos eleme – legalábbis a kontinentális szemlélet szerint – hiányzik belőle. ^{127/}

Ugyanezt a szerzői jogi jelleget látja **Kolle** általában a jogirodalomban javasolt „sui generis” rendszereknél. ^{128/} Az NSZK-ban például egy 1979-es szakbizottság kimutatta, hogy a Mintaszabályzat által javasolt védelmi szintet ott a szerzői jog (még az 1985-ös szoftver tárgyú módosítás előtt!) minden további nélkül biztosítja. ^{129/} Ugyanerre az eredményre jut **Wittmer** a svájci jog tekintetében. ^{130/} Mindazonáltal még a Szellemi Tulajdon Világszervezete 1985-ös Szakértői Értekezlete is jelezte, hogy egyes országokban ma sem zárják ki teljesen ezt a megoldási lehetőséget a jogvédelemre. ^{131/}

Anélkül, hogy témánktól, a szoftver **szerzői** jogi védelmétől lényegesen eltérnénk, lássuk három ilyen, végül meg nem valósult részletes tervezet többé-kevésbé a többi javaslatra is jellemző fő elemeit.

A **japán** javaslat ^{132/} szerint a jogok a szoftver elkészültével automatikusan adóttak, a védelemnek nem feltétele a bejegyzés, letét. A használat jogát azonban esetleg függővé lehet tenni a bejegyzéstől.

Az ugyancsak visszavont **brazil** terv szerint a törvény 15 éves (videojáték- és szórakoztató programokra 2 éves) védelmet adott volna a szoftver programrésze tekintetében, a védelemből kifejezetten kizárva a dokumentációt és az algoritmust is. A védelem konkrét felsorolással meghatározott jogokat jelentene. A jogok megszerzésének bejegyzés lett volna a feltétele, de ezt akár egy több mint egy éves nyilvános használat akár egy külföldi jogszerzés kizárta volna. A rendszer része lett volna a nemzeti érdekű illetve a nemhasználat miatti törvényi engedélyezés is. ^{133/}

A magyar terv ^{134/} kötelező nyilvántartásba vételt írt elő a védelem feltételeként. A védelemhez mindhárom terv szerint elegendő lett volna a viszonylagos eredetiség, de a vizsgálat a nyilvántartásba vételkor erre sem terjedne ki, csak alaki lenne. A magyar javaslat a párhuzamos, tehát akár a szerzői jogi védelemmel együttes védelmet sem zárna ki. A tervezetek szerint a nyilvántartás mindenki által megtekinthető lenne. A védelem az algoritmusra, az elvekre nem terjedne ki. A japán védelmi rendszer személyhez fűződő jogokat nem adna, míg a magyar terv itt a szerzői jogot követi. A tervezetek végül szükségesnek látják az átdolgozás jogának és egyéb felhasználási jogoknak a meghatározását; a japán tervezet bizonyos esetekre törvényi engedélyt irányzott elő. A védelmi idő mindkét esetben lényegesen rövidebb, mint a szerzői jogi (15 év illetve 5 év).

Ugy véljük, hogy ez a vázlatos ismertetés is megmutatja, hogy a *sui generis* védelmi rendszerek önmagukban nem oldanak meg a szoftver jogi védelme bizonyos tényleg fennálló nehézségeit, legalábbis nem könnyebben, mint a szerzői jog.

Az algoritmus konkrét megvalósítástól független védelme, ami alapvetően új és idegen is lenne a szellemi alkotások jogától, e javaslatokban nem merül fel. Az eredetiség — alkotási szint kényes, minősítési kérdését ez a rendszer nyitvahagyná és eleve a jogvitás ügyeket elbíráló bíróságokra hagyná. Ha pedig úgy értékeljük a helyzetet, hogy itt semmiféle egyéni alkotásra, alkotói szintre nincs szükség, akkor valójában szomszédos jogi, teljesítmény-védelemről van szó. Ez pedig újabb problémák sorát vetné fel, például hogy akkor más szervezői-üzleti teljesítményeket sem lehet az abszolút, *erga omnes* védelem sáncái mögül kirekeszteni. Ennél is súlyosabb veszély, hogy akkor valóban, még a legkézenfekvőbb és mindenki által használatos programozási formák használata is kizárólagos jogokba ütközhetne. A jogsértések valóban nehéz felderítésében és a bizonyításban sem hozna semmi többletet ez a rendszer.

A *sui generis* rendszerek szerinti bejegyzés mint a szerzőség mellett megdönthető védelmet alapozó *prima facie* bizonyíték elvileg valóban többletet jelentene a legtöbb állam szerzői jogához képest. Ez az eredmény azonban egyrészt másképpen is — például közjegyzői letétbe helyezéssel — elérhető, másrészt a szerzői jogi nyilvántartás-

ba vételt lehetővé tevő néhány ország gyakorlata a szoftver tekintetében éppen azt mutatta, hogy az érdekeltek a nyilvántartásba vételt különböző okokból mégsem tekintik jó vagy szükséges megoldásnak. ^{135/} A szoftver piac tájékoztatásának már mindenütt kialakultak a saját információs eszközei, csatornái.

A tervezetek többi elemei — hármát, a törvényi engedélyt, a személyhez fűződő jogok mellőzését és a sajátos védelmi időt kivéve — megfelelnek a szerzői jog szokásos szabályainak. A törvényi engedély a szerzői jog egészétől nem idegen, de a nemzetközi egyezmények a szoftverre ennek bevezetését ma nem tennék lehetővé. (Még is szóba jöhet a szoftver rádiós, televíziós sugárzására, ami oktatási célra elképzelhető.) Ugy véljük, itt maga a javaslat elhibázott, hiszen a védelem fő céljával, a szerzők, gyártók ösztönzésével szembe ható.

Ugyanilyen alapon kritizálható az igen rövid védelmi idő is: a kereskedelmi értéküket hamar elvesztő programok számára a védelem ténye néhány év múlva úgyszólván közömbössé válik; hosszú ideig használatosak pedig éppen ezért érdemelnek hosszabb védelmet. A védelem ténye, megfelelő tartama ösztönöz a nagyobb értékű alkotásra. Az az érvelés, hogy azokra a szellemi alkotásokra, amelyeknél a szerzői jog olyan intézményei, mint a védelmi idő és a **személyhez fűződő jogok** teljes terjedelmükben általában nem juthatnak érvényre, ezért eleve ne is legyenek a szerzői jogi védelem tárgyai ^{136/}, számunkra nem meggyőző. A néhol túlságosan dogmatikusan, sőt idealista módon tételezett személyhez fűződő jogok érvényesülése, ahogyan erre még a megfelelő helyen kitérünk, nemcsak a szoftvernél, hanem a munkaviszonyban alkotott **mindenféle** műnél problematikus.

Végülis úgy véljük, hogy amennyire elképzelhető a szoftver jogi védelmének a szabadalom vonalán való bizonyos gyakorlati kiterjesztése, ugyanúgy meg vagyunk győződve arról, hogy a **sui generis** védelmi rendszer — ha valahol kísérletképpen, bizonyos rész-kérdésekre, alkalmaznának is ilyen szabályokat — belátható időn belül nemzetközi méretekben már csak a nemzetközi egyezményes háttér hiánya miatt is jelentőség nélkül lesz.

1.5.4. Versenyjogi védelem

A versenyjog, amely többféle jogterület anyagát fogja egybe, egyes részterületein – mint ezt Vörös az iparjogvédelemmel kapcsolatban kifejti – a szellemi alkotások kizárólagos védelmi rendszereinek mögöttes területe lehet. ^{137/} Logikus tehát, hogy a szoftver védelmének párhuzamos vagy helyettesítő lehetőségeit itt is felkutassuk. Egyet már bevezetőben le kell szögezni: ez a védelem a kizárólagos jogokhoz képest szükségképpen csak korlátozott lehet, hiszen nem mindenkivel, hanem csak az eredeti jogosulttal versenyhelyzetben lévő vagy legalábbis gazdasági tevékenységet folytató személlyel szemben védhet. ^{138/}

A versenyjog egyes konkrét tilalmai közül elvileg a **szolgai utánzás és bitorlás** tilalmának lehet jelentősége, hiszen a jogosítatlan lemásolás kereskedelmi célra az egyik tipikus szoftver jogsértés. Ez a védelmi lehetőség mégis az alábbiak szerint a legtöbb jogban igen kivételesen lehet alkalmazható a szoftverre.

Amellett, hogy a feleknek versenytársaknak kell lenniük ^{139/}, sok nemzeti jog illetve joggyakorlat, így a magyar ^{140/}, a német, francia, osztrák és a svájci is ^{141/}, megkívánja az összetéveszthetőség elemét is. A francia jogban ennek a tényállásnak az általános alkalmazása is visszaszorulóban van. ^{142/}

Ezen túlmenően több jogban a versenyjogi jogsértés megállapításának elengedhetetlen feltétele, hogy a felperes által kifogásolt magatartás a „jó erkölcsbe ütközőnek” legyen minősíthető. ^{143/} Ez pedig igen szubjektív feltétel. Kérdéses, hogy például kereskedelmi forgalomban vett szoftver sokszorosítása, különösen pedig átdolgozása üzleti célból a „jó erkölcsbe ütközik”-e. Néhol további (súlyosbító) feltételekkel is találkozhatunk: a bíróság megkívánhatja az utánzott áru egyéni eredeti jellegének és a tényleges kárnak a meglétét is ^{144/}, vagy annak bizonyítását, hogy a felperes befektetése a szoftver előállításában még nem térült meg. ^{145/}

Az a magyar jogeset tehát, amelyben az alperest eltiltották a felperes gyártmánykatalógusából kiválasztott néhány, szabadalmilag nem védett termék azonos módon gyártásától, mivel ez „az üzleti tisztességbe ütközött”, ^{146/} csak kivételesen szolgálhat szoftver jogvitáknál precedensként.

Az Egyesült Államokban számos jogeset azt mutatta, hogy a szövetségi jog és az egyes államok joga közötti viszony — szűk kivételektől eltekintve — kizárja az államok „tisztegtelen verseny” jogszabályainak alkalmazását, ha a védelmet igénylő szoftver a szövetségi jog szerint nem védi sem szabadalom, sem a szerzői jog. ^{147/} A belföldön nem védett külföldi szoftverek és videojátékok importjának korlátozására a tisztességtelen verseny tényállásainak megállapításával azonban már évek óta használják az Egyesült Államokban a versenyjogot. ^{148/} Egy újabb, más szempontból iránymutató döntésben az amerikai bíróság — a szerzői jogi érvek mellett — azzal is alátámasztja ítéletét, hogy „a felek között hallgatóságos megállapodás volt a rendszer olyan használatára, hogy az engedélyes nem fogja az engedélyező tulajdonát képező anyagot úgy használni, hogy ezzel sértse vagy károsítsa az engedélyező jogait.”^{149/} Eszerint — így érthető az ítélet — az eredeti programból annak akár csak mögöttes elveit felhasználva sem készíthető új program. Jogos az a vélemény, hogy egy ilyen „versenykizáró” kikötésnek a szoftver szerződésekbe értelmezése káros lehet a szoftver gyakorlata és elmélete fejlődésére és szemben is áll a szellemi alkotások jogának elveivel. ^{150/}

A versenyjog szoftver ügynél való bekapcsolására példa az osztrák Legfelsőbb Bíróság ún. „Zahnärzteprogramm” ítélete is, amelyben a bíróság a szerzői jogi alapkérdés elől a versenyjogi jogsérelem megállapításával tért ki. ^{151/}

A második itt szóba jöhető versenyjogi tényállás a **titokvédelemről** szóló. A szoftver szerzői jogi védelem általánossá válásakor úgy tűnt, hogy a titokvédelem mint jogi eszköz a szoftver kereskedelemben teljesen elveszíti jelentőségét, hiszen, mint egy amerikai kormánybizottság kifejtette, az üzleti titok és a szoftver művek széles elterjesztése — amelynek most eszközéül kínálkozik a szerzői jog — logikailag és gazdasági értelemben is kizárják egymást. ^{152/} Az újabb jogirodalom mégis arról tudósít, hogy egyrészt a szoftver kereskedők sokszor ezt tekintik a szerzői joghoz képest elsődleges védelmi eszköznek ^{153/}, másrészt több államban a bíróságok is helyt adtak a sérelmet szenvedett szoftvergyártó vagy kereskedő erre alapozott keresetének. ^{154/}

Az üzleti titok védelmét biztosító jogszabályi tényállások fontos eleme például, hogy „bizalmasan közölt” üzleti információval éljen vissza az alperes. ^{155/} A titoknak te-

hát valóban a legszűkebb körben vagy titoktartási kötelezettséggel terhelt személyek körében szabad csak ismertnek lennie és a védelem megszűnik, amint a „titok” nyilvánosságra kerül. ^{156/} Egyes országokban a joggyakorlat azt is megkívánja, hogy a védelmet igénylő személy előzőleg a titok védelmére logikusan elvárható őrző intézkedéseket tegyen. ^{157/}

Maga a „titok” fogalma a versenyjogban elég tág ahhoz, hogy a szoftvert is befogadja, hiszen az például a magyar jog szerint is „minden olyan megoldás vagy adat, amelynek titokban maradásához a jogosultnak méltánylandó érdeke fűződik.” ^{158/} Ugy tűnik tehát, hogy a titokvédelem szabályai csak kivételes esetekben, a szoftver nyilvánosságra hozatala előtt használhatók fel a szoftverhez fűződő érdekek kiegészítő vagy pótló védelmi eszközeül.

1.5.5. Szerződéses felelősség

Azokban az országokban, ahol kizárólagos jogot adó védelmi rendszer a szoftverre még nincs, a szoftver befektetések védelmét, megtérülését lényegében a csak a felek között hatályos szerződéses kötelezettségvállalások biztosíthatják. ^{159/} A szoftver felhasználási jogának konkrét szerződési célra korlátozottsága mint elv – külön szerződési kikötés nélkül is – különösen az NSZK-ban látszik a bíróságok által is elfogadottnak, de Brandi-Dohrn ilyen amerikai döntésről is tudósít. ^{160/} Ugyanez feltehetően a magyar Polgári Törvénykönyv együttműködési kötelezettségekről, a jogok rendeltetésszerű gyakorlásának kívánalmáról szóló általános szakaszából is levezethető. ^{161/}

Jegyzetek az 1. Fejezethez

1. WIPO tanulmány, (1987) 1.o.
2. Asimov
3. Asimov
4. Nem beszélünk most egyes speciális területekről, mint például a haditechnika és a távközlés szoftverei, ahol a Szovjetunió vagy Japán azonos minőségi szintet jelenthet.
5. Christiansen adatai szerint az USA-ban 1951 – az UNIVAC-1, az első kereskedelmi forgalomba hozott számítógép – óta a hardware-gyártók bevétele 20 év alatt megkétszázszorozódott, az ilyen cégek száma 138-szoros lett, a nagy gépek tárolási kapacitása 700 szorosra, működési sebessége 4300-szorosra nőtt.
6. Jonquieres, 455.o.
7. 1983-ról 1984-re értékben 29,6 %-kal nőtt a szoftvergyártás és elérte a 10,8 Mrd. DM-et. Betten, (1986) 6.o.
8. L. például a Computer and the Humanities (Amsterdam) folyóirat évfolyamait, pl. Harris, J. F. cikkét: Computer Analysis in German History. 13. évf. (1979) 37.o. Egyéb témák: irodalom- és nyelvtudomány, képzőművészet, érmetan, politikatudomány, grafológia, régészet stb.
9. Magyarország az 1975. évi 4. tvr-rel hirdette ki az 1971-es Párizsi Okmányt.
10. A filmnél például, amely még a múlt században született, ez az adaptációs folyamat a Berni Uniós Egyezmény szintjén 1928-tól 1967-ig tartott (14, 14bis és 14ter cikkek). Boytha (1972) rámutat, hogy a szerzői jog válasza előbb analógia alkalmazásával, majd azután műfajspecifikus szabályok kialakításával születtek.
11. Boytha (1972) azonban már 15 évvel ezelőtt is „felpanaszolta” ezt a gyorsaságot a film és a televízió kapcsán, holott akkor a változásokat legalábbis több év érlelte ki.

II.

12. A Frankfurter Allgemeine Zeitung az ASTRA műholdról. 1987. aug. 7. és 28.
13. Az USA-ban a gyakorlatban szinte önálló jogterületté vált a computer-jog.
L. **Computer Law Service.**
14. **WIPO tanulmánya (1987)** külön említi az elektronikus kiadási tevékenységet is. 4.o.
15. Félvezető (főleg: silicon) szigetelő és fémes anyagokból mechanikai és vegyi úton készülő összetett, összekapcsolódó áramkörök, amelyek vagy un. logikai vagy erősítő, moduláló elektronikus funkciókat látnak el. A szendvicsszerűen elhelyezkedő félvezető és szigetelő rétegeket – többek között – megfelelő mintázatú, rajzolatú üveglemezeken, un. **maszkokon** keresztüli ibolyántúli sugárzással állítják elő. A legfejlettebb gyártási rendszereknél maszkra már nincs is szükség, a rajzolatot a fénysugár megfelelő közvetlen irányításával alakítják ki. Egy-egy integrált áramkör – szendvics (nemzetközileg használt kifejezéssel: „chip”), amelyben tehát az áramkörök három dimenzióban helyezkednek el és amely 1cm^2 -nél kisebb, több mint 100.000 tranzisztort tartalmazhat. (A tranzisztort az egyik irányban vezeti az áramot, a másokban nem, és ez az alkotóelem 3 vagy több hozzávezetéssel villamos jelek erősítésére vagy kapcsolására használatos.) Egy új integrált áramkör-család kifejlesztése ma 10 millió angol font körüli összegbe, míg lemásolása ennek legfeljebb 1/10-ébe kerül. **Hart, 93.o.**
16. Így a **WIPO-UNESCO** állásfoglalása is. 14. pont. Lásd még: **Kretschmer, Friedrich**, Aktuelle Berichte, GRUR 1986/370.o. az EGK államok jogáról etárgyban. Ugyanígy: **Schäfers.**
17. **Hart** véleménye szerint az angol szerzői jog befogadja a védelem tárgyai közé az integrált áramköröket, chipeket. **Pálos (1985)** a rokonjogi védelmet látja alkalmazhatónak.
18. **Llewellyn, 183.o.**
19. **Dietz (1983)**
20. **Fichte** a XVIII.sz. végén még a másokat kizáró (ausschliessendes) szerzői jogról beszélt, ami talán még a privilégium-rendszer nyelvi maradványa. Lásd még **Benárd (1969)**

III.

21. **Berichte.** A szoftver kalóz-felhasználás és utánzás továbbra is nagy károkat okoz.
Greguras- Foster-Simons: a jogi garanciák az USA számára az egyre fontosabb kínai szoftver-piacon is szükségesek lennének.
22. **Boytha (1979), Reinhart**
23. **Posner – DeBakey**
24. **Pl. Thrustcode Ltd. v. W.W. Computing** angol jogeset tanulságai. Elemzi **McFarlane** 1. 16.
25. **WIPO-UNESCO, 17. pont.**
26. **WIPO-UNESCO, 18. pont.**
27. **Model Provisions**
28. A Berni Unió Egylemény 1967-es Szövege szerinti 15 cikk (4/a) L. még a Stockholmi Revíziós Konferencia I. Főbizottsága Jelentésének 249-253. pontjait. Leközi a WIPO, The Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works from 1886-1986. Genf, 1986. Az újabb fejleményeket mutatják: Group of Experts on the International Protection of Expressions of Folklore by Intellectual Property Law. Paris, 1984 dec. 10-14, Copyright 1985. febr. Regional Committees of Experts on the Means of Implementation in Asia and Africa respectively, of the Model Provisions on Intellectual Property Aspects of Protection of Expressions of Folklore. New-Delhi 1983 jan. 31 – febr. 2, Dakar 1983 febr. 23-25. Copyright 1983 jun, július-augusztus. Committee of Governmental Experts on the Intellectual Property Aspects of the Protection of Expressions of Folklore. Genf, 1982. jun 28. – jul. 2. Copyright 1982 okt.
29. Anglia, Ausztrália, Amerikai Egyesült Államok, Chile, Dominika, Dél-Korea, Franciaország, Fülöp-szigetek, India, Japán, Magyarország, Malaysia, NSZK, Spanyolország, Szingapur. Taiwan, Trinidad és Tobago.
30. **WIPO tanulmány, 59.o. Dreier 1. jegyzete,** Kanada, Dánia, Finnország, Olaszország, Hollandia, Norvégia, illetve Mexikó és Venezuela.
31. Kína: **Guo Shoukang,** Szovjetunió: **Vida-Gavrilov,** Brazília: **WIPO-tanulmány.**

IV.

32. Public Law 96-517 of December 12, 1980, amely az 1976-os „Title 17 Copyright Act” 101-ik és 117-ik szakaszait módosította. Közli: Copyright 1981/ szept.
33. Report of the House of Representatives, No.94-1476, 53.o.
34. L. pl. a **Copyright Decisions** köteteit.
35. **Data Cash Systems Inc. v. J.S. et A. Group Inc.** 203 USPQ 735 N.D. III.26. September 1978, 2. September 1980. Az esetet ismerteti pl. Dietz, EIPR 1981. 153.o. **Synercom Technology Inc. v. University Computing Company**, 204 USPQ 29 (D.C.ND. Tex. Dallas Dir. 1979.) Az esetet ismerteti pl. Melville, L. **Computer Software and the Relevance of Copyright**. EIPR, 1980. 354.o. **Computer, Inc. v. Formula International, Inc.** 725 F 2.o. Apple 621, 221 USPQ 762 (9th Cir. 1984) stb.
36. **CONTU, Nimmer (1/ és 2/), Bauer** stb.
37. Pl. **Stern** (1980), (1981. 1., 2.), **Llewellyn**.
38. **Copyright (Computer Software) Amendment Act 1985** (1985 Chapter 41) of July 16, 1985. Közli: Copyright 1986. nov.
39. **Copyright, Designs and Patents Bill (H.L.) 1987, Phillips**.
40. **Sega Enterprises Ltd. v. Richards and Another**, July 2, 1982. Ismerteti **de Freitas. Thrustcode** – 1. 24. l.áb.
41. **Whale, Hawke**
42. Gesetz vom 24. 6. 1985. (BgbI.I.S. 1137)
43. A Mannheim-i Landgericht 1981. jun. 12-i döntése lényegében a szoftver esztétikai értékek nélkülisége miatt utasította el a szerzői jogi védelem lehetőségét. **Betriebs-Berater** 1981. 1543.o.
44. A Bundesgerichtshof 1985. május 9-i „**Inkassoprogram**” ítélete. BGHZ 94, 276 és köv. **Computer und Recht**, 1985. 22.o.
45. **Brandi-Dohrn** (1987), **Schulze, G.** (1987). Korábban: **Dietz** (1983)
46. Pl. **Ulmer** (1972), **Ulmer-Kolle**, **Kindermann** (1981), **Loewenheim** (1987).

V.

47. Loi No. 95-660, 1985 juillet 3, közli: RIDA, 126 (1985 okt.), 204.o.
48. Az egyik ilyen fontos ügy: A Cour de Paris 1982. nov. 2-i ítélete szerint a programalkotó-elemző, akárcsak a fordító, a bemutatás és kifejezés több módja között választhat, így választása személyiségének jegyeit viseli. RIDA 115 (1983. jan.) 183.o. Babolat-Maillot-Witt V. Pachot ügy.
49. Pl. Debois, 55.o., Colombet, 110-117.o.
50. Plaisant
51. **Nomura:** Az 1986 május 23-i „A számítógépi programok nyilvántartásba vételéről szóló külön szabályozásra vonatkozó törvény” 1987 ápr. 1-én lépett hatályba. L. részletes ismertetését **Pilny-nél.**
52. **Miki**
53. Az eseteket ismerteti **Doi ill. Miki. K.K. Taito v. K.K. Enterprises Tokio District Court, 1982. dec. 6.; K.K. Taito v. Makato Denski Kogyo K.K, Yokohama D. Court 1983. márc. 6.; Konami K.K. v. K.K. Daiwa, Osaka District Court 1984. jan. 26.; Patents and Licencing 1983/febr., dec., 1984/ápr.**
54. A 15/1983 (VII.12) MM sz. rendelettel módosított 9/1969 (XII.29) MM sz. r.
55. Főv.Bír. 25.P. 27.228/1972, Főv. Bír. 2.P.26.859/80.
56. Pf.IV.20417/1982 (1983. dec. 2-i ítélet), Pf.IV.21053/1984, Pf.III.20.197/1985. Ismerteti **Vida.**
57. **Boytha (1968),** majd alapvetően (1977), **Ficsor (1978), Gyertyánfy (1982, 1., 2., 3.), (1984), Gyertyánfy-Perjés, Jacsó, Pálos (1981, 1.ész.), Rátonyi, Számítástechnika, Veres.**
58. Franciaország, Japán, Dél-Korea, Magyarország, Spanyolország, NSZK, Ausztrália, Anglia.
59. **Vida** például feltételezi a magyar szoftver szerzői jogi szabályozás eleve kísérleti jellegét.
60. **Mollet-Vieville, 64.o.**

VI.

61. Az Egyetemes Szerzői Jogi Egyezménynek Magyarország az 1971-es Párizsi Szöveg szerint tagja, kihirdette az 1975. évi 3. sz. tvr. Műfajspecifikus szabály ebben az egyezményben pl. a IX. cikk 3.b. Ugyanez a Berni Uniós Egyezményben a 14., 14 bis, és 14ter cikkek. A magyar jogban az 1969. é. III. tv. külön, Második Része.
62. **Boytha (1987. 1.), Dietz (1987), Reinhart (1987), Gyertyánfy (1984).**
63. Pl. már Hersey, majd Plaisant, Brandi-Dohrn, Stern (1981, 2.), Vandenberghe, Erdmann, Schulze G.
64. Legfőképpen: **WIPO-UNESCO (1985)**
65. Például : **Kindermann (1981), Ulmer-Kolle**
66. Pl.: **Zahn**
67. **Kolle (1982), WIPO-UNESCO, (1985), Berichte (1988), Nordemann (1985).**
68. Anglia, Egyesült Államok, Japán stb.
69. Pl. Franciaország, Magyarország, NSZK.
70. L. 38. jegyzet.
71. Így az angol és NSZK jog is, L. 38/ és 42. jegyzet.
72. Francia jog, L. 47. jegyzet.
73. L. 54/ jegyzet.
74. L. 32/jegyzet.
75. Copyright Amendment Act 1984, Australia. Copyright 1984/okt. Art. 3.
„A számítógépi program olyan, a vonatkozó információval együttes vagy anélküli utasítássorozat bármilyen nyelven, kóddal vagy jelekkel adott kifejezése, amelyet arra szántak, hogy digitális adatfeldolgozásra alkalmas készüléket egy meghatározott módon működtessen. Ennek során közvetlenül, külön vagy egymás után a következőkre kerül sor:
a/ fordítás egy másik kódra, jelzésrendszerre vagy nyelvre,
b/ sokszorosítás eltérő anyagi formában.”

VII.

76. Az 1985. jun. 7-i japán törvény – idézi: Miki – szerint „A program utasításoknak és állításoknak egy olyan kifejezése, amely az adatfeldolgozásra alkalmas számítógépet egy meghatározott eredmény elérésére indítja.” „A programnyelv betűket, jeleket és ezek rendszerét jelent.” „A szabály arra vonatkozó különleges előírást jelent, hogy hogyan kell használni egy programnyelvet egy bizonyos programban.” „Algoritmus alatt az utasítások és állítások valamely számítógépnek szánt programbani elrendezésének módszere értendő.”
77. **Colombet**, 110.o.
78. **Model Provisions**
79. Igy **Kolle** (1982), **Loewenheim** (1987), Inkassoprogram ítélet (L. 44. jegyzet)
80. Olyan számítóberendezés, amely grafikus jelekkel kifejezett adatokkal működik oly módon, hogy ezekkel az adatokkal matematikai és logikai folyamatokat hajt vége. Legfontosabb felhasználási területei: számítás, ügyvitel, szövegfeldolgozás. Az Amerikai Szabványügyi Hivatal 1977. szept. 30-i Adatfeldolgozási Szótára. **Computer Law Service**, továbbá **Lexikon der Informatik**, 106.o.
81. **Deutsche Industrienormen**, 44300 (1972).
82. A kanadai 1974-es törvénytervezet a szerzői jogi definícióban is szétválasztja a két program-fajtát. L. **Kanadai Fehér Könyv**.
83. Ez átmenet a gép által közvetlenül „érthető” nyelv (tárgyi kód) és a magasabb szintű programozási nyelvek között. Rövidítéseket és mnemotechnikai jeleket használ. L. 80/ jegyzet, továbbá **Lexikon der Informatik**, 39.o.
84. A bináris kódrendszerben csak két különböző jel van, rendszerint 0 és 1. A két különböző értéknek az anyagi hordozó egységeinek két különböző állapota felel meg (pl. pozitív vagy negatív). **Adatfeldolgozási Szótár** 83.o. L. 80/ jegyzet, továbbá **Lexikon der Informatik**
85. Az információ tárolására szolgáló olyan integrált áramkör (chip) fajta, amelyben az adatok bármely része azonnal hozzáférhető. (Random Access Memory). **Adatfeldolgozási Szótár** alapján, L. 80/ jegyzet.

VIII.

86. Olyan integrált áramkör, amelyben az utasításokat úgy tárolják, hogy azok ott véglegesen rögzítve vannak, nem változtathatók csak olvashatók (Read Only Memory). **Adatfeldolgozási Szótár L. 80/ jegyzet, továbbá Lexikon der Informatik, 211.o.**
87. L. 76. Jegyzet
88. **Kolle (1982)**
89. Számítástechnika Alkalmazási Termékek Jegyzéke (SZATJ). 1/1986 (XII.28.) KSH.sz. elnöki rendelkezés.
90. **WIPO tanulmány (1987).**
91. **Leith**
92. **Reed**
93. **WIPO tanulmány (1987)**
94. A programmegoldás módszerének, meghatározásának vagy elemzésének olyan grafikus ábrázolása, amelyben jelek utalnak az egyes adatokra, az eljárás lépéseire, a gépi intézkedésekre. Többnyire szöveges magyarázat egészíti ki. **Adatfeldolgozási Szótár L. 80/ jegyzet, továbbá Lexikon der Informatik, 160.o.**
95. Egy rendszer, eszköz vagy számítógép grafikus ábrázolása, amelyben a fő részeket megfelelően értelmezett mértani alakzatok jelzik abból a célból, hogy az egyes részek fő feladatait és funkcionális viszonyukat is bemutassák. Többnyire szöveges magyarázat egészíti ki. **Adatfeldolgozási Szótár, L. 80/ jegyzet, Lexikon der Informatik, 160.o.**
96. L. 55/ jegyzet.
97. Inkassoprogram ítélet, lásd 44/ jegyzet.
98. Pf.III. 20197/1985.
99. **Boytha (1977)**
100. **WIPO-UNESCO 17. pont**

IX.

101. Angol 1977-es törvény 1.cikk /2/c; francia 1968-as törvény 7. cikk /2/3; lengyel 1972-es törvény 2. cikk /5/; NSZK 1976-os törvény 1.§. /2/ 1 és 3; mexikói 1975-ös törvény 9. cikk iii.
102. 52. cikk /2/ c.
103. Találmányok és Felfedezések Állami Bizottsága 4. sz. Állásfoglalása, 1975. nov. 13. Idézi **Vida-Gavrilov**.
104. *Cochrane v. Deener*, 94 US 780 (United States Supreme Court 1977.)
105. **Guo**
106. 1969. é. II. tv. 4.§. Az OTH Iparjogvédelmi Kézikönyve, főszerk. **Pusztai Gyula**, Budapest, 1986. szerint „Nem műszaki a megoldás, ha nem módosítja a terméket vagy termelési eljárást. Ilyen megoldások . . . a számítási eljárások (software) . . . stb.” 74.o.
107. Így **Vandenberghe**
108. **Vida - Gavrilov pl.**
109. Az NSZK Legfelsőbb Bírósága is így, „Dispositionsprogramm” ítéletében, GRUR 1977. 96-99.o.
110. **Dietz (1983)**
111. **Kolle (1982)**
112. **Kolle (1982)**
113. **Kolle (1982), Dietz (1983)**
114. **Kindermann (1979)**
115. **Vandenberghe, Brandi-Dohrn (1987)**
116. Az Európai Szabadalmi Hivatal Hivatalos Lapja, 1985 173-179. Részletesen I. **Gall**.
117. **Berichte**, 44.o.
118. *Diamond v. Diehr*, US Supreme Court, 450. U.S. 381. Ismerteti **Vandenberghe**.

119. Entwurf der Richtlinien des Deutschen Patentamts für Anmeldungen, die Programme oder Regeln enthalten. Computer und Recht, 1986/9. sz.
120. Berichte, 44.o.
121. Vandenberghe, 92.o.
122. Schulze, G. 6.o.
123. A magyar Szerzői Jogi Törvény végrehajtási rendelete kifejezetten így rendelkezik, 9/1969 (XII.29.) MM. sz. r. 1.§ (2) bek.
124. Az 1976-ig közzétett javaslatokat elemzi: Kindermann (1976); Zahn, 1978; Ricketson 1987, 899. o., Plaisant például 1983-ban átmenetinek tekinti csak a szerzői jogi, versenyjogi stb. megoldásokat és végül is sui generis rendszert javasol.
125. WIPO tanulmány, 55.o.
126. Model Provisions
127. Boytha, (1977)
128. Kollé, (1982)
129. GRUR 1979, 300.o.
130. Wittmer, 168.o.
131. WIPO-UNESCO (1985) 22. pont.
132. A MITI, a japán Nemzetközi Kereskedelmi és Ipari Minisztérium 1983-as javaslata, Copyright 1985/ápr., 1. még Llewellyn, 188.o.
133. Barbosa, 198-200.o.
134. Jacsó
135. Az Amerikai Egyesült Államokban 1964, az első szerzői jogi szoftver bejegyzés óta 1980-ig mindössze 1200 szoftvert vettek nyilvántartásba. Melville. Japánban, ahol az egyéb szerzői művekre is volt önkéntes nyilvántartásba vételi lehetőség, az új, szoftver szerzői jogi módosítás hatályban létének első 6 hónapjában összesen csak 251 szoftver bejelentés volt. (A bejegyzés díja egyébként mintegy 7.500,- Ft-nak megfelelő összeg.) Az okokat elemzi Pilny.
136. Schulze, G. 777.o.

XI.

137. Vörös (1986), 473.o.
138. Az utóbbi lehetőséggel a magyar TGT (Tisztességtelen Gazdasági Tevékenység Tilalmáról szóló 1984. év. IV.tv.) generálklauzulájára utalunk, amely általában is tiltja a gazdasági tevékenység tisztességtelen folytatását, különösen pedig versenytársak között. A törvényhelynek nem versenytársak közötti alkalmazására még nincs bírói gyakorlat.
139. Vine Products v. Green, 1966, Ch.484., angol jogeset, idézi **Hawke**.
140. Vörös, (1986), 478.o.
141. **Schönherr, Plaisant**
142. **Plaisant**
143. **Schönherr**
144. **Plaisant**
145. Az NSZK-ban a bíróság két esetben is a video-játékok előállítási költségeinek a megtérülési idejét csak 6-12 hónapra becsülte. OLG Frankfurt, GRUR 1983. 758, WRP 1984, 86.
146. Gf. II. 30915/1984/6.
147. Data Cash és Synercom ügyek, I. 34/ jegyzet; Goldstein v. California, 178 USPQ – Sup. C. 1973; „Certain Coin-Operated Audio-Visual Games and Components Thereof”, ITC Docket No. 337-TA-87, June 1981 – ismerteti Stern (1981/1.)
148. **Gure, Freed**, 24-25.o.
149. SAS Institute, Inc. v. S.et H. Computer System, Inc. US. Distr, Court for the Middle Distr. of Tenn., Nashville Divisions, Nos. 82-3669, 82-3670. L. C:C.H., 1985 Copyright Law Decisions, 25794.
150. **Radcliffe**, 6.o.
151. OGH 19.5.1987, 4 Ob 323/86. EDV und Recht, 3/1987.
152. CONTU. 17.o.

XII.

153. **Greguras – Foster-Simons**
154. **Vandenberghe, 102.o.**
155. Carleigh Precision Engeneering Ltd. v. Brynat (1966) R.P.C.81. közli: **Hawke**
156. **Vörös (1986), 482.o.**
157. **Vandenberghe, 102.o.**
158. **Vörös (1985), 550. és köv.o. 1984.é. IV.tv.5. §.(2)bek.**
159. Így például a Kínai Népköztársaságban, L. az amerikai eladók gyakorlatát,
Greguras – Foster-Simons
160. **Brandi-Dohrn (1987)**
161. **1959.é.IV.tv.4.§ (3)bek.**

Második rész

A SZOFTVER, MINT SZERZŐI MŰ

2. Fejezet . A szerzői mű fogalma általában

A „mű”, „alkotás” fogalma a szerzői jog fejlődése során változó, kiterjedő fogalom volt. A szerzői jog születése idején a szerzői teljesítmény védelme még a forma védelme: a nyomdász-kiadónak a könyvben, kottában rögzített alkotás külső megjelenése sokszorosítása, másolása tekintetében volt szüksége kizárólagos jogra. A rögzített írásművek, zenei, dráma- és képzőművészeti művek után azonban a szerzői jogban megjelent a hangfelvétel, a film is s ezzel az adaptálás kizárólagos jogának feltétlen szükségessége is. A szerző időközben védelmet kapott műve engedély nélküli fordításával szemben is.^{1/} Ez utóbbi esetekben már nyilvánvalóan nem csak a külső forma a „védett mű”, hanem a gondolat kifejtés, kifejezés bizonyos tartalmi elemei is.

A művek lehetséges fajtáinak köre nem csak az irodalom és a művészetek hagyományos területén, hanem azon kívül is folyamatosan bővült. Ezt a bővítési lehetőséget mutatta már a Berni Uniós Egyezmény 1886-os első szövege is. A 4. cikk szerint „Az irodalom és művészet alkotásai kifejezés átfogja a könyveket, . . . mindenféle írásműveket; drámai és zenedrámai műveket . . . ; festményeket . . . térképeket; . . . építészeti és egyéb tudományos terveket . . . , egyáltalán minden egyes terméket az irodalom tudomány vagy művészet köréből, amely nyomtatásban vagy egyéb sokszorosítás útján nyilvánosságra hozható. „Már ez a szabály is – lásd a tervek említését – egy eltávolodó lépés volt a kultúra hagyományos, a célját önmagában hordozó esztétikumhoz kapcsolódó fogalmától. (Persze, ha a nyomtatás kezdeteikor túlnyomórészt kiadott egyházi vitairatokra gondolunk, eleve megkérdőjelezhető a „mű” eredetileg az esztétikumhoz való kapcsoltsága.) Még markánsabb lett ez a folyamat, a tartalom és cél közömbössé válása a védelem szempontjából, az alkalmazott (ipari-) művészeti alkotásnak a nemzetközi egyezményben való említésével.^{2/}

A Berni Uniós Egyezmény Magyarországra is hatályos legutolsó szövege szerint az Egyezményt a részes államok „a szerzőknek irodalmi és művészeti alkotásaikhoz fűződő jogai” védelmére hozták létre. Az irodalom és művészeti alkotások fogalmát a szöveg ma is az előzőekhez hasonlóan csak példálózó felsorolással, megközelítően határozza meg, azzal, hogy a védelemnek nem feltétele a mű rögzítettsége.^{3/} Az egyezmény leszögezi, hogy az irodalom, tudomány és művészet területének termékei kifejezésük formájától, módjától függetlenül „irodalmi és művészeti alkotások”.^{4/} Az Egyezmény autentikus kommentárja szerint a „példálózó felsorolás lehetővé teszi a nemzeti jogalkotók számára, hogy az irodalom, tudomány és művészet területéről más műveket is védett műveknek tekintsenek. Így például . . . egyes angolszász eredetű jogi koncepciójú országokban a szerzői jog védelemben részesíti a **hangfelvételeket**, mint olyanokat, függetlenül attól, hogy az azokon rögzített művek védettek-e”; továbbá „irodalmi és művészeti alkotások alatt mindenféle védelemre képes mű értendő.”^{5/}

Az Egyetemes Szerzői Jogi Egyezmény I. cikke szerint a Szerződő Államok a szerzők és más jogtulajdonosok irodalmi, tudományos és művészeti alkotásaira vonatkozó jogainak védelmére vállaltak kötelezettséget. Az ugyanitt adott példálózó felsorolás az Egyezmény kidolgozóit szerint is a Berni Uniós Egyezmény műfogalmához hasonlóan széles, a technika újabb produktumai befogadására is alkalmas fogalmat jelez: „az írásmű kifejezés az emberi nyelvi kifejezésmódok széles körére utal, legyenek azok a megértés céljára akár jelekkel vagy szimbólumokkal kifejezve. A fizikai forma, a tartalom, a műfaj vagy külső forma mind jelentőség nélküli.”^{6/}

Az ily módon meghatározott mű minőségére, színvonalára, sajátosságaira nézve az Egyezmények, amint ez a hangfelvételekre való előző utalásból is látható, kifejezetten nem állítanak fel követelményt. Mégis a Berni Uniós Egyezmény 2. cikke (3) bekezdése a másodlagos művekről szólva az alap-műre mint „eredeti”-re utal vissza és a gyűjteményes művek védettségéhez pedig az (5) bekezdésben „szellemi alkotás” minőséget kíván meg. Ebből, az 1948-as brüsszeli konferencia anyagából és az Egyezmény egész szerkezetéből arra lehet következtetni, hogy az egyezmény általában is

az „eredeti szellemi alkotás” műveket védi. ^{7/} Az Egyezmény hivatalos kommentárja szerint „az eredetiség feltételének vizsgálatát, ahol e feltételt a nemzeti jog előírja, gyakran a bíróságok belátására bízzák.” ^{8/}

Megállapítható, hogy az egyezmények az eredetiséggel és szellemi alkotás-ismérvvel kapcsolatban semmiféle szintbeli követelményt nem állítanak fel. Az „eredetiség” csak azt jelenti, hogy a szerző azt nem másról másolta. ^{9/}

A Berni Uniós Egyezmény autentikus kommentárja szerint az Egyezmény alapján a művekbe foglalt gondolat *per se* nem tárgya a szerzői jogi védelemnek. ^{10/} Ugyanígy a Berni Uniós Egyezmény kísérő, előkészítő anyagaiból szűrhető le az a negatív elhatároló ismérv is, hogy a szerzői jogvédelem szempontjából közömbös a mű esetleges esztétikai tartalma, értéke és ugyanúgy célja is. ^{11/}

Az angol szerzői jog szerint a „szerzői jog minden eredeti irodalmi, drámai és zenei művön fennállhat.” ^{12/} A törvény a „művek” mellett „nem-alkotói” eredeti szellemi produkciókat – hangfelvétel, rádióműsor – is véd. A műveket valamilyen anyagi formában kell kifejezni.

Az eredetiség fogalmát a törvény a „műveknél” sem határozza meg. A bírói gyakorlat alapján nem szükséges alkotó jellegű eredetiség, elegendő a kifejezésmód eredetisége is. ^{13/} 1915-ben például a közismert „Bradshow” vasuti menetrendet is védett műnek minősítette a bíróság, ^{14/} és **Mc Farlane** véleménye szerint az ítélet a jelenleg hatályos 1956-os szerzői jogi törvény 48 cikk (1) bekezdése alapján is az lenne. ^{15/} A Lordok Háza egy 1964-es ítélete védett műnek minősítette a futball fogadási szelvényeken közzétett fogadási variációkat és listákat is. A bíróság szerint „jelentős mennyiségű szakértelem, magasfokú ítélőképesség és munka volt nemcsak abban, ahogy a számtalan lehetséges változat közül kiválasztották a szelvényen ajánlottakat, hanem abban a módban is, ahogyan ezeket az ügyfeleknek tálalták. Ez különösen áll a dokumentum és az annak részét képező fejlécek elrendezésére, arra a módra, ahogyan ezeket a fejléceket leírták, meghatározták és színezték stb.” ^{16/} Végül **Whitford** bíró 1984-es egyik ítélete szerint „a TV Times-ban és a Radio Times-ban közzétett műsorokat irodalmi művekként jogosultak szerzői jogvédelemre, annál a szakismeretnél és mun-

kánál fogva, amelyet elkészítésükre fordítottak.”^{17/} Az esetek megvilágítják, hogy az angol szerzői jog szempontjából irodalmi műnek minősülhet az is, aminek a leg-halványabb irodalmi értéke sincs. Az angol jogszabály – éppen a képzőművészeti alkotásoknál – leszögezi, hogy a „művészi minőségtől függetlenül” felnállhat a szerzői jogi védelem.^{18/} Az angol jogrendszer tehát megőrizte az ipari-szervezési eredmény és teljesítmény-védelem vonásait a szerzői műveknél is.

Az **Amerikai Egyesült Államok szerzői joga** „testi dolognak minősülő bármely kommunikációs eszközben (medium of expression) rögzített eredeti szerzői alkotásokról” beszél, amelyekből a műveket „közvetlenül vagy akár gép vagy készülék segítségével érzékelni lehet.” Ezután példálózó felsorolást ad a műfajokról, köztük az „irodalmi alkotásokat” is említi. A törvény az utóbbi fogalom határait igen szélesen vonta meg.^{19/} Továbbá a jogszabály 102. §. (b) pontja szerint „Az eredeti szerzői műre vonatkozó jogvédelem semmiképpen nem terjed ki ötletre, eljárásra, rendszerre, munkamódszerre, elméletre vagy elvre vagy felfedezésre, függetlenül attól, hogy egy ilyen műben milyen módon írják le, magyarázzák meg vagy testesítik meg.”

Az eredetiség fogalmát a jogalkotó szándékosan nem határozta meg, hanem – az indoklásban –^{20/} a már kialakult bírói gyakorlatra utalt.

Ez a bírói gyakorlat Nimmer szerint csak mástól független alkotást kíván meg, nem újdonságot.^{21/} A műtől azon az alapon nem tagadható meg a védelem, hogy lényegesen hasonlít mások korábbi művéhez, tehát nem új.^{22/} Az eredetiség csak azt jelenti, hogy másoktól függetlenül, nem más műről másolva hozták létre. Önmagában a másolás, bármennyi szakértelem, ügyesség és tudás is kelljen hozzá, nem alkotó tevékenység.^{23/} Más műhordozóra való átfordításnál is valamilyen lényegesebb, nem trivális eltérésnek kell lennie a szerzői műkénti minősüléshez.^{24/}

Az eredetiség mennyiségeként – amit minimális alkotói szintnek is nevezhetünk – elegendő, ha valamilyen azonosítható sajátosság a szerző önálló erőfeszítésének tudható be. Holmes bíró megfogalmazása szerint „A személyiség mindig tartalmaz valami egyedit. Ez megnyilvánulhat akár a kézírás módjában is és továbbá a személyiségben mindig van valami nagyon szerény fokú művészi, ami csak egy ember sajátja. Ez az eltün-

tethetetlen valami szerzői műként védett lehet.”^{25/} Ez az elv azután egyértelművé tette, hogy a bíróságoknak a művészi értékelés nem feladata, a művészi jelleg a szerzői jogi védelemnek nem feltétele.^{26/}

Az amerikai bírói gyakorlat szerint is mégis van egy keskeny sáv, ahol a saját, független erőfeszítés eredménye túl triviális vagy csekély ahhoz, hogy szerzői jog tárgya lehessen. Ilyenek például a töredékes szavak vagy mondatok, zeneművek nem alkotói variációi stb.^{27/} A gyakorlat szerint mindenesetre az egyéni a szellemi erőfeszítés legközönségesebb eredménye is minősülhet védett műnek, ha ez a saját erőfeszítés több, mint minimális.^{28/} **Nimmer** szerint az alkotói jelleg és a független erőfeszítés mértéke fordított viszonyban van: minél kisebb az erőfeszítés, ráfordítás, annál nagyobb fokú alkotói jelleg szükséges a szerzői jogi védelemképességhez.^{29/}

A francia szerzői jog,^{30/} a kontinentális szerzői jogok egyik gyökere a művekről ilyen meghatározást ad: „minden szellemi alkotás a törvény védelme alatt áll, függetlenül fajtájától, kifejezési formájától, értékétől, vagy céljától” (2 cikk). „A szellemi alkotás szerzője a művön önmagában az **alkotás ténye** folytán (jogokat élvez)” (1 cikk). „A szellemi alkotás címe, ha **eredeti** jellegű, maga is szerzői műként védett”. (5 cikk). A 2. cikkből, továbbá a 7.-ből („a mű minden közzétételtől függetlenül, önmagában a szerző elképzeléseinek akár befejezetlen megvalósítása által megalkotottnak minősül”) a szakirodalomban arra következtetnek, hogy a törvény csak a formát, kifejezést védi, az ötletet, gondolatot nem.^{31/} Mások ezt csak a tudományos műveknél látják egyértelműen így.^{32/} Az „eredetiség” a bírói gyakorlat szerint is feltétele a szerzői jogi védelemnek.^{33/}

A többségi vélemény szerint a mű esztétikai tartalma a védelemnek nem feltétele, csak az eredetiség.^{34/} Ezt a legújabb bírósági gyakorlat is megerősíti: „a jogi védelem minden olyan műre kiterjed, amely eredeti szellemi alkotás eredménye, függetlenül mindenféle esztétikai vagy művészi értékeléstől.”^{35/}

Colombet a viszonylagos eredetiségű műveknél, ami alatt a másodlagos művek értendők, kifejti, hogy az átvett elem a szerkezet vagy a gondolatok összekapcsolódásának rendje is lehet, de **nem** maga az ötlet, a gondolat. Ha csak ez utóbbit veszi át a másodlagos alkotó, akkor ő is abszolút eredetiségű művet hoz létre.^{36/}

Colombet szerint az irodalmi műveknél az eredetiség megnyilvánulhat a formában vagy a szerkezetben (de nem a védelmen kívül eső mögöttes gondolatban); a zeneműveknél a dallamban, harmóniában és ritmusban is és itt nincsen olyan elkülönülő gondolat, ami ne lenne védett. Ennek magyarázata az, hogy a zenemű nem közvetlenül a szellemhez, intelligenciához szól, hanem az érzékekhez. Ebben a zenéhez hasonló a helyzet a képzőművészetnél is; itt viszont – csak a képzőművészetre jellemzően – feltétel az is, hogy a mű fizikai formáját is maga az alkotó, saját kezűleg hozza létre.^{37/} E felfogás szerint tehát az „eredetiség” műfajonként más- és másképpen nyilvánul meg.

Az eredetiséget a francia jogban is esetenként kell vizsgálni, az nem feltételezhető eleve bizonyos műfajoknál.^{38/}

Az olasz szerzői jogi törvény az 1. §-a értelmében az „alkotó jellegű szellemi műveket védi, amelyek az irodalom, a zene, a képzőművészetek, az építőművészet és a színház valamint a film területére tartoznak, függetlenül a kifejezés módjától vagy formájától.”^{39/} Ez példálózó felsorolás követi az egyes műfajokról.

Az NSZK szerzői joga szerint a szerzői jog által védett művek „csakis személyes szellemi alkotások lehetnek.”^{40/} A törvény példálózó felsorolást ad az „irodalom, a tudomány és a művészet” védett alkotásaiból, műfajonként.^{41/}

Az „alkotás szó” azt a követelményt fejezi ki, hogy mű csak emberi alakító tevékenység eredménye lehet.^{42/} A „szellemi” kifejezés hasonló értelmű: gondolati vagy érzelmi „üzenet” tartalom szükséges. Nem feltétel viszont, hogy ez a tartalom s a mű a nagyközönség által közvetlenül érzékelhető legyen: elegendő, ha az emberi érzékszervek számára akár közvetve, műszaki berendezéssel érzékelhető. Rögzítettség nem szükséges a védelemhez.^{43/} A szellemi tartalom **Loevenheim** szerint nem feltétlenül „esztétikai”, a „szépérzékhez” szóló és a műben műfajonként más-más formában jut kifejezésre. Írásműben (szavakban kifejezett műven) például megnyilvánulhat akár a tartalom gondolati megformálásában, a gondolatok egymáshoz kapcsolása rendjében, akár a bemutatott anyag összegyűjtésében, elrendezésében, beosztásában.^{44/}

A nyugatnémet bírói gyakorlat szerint a személyes alkotásnak az alkotó ember **egyedi** szellemének vonásait kell mutatnia. ^{45/}

Az alkotó egyediség nem csak elhatárolja a védett műveket a nem védettektől, hanem meghatározza a konkrét mű tekintetében a védelem terjedelmét is: a védelem csak az egyedi vonásokra vonatkozik. ^{46/}

A mű védett- és nem védett vonásainak elhatárolása csak elvileg egyértelmű: a mögöttes elméletben megnyilvánuló eredetiség nem védett. **Ulmer** szerint azonban az egyediség megnyilvánulhat akár a mű koncepciójában vagy a gondolatmenet logikájában is; ^{47/} **Erdmann** szerint „a tartalom és forma nem mindig választható el élesen, hanem ezek – igaz, hogy jobbra csak az irodalmi és nem a tudományos – műszaki területen – elszakíthatatlan egységet képeznek. Egy elmélet vagy gondolat eszmei tartalma ugyan szabad, de nem a konkrét alkotói ábrázolási formájában. ^{48/}

A mai nyugatnémet elmélet egyrésze ^{49/} és az újabb bírói gyakorlat ^{50/} az egyediség mint védelmi feltétel meglétét két lépcsőben ítéli meg. Először összehasonlítja a művet a hasonló műfajú, már előbb meglévő más kifejezésformákkal és egyediséget csak a mindennapos, banális rutinszerű pusztán kézműves teljesítménytől eltérő alkotásban lát. Ez még nem értékítélet, csupán elhatárolás attól, amit a dolog természetéből adódóan mindenki azonosan produkálna. Egyediség tehát csak ott lehetséges, ahol szabad választási lehetőség, „tér” van az alkotáshoz. ^{51/} Ezt az egyediség – a szerző egyediségének lecsapódása a műben – a német többségi vélemény elhatárolja a svájci **Kummer** által feltétlenül megkívánt „statisztikai egyediségtől”, ami szerint elegendő, hogy nagy valószínűséggel senki más ugyanazt a kifejezésformát nem hozza létre. ^{52/}

Az egyediség vizsgálatának következő lépcsője tulajdonképpen mennyiségi: megvan-e a szükséges mértékű egyediség, „alkotásszint”. ^{53/} A Legfelsőbb Bíróság ezt a mű által nyújtott összbemutató alapján, az alkotás időpontja szerint irányadó körülmények szerint dönti el. ^{54/} A szükséges mérték hagyományosan alacsony volt, csak a legújabb Legfelsőbb bírósági ítélkezés mutat – a tudományos – technikai területen – szigorítást: a védelemképesség alsó határa csak ott kezdődik, ahol a teljesítmény az átlagos tud szintet meghaladja. ^{55/} **Loewenheim** óva int e formula általános alkalmazásától; ez

csak az egyes területeken (pl. iparművészet) engedhető meg. A szerzői jogi védelem szerinte nem tagadható meg az átlagos író regén yétől, átlagos zenész zeneművétől, átlagos tudományos szerző művétől sem. ^{56/} A szükséges minimális védelmi szintet műfajonként ma is különbözőképpen ítélik meg a bíróságok: az iparművészetnél magasabbra teszik mint az un. „Kleine Münze” esetében. Ez utóbbin a német jog például árlistákat, telefonkönyveket, receptgyűjteményeket, zenei egyvelegeket ért, amelyek még „éppen hogy” védett művek. ^{57/} Az átlagos alkotó szintjét meghaladó „alkotás-szintet” Ulmer is csak egyes műfajoknál-építészet, iparművészet – kíván meg. ^{58/} Az iparművészetnél szükséges magasabb alkotásszintet Loewenheim - Ulmerrel egyezően-azzal is indokolja, hogy ott a szerzői jogi védelmi küszöb alatt rendelkezésre áll az alacsonyabb egyediségre, alkotásszintre szabott izlésminta-védelem, mint jogi eszköz. ^{59/}

Végül az NSZK szerzői jogot jellemzi az is, hogy az egységes bírói gyakorlat szerint közömbös a mű minősége, célja, felhasználási célja és módja, továbbá áru, illetve szolgáltatáskénti esetleges értékesíthetősége iránt. ^{60/} A műnek nem kell a nagyközönséghez vagy akár egy meghatározott személyhez szólnia – az érzések, élmények saját célú rögzítésére szolgáló napló is „szerzői mű”. ^{61/}

A japán szerzői jogban a „szerzői mű” olyan teljesítmény, amelyben gondolatokat vagy érzéseket alkotói módon fejeznek ki és amely az irodalom, a tudomány a művészet vagy a zene területére esik.” ^{62/} A törvény a művekről részletes példálózó felsorolást ad. ^{63/} Az elméletek és gondolatok per se nem védettek. ^{64/} A kifejezés-módnak „alkotóinak” kell lennie, azaz a „szerző saját szellemi teljesítményét” kell tartalmaznia. ^{65/}

A nemzetközi egyezmények és a vizsgált fontosabb, mert típusaikban számos más ország jogát is reprezentáló nemzeti szerzői jogok alapján nyilvánvaló, hogy a „szerzői mű” mindenütt érvényes fogalmának meghatározása nem lehetséges. A szerzői jog egyik alapelve, a territorialitás itt is érvényesül. A nemzetközi egyezmények „minimum” – követelményei mást jelentenek a védendő szerzői alanyi jogok és mást a védendő művek köre tekintetében. Az előbbi esetben a külföldi szerzőknek

legalább az egyezményekben rögzített jogokat, és azon **felül** a nemzeti jog által biztosítottakat meg kell adni. A művek köre, a mű-minőség tekintetében az egyezményekben részes államok legalább az ott felsorolt kifejezésformákat és feltételeket vállalták védeni, illetve megkövetelni. Ebben az összefüggésben figyelemre méltó a Berni Uniók Egyezmény fenti értelmezése, amely szerint ez – minimum – követelményként a védelem feltételeként „szellemi alkotás”, tehát nem csupán ipari-szerkezési produkció jelleget kíván meg. Ha viszont a nemzeti jog ennél is több (szigorúbb) követelményt támaszt a szerzői alkotással szemben – a belföldi védelemhez akkor ennek a külföldi szerző műve is meg kell feleljen. A külföldi művek esetében az egyezményes és a nemzeti jogi előírások összeadódása a műre vonatkozó **jogok** kommunálásához, a mű védelemképessége szempontjából a teljesítendő **feltételek** összeadódásához vezet.

Igy tehát csak arra lehet vállalkozni, hogy a „szerzői mű” fogalmának mindenütt **szükséges, de nem mindenütt elegendő** fogalmi jegyeit összefoglaljuk. Ha ennél többre, arra vállalkoznánk, hogy „mindenütt érvényes” szerzői mű-fogalmat meghatározzuk, nyilvánvalóan nagyon szűk definícióhoz jutnánk: például az angolszász „anyagi rögzítettség” feltételt kellene kapcsolnunk a legújabb NSZK bírói gyakorlat szerinti magas alkotásszint – követelménnyel.

A szerzői mű mindenütt **minimálisan** megkívánt, illetve elismert jegyei így foglalhatók össze:

- a./ a széles értelemben vett irodalom, tudomány, művészet területére eső bármely, akár új műfajú szellemi produkció vagyis emberi gondolat vagy érzés-kifejezés.
- b./ A mű kifejezésmódja, formája közömbös; a mű bármilyen jelekkel, szimbólumokkal kifejezhető; a forma feladata a **kifejtett** gondolat érzés azonosításának és akár közvetett módon való érzékelésének lehetővé tétele.
- c./ A szerzői alkotásnak legalább szubjektíve eredetinek (nem másról másoltnak) kell lennie úgy, hogy a szerző önálló szellemi erőfeszítésének betudható **minimális** eltérés, sajátosság kimutatható legyen a triviális, banális, szokásos, szükségszerű kifejezésformáktól.

- d./ Az eredetiség-egyediség — műfajonként más — és másképpen — megnyilvánulhat csak a külső formában vagy akár szervezési teljesítményben, szerkesztésben, anyag-elrendezésben, gondolati koncepcióban: röviden szólva a mű belső formájában is. (Itt emlékeztetünk az Egyetemes Szerzői Jogi Egyezmény Főbizottsági jelentése utalására a külső forma önmagában jelentőség nélküli voltára.)
- e./ Esztétikai tartalom nem követelmény, a mű felhasználási célja, lehetőségei közömbösek.
- f./ A mű mögöttes gondolata, alapötlete, az alapul fekvő elmélet, történet, cselekmény nem része a mű fogalmának, vagyis ezeket nem védi a szerzői jog. Az ilyen tartalom egyrészt és a külső-belső forma másrészt műfajonként más-más módon és mértékben választható el; bizonyos műfajokban (zene, irodalom) bizonyos tartalmi elemek is átmennek a gondolat megformálási módjába.

A műfogalom leglényegesebb elemeit tömörítve és a mű szellemi produkciókénti (akár szervezési teljesítménykénti) minimum-fogalmán túllépve viszont már szellemi alkotást kell feltételeznünk. Ekkor elméleti használatra tömören az mondható, hogy a szerzői mű nem más, mint eredeti, azonosíthatóan kifejtett gondolatszövedék. ^{66/}

Jegyzetek a 2. fejezethez

1. Berni Uniós Egyezmény 1928. évi római szövege, 8. cikk.
2. Berni Uniós Egyezmény 1948. évi brüsszeli szövege, 2. cikk.
3. Berni Uniós Egyezmény 1971. évi párizsi szövege, 1. és 2. cikk.
4. L. 3. jegyzet, 2. cikk.
5. **Guide**, 13., 18.o.
6. A szövegező Főbizottság jelentése. **Keplinger**
7. Az 1948-as brüsszeli Revíziós Konferencia „Általános Jelentése” szerint a Konferencia a 2. cikkben „nem tekintette szükségesnek kifejtteni, hogy az abban említett művek szellemi alkotásnak minősülnek, mivel mint a magyar küldöttség hangsúlyozta, ha irodalmi és művészeti művekről beszélünk, már eleve olyan fogalmat használunk, amely azt jelenti, hogy személyes alkotásról vagy szellemi alkotásról van szó az irodalom és a művészetek körében.” **Berne Convention Centenary**, 176.o. Így értelmez a **Guide** is, 18.o.
8. **Guide**, 19.o.
9. **Guide**, 19.o.
10. **Guide**, 13.old. 2.3. pont. Az indokolás módjával nem mindenben érthetünk egyet, mert a szabadalom védelmét mint a tartalom védelmét nyújtó rendszert állítja szembe a szerzői joggal mint a csak formavédelmet biztosító jogi rendszerrel.
11. A német, francia és olasz delegációk már az 1908-as berlini konferencián javasolták, hogy a mű fogalmáról szóló – akkor 4. – cikket egészítsék ki a „függetlenül érdemétől és céljától” szavakkal. Jelentés a Konferenciáról. **Berne Convention Centenary 1886-1986**. WIPO, 1986 Geneva. 144.o.
12. Az 1956-os Szerzői Jogi Törvény 1987 dec. 31-én hatályos szövege szerinti 2. cikk.

II.

13. **Whale**, 36.o.
14. **Bladcocle and Co. Ltd. v. Pearson Ltd.** Chancery Division 1915.
15. **McFarlane**, 1.o. 2.
16. **Landbrook (Football) Ltd. v. William Hill (Football) Ltd. McFarlane.**
17. **Independent Television Publications Ltd. v. Time Out Ltd.** Chancery Division 1984.
18. Angol Szerzői Jogi Törvény – I. 12. fejezet – 3. cikk 1. bek.
19. Az 1980. dec. 13-i US Law Nr. 95-517 által módosított Title 17 (Copyright Act) 101. és 102. szakaszai. A felsorolás példálózó jellegéről lásd a törvény indokolását: Report of the House of Representatives, No. 94-1476.53.o.
„Irodalmi mű bármely olyan mű . . . amelyet szavakban, számokkal, egyéb szó- vagy szám jelképekkel . . . fejeznek ki . . . ”
20. L. 19. jegyzet
21. **Nimmer (1)**, § 2. ol.
22. Például **Sheldon v. Metro Goldwyn Pictures**. 81. F.2d 49 (2d Cir. 1936).
L. **Nimmer (1)**
23. L. 22. jegyzetet.
24. Például **Hutchinson Telephone Co v. Fronteer Dir. Co.**, Minn., 770 F.2d 128 (8th Cir. 1985) L. **Nimmer (1)**
25. Például **Bleistein v. Donaldson Lithographing Co.** 188 US 239, 250 (1903)
Nimmer (1)
26. **Nimmer (1)** § 2.ol (B), 2-13.o.
27. Például **Magic Marketing Inc. Mailing Services of Pittsburg Inc.** 634 F. Supp. 769-771 (W.D.Pa. 1986)
28. Például **Heim v. Universal Pictures Corp. Inc.** 154 F.2d 480 (2d Cir. 1946)
29. **Nimmer (1)** § 2.ol (B) 2-15.o.

III.

30. 1957. márc. 11-i Szerzői Jogi Törvény az 1985. júl. 3-i (No. 85-660) módosítással.
31. **Jonquieres**, 457.o.
32. **Plaisant**
33. Sté Williams Electronics Inc.c. (Sté Claudie Tel. et Sté Jeutel, Cour de Cassation, 1986 . márc. 7. RIDA 1986 Juillet; Sté Atari Inc. c.) Valadon, RIDA. u.o.
34. Így például **Colombet**, 40.o., továbbá **Lukas**, André a 33. jegyzetbeli jogesetek ismertetésében, és maguk a bíróságok is I. 33. jegyzet. A kisebbséget képviseli például **Plaisant** és 33. jegyzetbeli ügyekben hatályon kívül helyezett elsőfokú ítéletek.
35. Sté Williams ügy, I. 33. jegyzet.
36. **Colombet**, 37.o.
37. **Colombet**, 37.o.
38. **Colombet**
39. Az 1941. ápr. 22-i 633.sz. törvény.
40. Az 1965. szeptember 9-i Szerzői Jogi Törvény az 1986. december 12-i módosítás szerint. 2.§.
41. Ugyanez a szabályozási módszere például a holland, a lengyel, a magyar és lényegében az angol törvénynek is.
42. **Schricker/Loewenheim**, 91.o.
43. **Schricker/Loewenheim**, 93.o.
44. Így a BGH 94,279 „Inkassoprogramm” ítélete is, GRUR 1985, 1041.
45. BGH „Anwaltsschritsatz” ítélete GRUR 1986, 739.
46. **Schricker/Loewenheim**, 96.o.
47. **Ulmer**, (1980), 21.§ IV.1.
48. **Erdmann**, 253.o.

IV.

49. Például **Schricker/Loewenheim, Erdmann**
50. Pl. BGH „Rosenthal Vase” ítélete GRUR 1959, 289, 290 és „Inkassoprogramm” I. 44. jegyzet.
51. BGH „Dirlada” ítélete például 1981, 267/269 és „Inkassoprogramm”, „Anwaltschriftsatz” ítéletek, I. 44., 45. jegyzetek. **Ulmer (1980)** is lgy, 21. s. IV.2.
52. **Kummer, 31.o.**
53. **Schricker/Loewenheim, 98.o., Erdmann, 254.o.**
54. Például BGH „Ausschreibungsunterlagen” ítélete, GRUR 1984, 659-661; BGH „Stahlrohrstuhl” ítélete, GRUR, 635-638.
55. „Inkassoprogramm”, I. 44. jegyzet, „Anwaltschriftsatz”, 45. jegyzet.
56. **Schricker/Loewenheim, 98-99.o.**
57. **Schulze, G.**
58. **Ulmer (1980) 21.§ IV. illetve 25. §**
59. **Schricker/Loewenheim 99.o., Ulmer (1980) 21.§ IV. 3.**
60. Például L. BGH „Einheitsfahrschein” ítéletét, GRUR 1959.251.
61. BGHZ 15, 249/255 Cosima Wagner.
62. 1970. évi 48. tv. 1970. május 6. Szerzői Jogi Törvény, 2. § (1) i. pont.
63. 12. §
64. **Quellen, II. köt. Japán 8.o.**
65. Legfelsőbb Bíróság 1937. nov. 20. Horitsi Shimbun No. 4204, 3.o. I. **Quellen, II. köt. Japán 8.o.**
66. **Boytha, (1977), 347.o., Ulmer (1972), 47.o.**

3. Fejezet. A szoftver, mint szerzői mű

3.1. A szoftver mű tartalmi sajátosságai

Azok a kétségek, hogy a szoftver megfelel-e az eredeti, azonosíthatóan kifejtett gondolat-szövedék, a szerzői mű fogalmának általában (például a nemzetközi szerzői jogi egyezmények szempontjából) és az illető nemzeti jog szerint, a mai napig, a szerzői jogi jogalkotási hullám után sem szüntek meg teljesen. ^{1/}

Ez az „első generációnak” nevezett kérdés főleg a kontinentális Európa szakembereit foglalkoztatja még, míg az Egyesült Államokban ma elsősorban a szoftver szerzői jog tartalma a vitatott kérdés. ^{2/}

Egyes nézetek szerint a szoftver, mint nemanyagi ipari teljesítmény a szerzői és az iparjogvédelmi területek határára esik, de természete szerint a másodikhoz áll közelebb vagy pedig azon is kívüli, az esetek döntő többségében csupán szervezési-műszaki teljesítmény. ^{3/}

Ugy vélik, a szerzői jog tárgyait a szellemi alkotások joga másként kezeli — díjazás a mű előadásáért — mint az anyagi haladáshoz és termelékenységhez közvetlenül hozzájáruló műszaki teljesítményeket (a feltaláló csak bizonyos monopóliumot kap, de az elsőbbség az újdonságok gyors elterjedésének elvéé) A szabadalmi jog ezért csak rövid ideig tartó kizárólagos jogokat ad, s a szoftver szerzői jogi védelme felborítaná az érdekeknek ezt a kialakított egyensúlyát. ^{4/} A szerzői jog a védelem túlzó és indokolatlan formája, amely a nagyközönség érdekével szemben teljességgel a szerzői jog tulajdonosát, a szoftver fejlesztőt részesíti előnyben. ^{5/} Iparjogvédelmi szakemberek szerint ha egy alkotást műszaki vagy haszonelvű cél határoz meg, vagy ha — mint a szoftvernél — a formák közötti választási lehetőségek dacára az alkotást szükségszerűen a módszerből fakadó logika irányítja, akkor azt az alkotást ki kell zárni a szerzői jogi védelem köréből. ^{6/}

Olyan vélemény is ismeretes, hogy a szerzői alkotások és a — például Troller által is szellemi módszernek minősített — szoftver között a céljuk különbözőségében lényeges eltérés van. Az irodalom és művészet minden művének célja létezésében rejlik, létük folytán érzéseket, gondolatokat és tudást közölnek. A szoftver célja viszont, ugyanúgy mint a találmánynál, eljárási modellként egy meghatározott eredmény elérése. ^{7/} Mások sze-

rint a szoftver művek nem tartalmazzák a szerzői alkotásoknak azt a lényegi elemét, hogy a szerző és mások, a nagyközönség közötti közlést, kommunikációt szolgálja.^{8/} Ha van is a szoftvernek esetleg ilyen kommunikatív célja, ez csak mellékes, nem jellemző s nem több, mint amennyi egy műszernek is lehet (ez utóbbinak a tartalma, szerelési módja is érdekelheti a szakembereket).^{9/} Egy ilyen szellemi alkotás befogadása a védett szerzői művek közé – így az aggályok – elmosná a szerzői jog határait, és azt esetleg gyűjtőmencévé, kiegészítő rendszerré tenné az emberi tevékenység minden lehetséges területéről származó bármiféle alkotó teljesítmény védelmére.^{10/} A szoftver szerzői műkénti befogadásával a szerzői jog műfaji kiterjesztése egy minőségi határt lépne át.

A szoftver szerzői jogi védelemképességét tagadó, illetve ennek elismerését veszélyesnek minősítő érvek végső soron csak a hosszabb szerzői jogi gyakorlat válaszolhat. Az mindenesetre már ma is, több mint tíz éves, főleg amerikai szerzői jogi gyakorlat után látható, hogy a hosszabb védelmi idő nem borította fel az egyébként a szabadalmi jog által biztosított egyensúlyt az egyéni érdek és a műszaki haladás között: a szoftver alkotás és piac robbanásszerűen fejlődik.

Ha azt vizsgáljuk, valóban más-e és miben a szoftver természete mint a szerzői műveké általában, el kell ismernünk, hogy a **hagyományos szerzői műfajok többségéhez képest** valóban sajátos a célja: a sajátosan kialakított gondolat –(utasítás és megállapítás–) sornak meghatározott műszaki eredményt kell elérnie. Rögtön meg kell azonban jegyezni, hogy a szerzői jog őskorában is voltak kifejezetten eredményre irányuló művek: seborvosi kézikönyvek (utasítások), teológiai röpiratok (egyetlen céljuk a meggyőzés eredményének elérése). De ha el is tekintünk ettől az „eredményt” szélesebben felfogó érvtől, itt vannak még a mai kifejezetten műszaki kapcsolódású műfajok: építészeti tervek, tudományos ábrázolások, iparművészeti alkotások stb. Valószínű, hogy ma a védett szerzői művek számszerint jelentősebb része műszaki-eljárási szakkönyv, magyarázat, szerelési utasítás, recept stb. Végül a cél sajátosságával, mint kizáró okkal szemben a legfőbb, természetes érv ennek a szempontnak a nemzetközi egyezmények és a nemzeti szerzői jogok szerinti teljes irrelevanciája (lásd előző, 2. pontot.)^{11/}

Ezek a célzat irrelevanciájáról szóló szabályok formálisan vonatkoznak a közlési célzat par excellence léteire vagy nem léteire is (lásd napló). Ezt az amerikai jog tekintetében kifejezetten ki is mondta egy jogerős, egyébként is precedensként szolgáló ítélet. ^{12/} A bíróság szerint az 1976-os törvényhozó egyértelműen eltörölni kívánta azt az elvet, hogy a jogvédelemnek feltétele a mű közlési funkciója. (1908-as White-Smith precedensből kialakult elv.) Egyébként pedig – folytathatjuk a szerzői jogvédelem melletti érveket – egy program legalább annyira tartalmaz közlést a felhasználó számára, mint egy műszaki terv. Eredményében így foglalt állást a Tokiói Megyei Bíróság is. ^{13/}

Azt sem látjuk be, hogy a szoftver létrehozásának folyamata alapvetően más alkotói (nevezetesen: feltalálói) jellegű lenne, mint a szerzői műveké általában. A Kolle által érzékletesen leírt szoftver alkotási folyamatban is – a kivételesen egyszerű, rövid, a cél és a gépi eszköz által teljesen meghatározott programokat kivéve – szabadon, a saját szellemi adottságokra, képzelőerőre, ítézőképességre támaszkodva kell ismételtlen választani a lehetséges szavak, jelek, egyéb kifejezésformák közötti az alapgondolat megfelelő kifejezése érdekében. ^{14/} A programozásnak lehet többé vagy kevésbé markáns stílusa, ^{15/} de – a fenti korlátozással – a program az irodalmi és tudományos művekhez hasonlóan születik. (Itt kell megjegyezni, hogy a találmányt leíró szabadalmi leírás is „szerzői mű”, hacsak közzétett formájában, hivatalos iratként a nemzeti jog nem zárja ki kifejezetten a szerzői jogi védelemből.)

Miért ne lenne igaz a szoftverre is a 200 évvel ezelőtti Fichte-i leírás: „A gondolkozásmód, amellyel az ember fogalmakat képez és azokat egymással összekapcsolja, mindenkinél sajátos, egyedi. Mindazt, amiről gondolatot kell formálnunk, az eddigi, meglevő szokásos gondolkodásmódunk mintája szerint kell kiformálnunk . . . Pusztán ideák érzékletes képek nélkül nem képződhetnek, még kevésbé írhatók le mások számára, így minden író bizonyos formát kell adjon gondolatainak. Ez a forma azonban csak a saját, kizárólagos rá jellemző lehet, mert más formakészlettel nem is rendelkezik. A közlés célja nem lehet ennek a formának a köztulajdonná tétele, hiszen senki nem is képes az író gondolatait sajátjává tenni anélkül, hogy formáját megváltoztatná, saját gondolkozási formájába ne öntené át. Az utóbbi tehát mindig kizárólagos tulajdon marad.” ^{16/}

Ha ez a programalkotásra is áll, nem kell tartanunk a szerzői jog határainak eloszlásától, a szerzői jog „gyűjtőmedencévé” válásától.

Egyes régi és újabb szerzők attól is tartanak, hogy a szoftver szerzői műkénti megjelenésének közvetett káros kihatásai is lehetnek. Így, mivel a szoftvert nagyrészt munkaviszonyban alkotják, erősödik a szerzői kizárólagos jogok korlátozásának tendenciája, a rendszer **belső eróziója**.^{17/} A géppel, hardware-vel való szoros (működési, értékesítési) összekapcsolódás folytán a szoftver, mint szerzői mű is osztani fogja annak sorát: a munkahelyek védelmét célzó protekcionista intézkedések, exportkorlátozások például a szerzői jog **külső korlátozását jelenthetik**.^{18/} Végül azt is lehet mondani, hogy a szoftver teljesen ismeretlen és lényegét illetően nehezen megérthető kategória a szerzői jogászok, bíróságok számára, akik nem ismerik a matematikai formulákat. Hogyan lehetne alkalmazni erre az ismeretlen jogi tárgyra a szerzői jogi szabályokat?

Ugy véljük, ezek a „közvetett” hatások valóban fenyegetnek: a szerzői jog változni fog. Ezen belül ami a szerzői jog külső korlátozását illet, ez például az Egyesült Államokban, a legnagyobb szoftvergyártó és szoftver-felhasználó országban egyáltalán nem új jelenség: a belföldi ipart védi, a külföldi szerzőket korlátozza a versenyjog körébe tartozó Trade and Tariff Act 301. és 337. szakasza, amelynek alkalmazásával az US International Trade Commission (ITC) eddig is megakadályozhatta a belső piacot sértő külföldi művek, mű példányok importját.^{19/} Kétségtelen, hogy az elektronikus videojátékok és szoftver növekvő számban tárgyai lehetnek ennek az eljárásnak.

A változások azonban egyrészt nemcsak a szoftver következményei: ma már az elektronikus műfajok előre törésével sok más területen is a munkaviszonyban, „team”-ben, csoportban alkotás a jellemző, a „médiaipar” eszköztárának növekedésével nőtt a felhasználók túlsúlya stb. Másrészt a szerzői jog **változása** önmagában nem káros. A XIX. századi szerzői jogi munkáktól **Boytháig** kimutatták, hogy a szerzői jog lényege nem valamilyen változatlan, történelmietlen, az emberi természetben gyökerező eszem, hanem az állam hatalmi döntéseinek — viszonylat késői — eredménye s ez e döntésektől függően állandóan változik.^{20/} Ezért a kultúra szűkebb, régebbi — esztétikai — fogalmához kapcsolódó szerzői jog önmagában abszolút, megtartandó érték. A döntő kérdés a változások milyen-

sége lesz: a szerzői jognak a szoftver „kihívására” is meg kell találnia a megfelelő választ. A szoftverrel kapcsolatban például már előrelátható, hogy a jogalkalmazásban megnő a bírósági és egyéb szakértők szerepe.

Oman találó megfogalmazása szerint a szoftver szerzői jogi védelemképessége elismerésével az emberi kreativitás változó természetéről történt döntés és senki sem képes arra, hogy ennek hosszútávú konkrét következményeit egész terjedelmükben átlássa. ^{21/}

A szoftver tartalmának esztétikai és „kultúrális üzenetbeli” hiányosságaira egyes nyugat-német, francia és ausztrál bíróságok közvetlenül is hivatkoztak.^{22/} Érvelésük szerint a művek eddig mindig hordoztak valamilyen kultúrális üzenetet is, s azokat a felhasználó, a közönség érzékszerveivel passzívan bár, de közvetlenül érzékelhette. A szoftver esetében a produktum szellemi tartalma pusztán logika, és az „emberek párbeszédét” a „géppel folytatott dialógus váltja fel”. A mannheimi bírósági ítélet szerint „a számítógépi programoknál hiányzik a szellemi-esztétikai tartalom megkívánt, az érzékszervekkel való észlelés számára hozzáférhető egyediesítése . . . Amennyiben egy programban az ilyen elvont kombinációk konkrét, érzékszervekkel észlelhető formát vesznek fel, ezekből hiányzik bármilyen szellemi esztétikai tartalom, amiből az alkotói teljesítmény meglétére lehetne következtetni. A szemlélő számára sokkal inkább csak sorok végtelen egymásutánisága jelenik meg, amelyek önmagukban érthetetlen betű- és számkombinációkból állnak.”

Ezt az érvelést joggal utasította vissza minden egyes említett ügyben a másodfokú bíróság. A mannheimi bíróság az esztétika fogalmát szinte csak olyan értelemben használja, hogy az egyenlő a mindenki számára közvetlenül érthetőséggel. Ilyen alapon egy csak magyarul tudó számára egy kínai írásjelekkel írt regény is nélkülöz minden egyediesített szellemi esztétikai tartalmat! A nemzetközi egyezmények és a nemzeti jogok is – 1., 2. pont – a művészetet csak az irodalom és tudomány melletti szerzői jogi területként említik s például a tudományos műveknél az esztétikum általában nem mutatkozik meg a felszínen, formában.

Amikor a szerzői jogi törvények, nemzetközi egyezmények „az irodalom, a művészet és” – másrészt „a tudomány alkotásait” fogják egybe közvetett védelmi tárgyként,

eleve számításba veszik, hogy két eltérő szellemi területtel van dolguk. Hiszen ahogyan **Schopenhauer** írta, „Miközben a tudománynak az okok és következmények megállíthatatlan és változó tartalmú folyamát követve minden egyes elért céltől tovább kell lépnie és soha nem találhat sem egy végső célt sem pedig teljes kielégülést, éppoly kevéssé, mint ahogy el nem érhetjük futásunkkal azt a helyet, ahol a felhők a horizontot érintik; úgy viszont a művészet mindig a céljánál van. Szemlélődésének tárgyát ez a világfolyamat áramából kiragadja és magának elkülöníti: ez az Egyetlen azután, ami azon áramlatban csak egy eltűnő kicsiny rész volt, számára az Egész képviselője lesz, egyenértékű az időben és térben végtelenül Sokkal: ezért meg is áll ennél az Egyetlennél: megállítja az idő kerekét: eltűnnek számára az összefüggések: számára csak a Lényeg, az Eszme a tárgy. — Ezért aztán a művészetet kifejezetten a dolgok olyan szemléleti módjának nevezhetjük, amely független az okoktól, szemben az éppen az utóbbiakat kutató szemléletmóddal, amely a tapasztalás és a tudomány útja. Ez utóbbi szemléletmódot egy végtelen vízszintes vonalhoz hasonlíthatjuk; az elsőt viszont egy ezt egy bármely tetszőleges ponton metsző függőlegesnek.”^{23/} Nem lehet tehát a szoftvert (alkalmazott tudományos alkotás) önmagában tartalmi, szemléleti jellemzői miatt a szerzői jog számára valami befogadhatatlan újnak tartani.

A nemzetközi egyezmények, nemzeti jogok (l. 1. Fejezet) általában sem — tehát még a képzőművészeti alkotásoknál sem! — kívánják a mű érdemének, esztétikai vagy kulturális tartalmának megítélését a bíróságtól. Néhol, például a francia jogban, kifejezetten kizárják ezt a lehetőséget. Nyilvánvaló, hogy ez nem is lehet a bírák feladata és egy ilyen bírálat esetlegessége elfogadhatatlan is lenne a művész és a nagyközönség számára.^{24/}

Annak a kérdésnek, hogy vajon a szoftver melyik alkotásnem körébe tartozik, az a gyanú ad fontosságot, hogy amennyiben egyik körébe sem esik, talán nem is lehet szerzői mű. A nemzetközi egyezmények, mint láttuk, az emberi kultúra területeiként az irodalmat, a művészetet és a tudományt jelölték meg. Nyilvánvaló, hogy ezek a szellemi tevékenységek egész területét átfogó, részben egymást átfedő kategóriák a szerzői jogban, ahogyan erre a tekintélyes angol Whitford Bizottság^{25/} és a Berni

Uniói Egyezmény kommentárja is utalt.^{26/} Ezt mutatja a film példája kétszeresen is: a film egyrészt megjelenésekor egyik kategóriába sem illeszkedő új, később mégis asszimilált műfaj volt; másrészt a film tartalma szerint akármelyik kategóriába is eshet. Hasonló a helyzet az esszé műfajával is.

Érdekes e téren a legnagyobb szoftver-hatalomnak, az USA-nak törvényhozói álláspontja. Az új, 1976-os törvény a szerzői jog tárgyaként a korábbi „a szerzők összes írásművei” kifejezést helyettesítette „a szerzői művek” kifejezéssel. A Kongresszus tehát most az alkotmányban szereplő „írásművek” kifejezést egy **mindent átfogó műfaj** fogalomként értelmezte. Ezt az értelemváltozást a „CONTU” Bizottság is hangsúlyozta.^{27/} Ami a műfajonkénti példálózó felsorolást illet, a törvényhozás kifejezetten kijelentette, hogy szükségtelen a szoftvert külön említeni, mert az mint alkotói tartalmú új kifejezésmód a Kongresszus által már eddig is védeni kívánt tárgy körébe tartozik.^{28/}

Megállapítható, hogy amennyiben a szoftver megfelel a „mű” általános ismérveinek a nagy alkotáskategóriákba való merev besorolástól függetlenül a szerzői jog hatálya alá tartozik. Ha mégis végleges besorolásra törekszünk, meg kell állapítanunk, hogy a szoftver leginkább a tudományos írásművek jegyeit viseli. Tudományos mű alatt természetesen az alkalmazott tudományok is értendők, nem csak a felfedezések, abszolút új felismerések és elméleti igazságok (eredmények) megfogalmazása. Az alkalmazott tudományos mű gyakran egyéni-eredeti alkotás, amely csak ilyen elveken, eredményeken alapszik. Így a műszaki tervek vagy a szoftver esetében is a tudomány (matematika, logika, fizika) egyik ága eredményeinek alkotó alkalmazásáról van szó egy meghatározott eredményt célzó gondolat kifejtés során. Egyes szoftverek pedig „valódi” tudományos alkotások. Ugy tűnik, a nyugatnémet bírói gyakorlat, a nyugatnémet és japán elmélet is hasonló állásponton van.^{29/}

Ugy gondoljuk, a fenti alkotás-típusoktól, kategóriáktól független, eggyel alacsonyabb logikai szinten lévő kérdés a **műfaji** besorolásé. Ennek a védelem szempontjából közböcs voltát – kifejezetten, vagy a műfajok, mint tipikus kifejezésformák **példálózó** nem kizáró felsorolásával – a nemzetközi egyezmények és egyes nemzeti jogok (l. 1.pont) egyértelműen kimondják. A műfaji besorolásnak – írásmű? szóbeli alkotás? terv? tudo-

mányos-műszaki ábrázolás? — mégis van jelentősége, mégpedig az egyes műfajspecifikus szabályok és szabad felhasználási tényállások alkalmazhatósága szempontjából.

A nyugatnémet szakirodalomban **Ulmer** és **Kolle** meggyőzően fejtik ki, hogy a programok tartalmazzák mindazokat az elemeket, amelyek a nyelvet jellemzik. Egyáltalán nem döntő, hogy itt jobbra mesterséges nyelv elemeiről — betűk, számok, szimbólumok, jelek — van szó. A programok egyébként számos, a köznyelvből képzett kifejezést, utasítást is tartalmaznak.^{30/} Így tehát elfogadhatjuk, hogy szavakkal kifejezett vagy írás-műről (s irodalmi alkotásról van szó. **Loewenheim** szerint a program lefutási diagramokból álló részek inkább „tudományos vagy műszaki ábrázolásoknak” minősülhetnek.^{31/}

Az NSZK szerzői jogi törvény módosítása mindenesetre az Ulmer/Kolle véleményt látszik igazolni, mert a programokat a szóbeli művek közé sorolta. Gyakorlatilag ez a helyzet az Egyesült Államokban és ez a vélemény Ausztria tekintetében is.^{32/}

A francia jog^{33/} és a magyar jog^{34/} is önálló műfajként, kifejezésformaként jelöli meg a „szoftvert”. Nem problémamentes ez a megoldás sem, mert hiszen vannak a szoftvernek olyan fázisai — például rendszerterv —, amelyek a hagyományos nyelven íródnak és a szakirodalmi művektől csak céljuk különbözteti meg őket. Önálló forgalmazásuk esetén vitás lehet, melyik műfaj speciális (esetleg korlátozó) szabályai alá tartoznak.

Végül úgy véljük, hogy a műfaji hovatarozáson — és különösen a védelem tényén — nem változtat az sem, ha a programot mágnesshordozóra, filmre, rádiósugárzás formájába vagy nyomtatott alakba ültetik át.

3.2. A szoftver mű formai sajátosságai

A szoftver művek jellemzője, hogy legfontosabb megvalósulási formájukban, tárgyi kódként az emberi szem számára közvetlenül nem érzékelhetők. Ez a tulajdonságuk elvileg nem lehet akadálya a tárgyi program műpéldányok szerzői jogi (például lemásolás) elleni védelmének, hiszen, mint láttuk, a kérdés tulajdonképpen már akkor

eldőlt, amikor a hangfelvételeken rögzített műveket, videoműveket — közvetlenül, anyagi hordozójukon ugyancsak érzékelhetetlenek az emberi szem számára — is szerzői alkotásoknak minősítették.

Az elutasító álláspontok mégis megnyilvánultak bírósági ítéletekben.^{35/} is, pedig nem csak az Egyesült Államokban, ahol 1976-ig az emberi szem általi közvetlen érzékelhetőség valóban feltétele volt a szerzői jogi védelemnek.^{36/} A nyugatnémet mannheimi bírósági ítélet „érzékszervi észlelés számára hozzá nem férhető absztrakt kombinációkról” beszélt^{37/} és a Data Cash ügyben az elsőfokú amerikai bíróság sem védte meg a felperes ROM-ban rögzített sakkprogramját, mondván, hogy az nem olyan formát jelent, amelyet szabad szemmel „látni és olvasni” lehetne, ezért az sem „műpéldány”^{38/} Ezt az 1979-es állásfoglalást, amely már akkor is az 1976-os törvény műfogalmába ütközött (l. 2. pont), Stern az 1980-as Software Copyright Act után is így védelmezi: „a tárgyi kódot nem védi az amerikai szerzői jog, mert az nem műpéldánya egy irodalmi műnek.”^{39/} A Szellemi Tulajdon Világszervezetének 1985-ös Konferenciáján is elhangzottak hasonló vélemények.^{40/} A kanadai kormány odáig ment, hogy 1984-ben közzétett — a kormányváltás miatt azóta visszavont —^{41/} tervezetében^{42/} a tárgyi kódra a szerzői jogokat csak korlátozottan és rövidebb időre akarta megadni.

A szabad szemmel olvashatóság — tárgyi kód probléma mára mégis a szerzői jogi védelem javára megoldottnak látszik.^{43/} Mint láttuk a 2. pontban, az európai jogok szerint is egyértelmű, hogy a közvetett — pl. műszaki eszközzel való — érzékelési lehetőség is elegendő a mű azonításához. A szabad (emberi) szemmel való olvashatóság, mint előfeltétel a nemzetközi egyezményekben is csak egy helyen, az Egyetemes Szerzői Jogi Egyezmény VI. cikkében szerepel — ott is csak a „kiadás” fogalmára korlátozott hatállyal. A mannheimi ítéletet is hatályon kívül helyezték^{44/}, hiszen ahogy az „Apple Computer v. Segimex” ügyben a Párizsi Felsőbíróság is rámutatott, „a tárgyi programok a különféle információhordozókra, mint például programlisták, képernyő stb., való átviteli lehetőségek miatt mindig hozzáférhetők az emberi érzékelés számára.”^{45/}

Az amerikai törvényszöveg 101 és 102 szakaszának közelebbi vizsgálata sem hagyhat sok kétséget hátra, hiszen a szöveg „bármely kommunikációs eszközben rögzített”,

„akár . . . készülék segítségével érzékelhető” szerzői alkotásokról szól. ^{46/} Az amerikai bíróságok első ízben 1981-ben, ^{47/} majd később több ítéletben egységesen kimondták, hogy a tárgyi kód (ROM, RAM/a program példányaként védett, másolásával az alapjául fekvő forráskódot használják. ^{48/} A **Williams Electronics Inc. v. Artic International Inc.** ügyben a bíróság rámutatott, hogy ha a tárgyi kód nem kapna védelmet, ezzel a program védelme az írásos program szöveg lemásolására korlátozódna, nem terjedne ki a tárgyi kód sokszorosítására s így értéktelen lenne. ^{49/}

Az emberi szemmel olvashatóság problémaköre, egy mélyebb, érdemi gondolathoz is elvezetett — az elméletben ^{50/} és a (főleg amerikai) bírói gyakorlatban is. Az idevágó érvelés szerint a program tárgyi kód fázisában, különösen a gépbe tartósan beépített és annak belső működését szabályozó rendszerprogram esetén, már nem „műpéldány”, hanem gépi eszköz, sőt a gép része. „Ez a programrész már nem utasítássorozat, hanem saját maga végez munkát.” ^{51/} A rendszerprogram a felhasználó számára nem is érzékelhető. ^{52/} „Nem emberekhez szól, mert már nem tartalmazza az előkészítő anyagok egyéni-eredeti kifejezésmódját, amit a szerzői jog védhetne. Ez a kifejezésmód egyébként teljesen közömbös is ebben a fázisban; a felhasználó csak abból a szempontból ellenőrzi a programot, hogy az működik-e”. ^{53/} És ha ez így van, ehhez még azt is hozzá lehetne tenni, hogy eszerint akár más kifejezésmódok is eredményezhették volna ugyanazt a tárgyi kódot (rendszerprogramot), anélkül, hogy ez a felhasználó számára bármit is változtatna. Így a tárgyi kódban nem mást, mint az alapul fekvő megoldási eszmét lehetne csak védeni.

Az említett érvelésnek azonban számos gyenge pontja van. Bebizonyított tény, hogy a chip-ből (az objektívvé vált utasításhordozóból) — programleírás nélkül — a forrásprogram, a rendszerprogram is, — tehát gyakorlatilag az egész szoftver — kivehető és **rekonstruálható**. Ennek a ténynek nem az a jelentősége, hogy eszerint ez a fázis is olvasható emberi szemmel (ez megtörténik pl. hibakeresésnél is), hanem a rekonstrukció lehetséges, **nem tekinthető eltűntnek az eredeti gondolatszövedék, kifejezésmód**. Ha a chipben rögzített program az alapjául szolgáló forráskód változata, akkor gépbeli funkciója a védelem szempontjából közömbös. A szerző szempontjából nem a felhasználó

motívumai, sem annak közömbössége a megoldás eleganciája, és preferenciája ennek eredményessége iránt a fontos, hanem szellemi termék felhasználásának ténye. A bírói gyakorlat utóbb a program ilyen „megtestesülésében” más nem is látja akadályát a szerzői jogi védelemképességnek. ^{54/}

Végül a gyakran hivatkozott „Apple Computer” ügyekben az amerikai bíróságok vizsgáltautastították a gépben rögzített rendszerprogramok szerzői jogi védelmét tagadó érveket. ^{55/} Ehhez egyrészt a törvényi mű-definícióra hivatkoztak: a szerzői jogilag védett program akár „ . . . közvetlenül felhasználható a számítógépben meghatározott eredmény elérése céljából” (101.§.). ^{56/} Másrészt rámutattak, hogy mindkét típusú program – az alkalmazói is és a rendszerprogram is – utasítják valamire a számítógépet. Nem lehet ezért különbséget tenni attól függően, hogy ezek az utasítások a számítógépet jövedelemadó bevallás készítésére utasítják-e (alkalmazói program feladat), vagy arra, hogy egy magasabb szintű nyelven írt programot forrás kódból a gépi bináris tárgyi kód nyelvére fordítsa le (a rendszerprogram feladata . . .). Minthogy csakis az utasításokat védi a szerzői jog, egy „eljárás” védelméről éppoly kevésbé van szó gépet működtető rendszerprogram esetén „mintha az utasításokat angolul írták volna egy a bonyolult gépezet működtetéséhez szükséges lépésekről szóló kézikönyvbe.” ^{57/} A francia bírói gyakorlat szerint is „csupán az a tény, hogy a technika mindinkább a rendszerprogramoknak a gépi memóriába való rögzítése felé halad, nem változtat a programok jellegén.” ^{58/}

Két további programtípusra is ki kell röviden térnünk: a szakértői rendszerekre és az ún. „firmware”-re. Az előbbi szerzői jogi védelemképessége nem mutat sajátosságokat, hiszen, mint láttuk (Első rész. 1.4.) ennek jellegzetessége elsősorban az alapjául fekvő algoritmusban van – eziránt a szerzői jog közömbös. A „firmware” mint a tárgyi kód formában megjelenő program-változat egy speciális fajtája már „keményebb dió”: a japán elmélet és gyakorlat szerint sem világos, lehet-e szerzői jogi védelem tárgya.

A firmware a számítógép ellenőrző memóriájában tárolt olyan mikroprogram, amely elemi eljárási lépésnek sorozata és feladata az, hogy ellenőrizze és részben végrehajtsa a számítógépben a programutasítások gépi lefutását, véghezvitelét. ^{59/} Ezeket a

mikroprogramokat ROM-ként (I. Első rész 1.4.) tárolják és különösen korábban véglegesen, megváltoztathatatlanul gépbe építették az egyéb számítógépi memóriától elkülönítve. A gépi elemi működését szabályozó mikroprogramokat a szoftver programozók által használt, a géphez legközelebbi, az ún. „gépi nyelv” (az általános értelemben vett szoftver ezen a nyelven „érti meg” a számítógép) alatti szintű programnyelveken készítik. Ezek a nyelvek korántsem olyan egységesek, mint a szoftvernél általában használtak, sőt inkább csak egy-egy hardware-gyártónál ismertek. Használatuk, a mikroprogramok készítése a hardware alapos ismeretét feltételezi. A firmware tartalma a szoftver írója és a felhasználó előtt általában ismeretlen.

Korábban ezek a mikroprogramok tranzisztorok, diódák, áramkörök formájában ténylegesen beépültek a számítógépbe. A technika fejlődésével ma már megjelentek a szilikon chip-en rögzített, előbb még változtathatatlan (ROM), majd beépítés után „beírható”, majd kitörölhető, sőt a gépben rögzítve is változtatható tartalmú firmware-ek. E programok hardwarrel közös vonásai tagadhatatlanok: elemi gépi funkciókat ellenőriznek, mint a gép áramkörei, általában véglegesek, mint a gép maga, kialakításuk ma is emlékeztet a fizikai elektronikus összetevőkére. ^{60/}

A technikai szakirodalom alapján ^{61/} de jogi következtetésben attól kissé eltérően ^{62/} úgy látjuk mégis, a szerzői jog szempontjából ezek a firmware-ként megjelenő programok is oszthatják a szoftver sorsát általában. ^{63/} A firmware tervezői bár igen speciális ismeretek alapján, de a többi programozóhoz hasonlóan tervezik meg a programot: sajátos jelzésrendszerrel (nyelven) olyan utasítássorozatot vetnek papírra – majd alakítják bináris jelekké mágneses vagy más hordozón – amelyet a számítógépnek végre kell hajtania. Ezt az utasítássorozatot a gép tárolja; az rekonstruálható, sőt belőle visszanyerhető a mikroprogram „forrás” változata is. Nincs jelentősége annak sem, hogy a szokásos szoftveralkotó és a felhasználó számára ezek a mikroprogramok láthatatlanok maradnak, s ugyanolyan adottságként fogadandók el, mint maga a számítógép.

3.3. A szoftver mű eredetisége

A nemzetközi egyezmények és egyes nemzeti szerzői jogok összehasonlító vizsgálata megmutatta, hogy a szerzői mű lényegi vonása valamiféle egyediség, eredetiség is. (2. pont.) A Fichte-idézetből is látható volt, hogy minden kifejezőmód, ha gondolatot tükröz, eleve személyes és megfogalmazójától elválaszthatatlan. Másszóval az alkotás a valóság egyedi visszatükrözése és ezért magán viseli az alkotó személyiségének jegyeit. ^{64/} Az angol-amerikai-kanadai bírói gyakorlat nem is kíván meg többet a szerzői mű eredetiségeként, mint azt, hogy a művet a szerző maga alkossa, ne más művéről másolja. ^{65/} (Az elmélet — mint láttuk a 2. pontban — ennél árnyaltabban fogalmaz.)

Ugyanakkor az is belátható, hogy maga a személyiség is „részben társadalmi termék”, megtestesíti sok-sok generáció hagyományait, tapasztalatait, eredményeit elveit és erkölcsi értékeit . . . A kifejezés módja nem kevésbé társadalmi termék — az írásmód, a stílus, a harmónia, a képzelőerő is, amelyben különféle generációk és kultúrák tapasztalata, ízlése, szokásai, értékrendje összegeződik. ” ^{66/} Ugy tűnik tehát, hogy az eredetiség a műveknél a szubjektív elemen túl („valóban a szerző alkotta”) valami többletet is kell tartalmazzon: tényleges eltérést a társadalmi tudat mindig azonos — banális, szükségszerű, triviális, „egyforma” megnyilvánulásaitól. A rutinszerű gondolat kifejezés tulajdonképpen mechanikus, nem szellemi tevékenység. A szerzői jog nemcsak egyszerű másolási engedélyezés kérdése, hanem a megváltoztatás, átdolgozás, visszavonás jogáé is — a „műnek” tehát változtathatónak, torzíthatónak, visszavonhatónak kell lennie. ^{67/}

A műnek ez a statisztikai egyediséget meghaladó eredetisége a szerző személyiségének érzékelhető lenyomata. Ennek a stílusnak, művészi sajátosságnak azonban — és most még mindig csak a szerzői mű „minimális fogalmával” dolgozunk — nem kell nagyfokúnak vagy mindenki számára szembeszökőnek sőt, észrevehetőnek, azonosíthatónak lennie. Nem feltétel, hogy műve alapján szerzője felismerhető legyen. Elegendő, ha az alkotásnem lehetővé teszi személyes vonások bevitelét a műbe, teret hagy erre, és a művész — saját szellemi erőfeszítéssel — él is ezzel a lehetőséggel. ^{68/}

A szerzői mű eredetisége fogalmának ez az ismételt összefoglalása szükséges volt ahhoz, hogy feltehessük a kérdést: a szoftver alkotások kielégítik-e ezt a feltételt?

Vannak, akik úgy értékelik a helyzetet, hogy még ahol a törvényhozó elvileg el is ismerte a szerzői jogi védelem lehetőségét a szoftverre, ez nem jelenti azt, hogy az á Itálában – sőt: az esetek nagyobb részében – teljesíteni is tudja az eredetiség feltételét. E nézet szerint az a közeg, amelyben a programozó széleskörű választási lehetőségekkel élhet és így egyediesíthet, kifejezetten technikai szféra, mint a feltalálóknál is. A felhasználó (műélvező) számára a szoftver, a program formája közömbös, így ha abban egyediség van, ez szerzői jogi szempontból olyan, mintha nem is létezne. ^{69/} A programozó stílusa tehát nem hasonlítható az író stílusához. Míg a szerző, író stb. szabadsága majdnem korlátlan, a szoftveralkotó sem célját, sem eszközeit nem szuverén módon választja meg; személyiségének sajátos ízlése nem mutatkozhat meg. ^{70/} Egy másik érv szerint az „eredetiség” feltételének mindenáron való elérése, teljesítése felesleges párhuzamos fejlesztésekhez vezet, csakhogy „másképpen” csináljanak valamit. ^{71/}

Ezek a kételyek még azon a gyakorlati tapasztalaton is alapszanak, hogy egy bizonyos egyszerűbb feladatra több szerző is, egymástól függetlenül olyan programokat írhat, amelyek lényeges hasonlóságot vagy éppen azonosságot mutatnak. Ez tehát egyrészt felveti a program par excellence eredetisége megállapíthatóságának kérdését, és másrészt a felhasználók gyakori jogsértéseinek lehetőségét is.

Az aggályokkal, érvekkel szemben már a – szakértői vizsgálatok hosszú sorára támaszkodó – CONTU is kifejtette, hogy a programkészítés folyamán számos mód és megoldás között lehet választani, és minél összetettebb egy program, annál bővebb a választék a „nem-jogsértő” módokban és programrészekben. ^{72/} A véletlenül előállott programhasonlóságok esetében a szerzői jog „plágium.híján nincs jogsértés” elve lesz az irányadó. A WIPO Minta-szabályzat ezt a gondolatot így fejezi ki: nem jogsértés egy olyan számítógépi program alkotása, amely azonos más személy programjával vagy arra lényegesen hasonlít. ^{73/} A szakértők szerint minden – nem teljesen egyszerű – program kialakítási módja a programozó sajátja: még

azonos feladatnál is, az egymás mellett dolgozó programozók alkotása byt-ról byt-ra eltérő lesz, ugyan úgy mint például az érettségi dolgozatoknál. ^{74/} Állítólag a jó programozó stílusánál fogva is azonosítható. Ugy látjuk, márcsak a követelmények sokfélesége is, amelyeket egy szoftverrel szemben támasztanak (gazdaságos, gyors, praktikusán kezelhető, áttekinthető, továbbfejleszhető stb. legyen) szükség-szerűen egymástól eltérő, szellemi úton létrejövő egyéni megoldásokhoz vezet. ^{75/}

A gyakorlat a legutóbbi időkig ezt az utóbbi többségi elvi véleményt igazolta. A Szellemi Tulajdon Világszervezete 1985-ös szakértői értekezletén a többség az eredetiség elvének a szoftverre a többi művel azonos módon való alkalmazását támogatta. ^{76/} Ulmer és Kolle szerint a szoftver szerzői jog eredetisége általában éppen úgy megállapítható, mint egy bárki által írt levél. ^{77/}

A bírói gyakorlat méginkább megelégszik a „statisztikai eredetiséggel”: szerzői mű az a szoftver, „ami nem közhelyszerű az iparban”, „ami csak annyira eredeti, mint minden más műfajbeli mű”, „amit nem másról másoltak”, „amit nem teljes egészében a teljesítendő feladat határozott meg, ami nem a teljesen szükségszerű logikai szabályok egyszerű alkalmazása.” ^{78/} A francia bíró szerint „az elemző programozónak, ugyanúgy, mint egy fordítónak, a bemutatás és kifejezés különféle módozatai között kellett választania és így választása személyisége jegyeit viseli.” ^{79/} A bécsi Oberlandesgericht az „alkotás” minőséget azért feltételezte, mert „a program mint komplex szoftver több ezer programlépésből áll és ezért széles teret ad az egyéni sajátosságok kifejtésére.” ^{80/} A Tókiói Kerületi Bíróság szerint „a szellemi alkotás szerzői jogi értelemben azt jelenti, hogy a szerző személyisége a kifejezésformán másként hagy nyomot, mint amit mások produkálnak.” ^{81/}

Az olasz Semmitőszék (Corte di Cassazione) az egész olasz bírói gyakorlat számára irányadó ítéletében kifejti, hogy „a rendszerelemző, aki az információfeldolgozás-hoz szükséges eljárást meghatározza és a programozó, aki az utasítások legmegfelelőbb módját kidolgozza, egy egységes normák szerinti szaknyelven él, amely elvben megfelel . . . a zeneszerző kottáinak . . . (ebben az esetben) . . . az adatfeldolgozási megoldásokhoz nyújtanak eredeti megoldásokat . . . A szoftver szerzői

jogi védelmének feltétele, hogy a gondolati tartalom érzékelhető formai megjelenítése új legyen.”^{82/} Az olasz elméletben is a szerzői jogi védelem hívei többségben vannak.^{83/}

A csaknem egységes bírói és az idézett elvi álláspontok a gyakorlati igényeknek mind-
eddig eleget tettek. Nem válaszolnak azonban két nyugtalanító elméleti kérdésre: mi-
ben is nyilvánul meg ez az eredetiség a szoftvernél (ez fontos, hiszen csak ezt védi a
szerzői jog, erre terjedhetnek ki a szerző, jogtulajdonos védelmi igényei), másrészt,
ha ez a formán túl kiterjed tartalmi elemekre is, hogyan egyeztethető ez össze azzal
az alapelvvel, hogy a szerzői jog a mögöttes ötletet, elvet, gondolatot, eszmét, meg-
oldást, módszert nem védi.

Az amerikai bíróságok, amelyek – az NSZK gyakorlat mellett – a legrészletesebben
foglalkoztak ezekkel a problémákkal, eleinte óvatos álláspontra helyezkedtek. A
Synercom Technology ügyben az eljáró bíróság úgy vélte, a program alapjául szolgáló
elv, gondolat az adott esetben nem volt elválasztható a kifejezésformától és ezért
elutasította a szerzői jogi védelmen alapuló keresetet.^{84/} 1985-ben viszont már meg-
állapították egy ügyben a szerzői jogi védelem fennálltát azon az alapon, hogy „a fel-
peres által használt kód elmélete nem volt új, de az alperes sajátos módosításokat haj-
tott végre ezen az elven. Így a felperes saját eredeti hozzájárulást tett egy széles kör-
ben elfogadott elméletéhez.”^{85/} A **SAS v. S et H.** ügyben, ahol az alperes a felperes
forráskódjából írt jogosítás nélkül új tárgyi kódot, felhasználva a forráskód szerkeze-
tét, a bíróság kijelentette: „Amit az alperes másolt, mennyiségileg kevés volt ugyan,
de minőségileg jelentős, mert magában foglalta a felperes rendszeréből annak szerke-
zetét is.” A bíróság egyébként ezt egy szépirodalmi műből való tartalmi átvételhez is
hasonlítja.^{86/}

Az **SAS** ügygel éppen ellentétes következtetésre jutott egy japán bíróság, amikor meg-
állapította, hogy a tudományos műveknél csak stílusbeli, formai elemek lehetnek a
védelemnek tárgyai, s ha ezekben nem mutatkozik meg eredetiség, nem lehet szó szer-
zői műről. Ezen az alapon két tudományos dolgozatot összehasonlítva megállapította,
hogy „bár mindkettő hasonló dolgokat ír le, bennük a kifejezés stílusa nem mindig,

illetve nem is azonos.”^{87/} Így a bíróság nem állapított meg jogsértést. Egy másik japán bíróság ezután viszont a „SAS” ítélettel azonosan úgy látta, hogy a perbeli számítógépi programban a „szellemi alkotójelleg” a programbeli különféle utasítások és más információk elrendezésében és kombinációban található.^{88/} A vitatott kérdésben Amerikában — legalábbis egyelőre — a Whelan - Jaslow ügyben kimondott ítéletet tekintik döntőnek.^{89/} A bíróság szerint a felperes szoftverjének szerzői jogi védelme nemcsak formai, betű szerinti elemeire, de szerkezetére, felépítésére is vonatkozik. Az alperes azt a módot másolta le, ahogyan a felperesi programban az információ az egyik feladattól a másikhoz áramlik. Indokolásul a bíróság megemlíti, hogy az irodalmi műnek az amerikai szerzői jogban egységes fogalma van, az irodalmi mű szerzői joga megsérthető anélkül is, hogy lényeges hasonlóság lenne a két mű külső, betű szerinti elemeiben. Szindarab vagy regény szerzői joga sérthető a cselekmény átvételével is.

Az Egyesült Államokban a szoftver bírósági gyakorlat a Whelan ügy által nyitott csapáson még tovább is haladt és az eredetiséget ma nemcsak hogy a program írásos része tekintetében (az abba beépült „szellemi alkotótevékenységre nézve”) megállapítják, hanem ettől függetlenül külön is, a képernyőn megjelenő programválaszték („menü”, screen display) grafikai megjelenési formájában is azonosítják.^{90/} A videojátékok esetében egyébként egyrészt a program, másrészt a képernyőn megjelenő alakok, formák, egymástól független önálló védelme (utóbbi filmként, audiovizuális műként) évek óta gyakorlat volt.^{91/}

A nyugatnémet bírói gyakorlat — korántsem egységesen — hajlik arra, hogy tudományos műveknél az eredetiséget csak a formában keresse és védje.^{92/} (Azt, hogy a szoftver inkább tudományos mű, mint irodalmi, már érintettük.) A „Flughafenpäne” ügyben a Legfelsőbb Bíróság — műszaki tervekről volt szó — úgy látta, hogy az alkotás jellegnek magában az ábrázolásban, vagyis a formai kialakításban kell megnyilvánulnia. Az ábrázolás tudományos vagy technikai tartalma itt jelentőség nélküli. Egy másféle magyarázat — így a bíróság — a szerzői jog elveibe ütközne és a műszaki oltalmi jogoktól való elhatárolását tenné lehetetlenné.^{93/}

Más, hasonlóan érvelő ítéletek is ismeretesek ^{94/}, de a Legfelsőbb Bíróság nem egy esetben más mércét, elvvel is alkalmazott: védelemre tartott érdemesnek például egy középkori szöveggyűjtemény szerkesztését ^{95/} illetve egy ügyvédi iratot is. ^{96/} Ugyanígy francia felsőbbbírósági ítéletről is tudunk, amely tudományos műnél a plágiumot a mű átvett tartalmi felépítésére is tekintettel állapította meg. ^{97/} A frontok tehát világosan kirajzolódnak: az egyik nézet szerint a tudományos műveket és különösen a szoftvereket az eredetiség szempontjából más mércével kell mérni, védelmük csak szűkebb, a külső formára korlátozódó lehet. A másik nézetnek a Whelan-döntés a reprezentánsa.

Kérdés, miért kellene sajátosan, külön megítélni a szoftver eredetiségét? A Whelan ügy alperesei szerint azért, mert a programok szerkezetei nem mögöttes eszme kifejezései, hanem maguk a mögöttes eszme. ^{98/} A nyugat-német szakirodalomban is van olyan vélemény, hogy az algoritmus egyenlő a programmal, s így a program kifejtésénél semmi tere nincs az alkotói fantáziának: az algoritmus alapján azt csak szolgai módon, az adott szabály szerint ki kell dolgozni. ^{99/} Egy árnyaltabb vélemény szerint a kettő ugyan különbözik, de oly szorosan összefüggnek, hogy ez kollíziókhöz vezethet. ^{100/} Egyébként, ha a védett szellemi alkotás a tartalomban is megnyilvánulhat, jogvita esetén részletes tartalmi vizsgálat, az egyéni-eredeti tartalom bizonyítása is szükséges. Ekkor azonban a bíró teljesen a szakértőre lesz bízva. ^{101/}

Arra is utaltak, hogy a szoftver szerkezete túl bizonytalan fogalom ahhoz, hogy azonosítható, külön védhető lehessen. ^{102/} Az is elhangzott, hogy a szoftver területén a fejlődés és haladás módja lényegesen eltér az egyéb területekétől, ezért különösen korlátozni kell a szerzői jogi védelmet. Itt a haladás csakis korábbi eredmények felhasználásával, bizonyos fokú plagizálással lehetséges. ^{103/}

Kétségtelen, hogy a tulajdonképpeni programozói teljesítmény legalább annyira megnyilvánul a tartalom alkotói kialakításában, mint a formai elemek megfelelő megválasztásában. A szerzői művek egyes típusainál különösen nehéz a tartalmat és formát szétválasztani: az elméletben hagyományosan beszélnek „belső formáról”

is. Ez a belső forma, úgy látjuk, a szoftvernél is hordozza a tartalom egyes elemeit **konkrét** megvalósulási formájukban. A belső forma, a gondolatmenet megformálásának módja akkor eredeti, ha ez – mutat rá a szakirodalom – az algoritmus megoldási elemeinek kiválasztásában, továbbfejlesztésében nyilvánul meg, s ugyanígy az egész programlefutás szerkezetében. ^{104/}

A Whelan-ügyet elsőfokon tárgyaló bíró szerint az elv kifejezésformája – szemben magával az elvvel – „az a mód, ahogyan a program működteti, ellenőrzi és szabályozza a számítógépet” az adatfeldolgozásban. ^{105/} A másodfokú ítélet szerint az elhatároló ismérv, határvonal az eszme és a kifejezés között a kérdéses mű gyakorlati céljára figyelemmel vonható meg. „Mással a gyakorlati célú mű célja vagy feladata a mű eszméje, és mindaz, ami nem feltétlenül szükséges a feladathoz (mert a cél más úton is elérhető), az az eszme kifejezésformájának minősül.” ^{106/}

Ugy gondoljuk, az ismérv ilyen megfogalmazása túlságosan sarkított, egyszerűsített. Tény azonban, hogy a szerzői jog azt a meghatározott gondolati kapcsolódást, azt a „szellemi ösvényt” védi, amelyen az alkotó egy adott célt (esztétikai, gazdasági, tudományos stb.) elér. E kifejezésmód, közlésforma vagyis az eredeti, azonosíthatóan kifejtett gondolatszövedék, mondhatnánk a **gondolati forma** elkülöníthető annak eredményétől, legalább is amíg az más módszerekkel, módokkal, más **szellemi ösvényen** is elérhető. Egyébként pedig a közlésformát a gondolati tartalomtól épp ily nehéz elválasztani a műszaki tervek és méginkább pl. a festmények esetében is.

Amíg egy szoftvernél a gondolati összefüggéseket, egymásutániságokat többféleképpen ki lehet fejezni, nem állítható, hogy az alapeszme azonos lenne a kifejtéssel. Amint azonban Bauer helyesen rámutat, nem a program működési módjában keresendő a védhető belső forma, hanem logikai szerkezetében. ^{107/} A gondolatnak, algoritmusnak ez a konkrétan megnyilvánuló formája védett, maga a gondolat tartalma továbbra is szabad, köztulajdon. Szabadok tehát a program elkészítéséhez felhasznált matematikai elvek és szabályok. A programozásnál a korábbi szakaszokból egyrészt **nem** védett alkotói, felismerésszerű elemek mennek át a későbbi szakaszok anyagába: ezek azok a megoldási módszer által diktált és a feladatra irányuló

funkcionális elemek, amelyek az algoritmus és a program egységét biztosítják, amelyekre — tévesen — a két szellemi alkotás azonosságát alapították. 108/

A tapasztalatok szerint azonos, részletesen kidolgozott megoldási alapokon (algoritmuson) is többféle konkrét megoldás dolgozható ki, amelyek mindegyike eleget tesz a technikai és funkcionális követelményeknek és amelyek több, mint rutinszerű kivitelezései a szükségszerűen megvalósítandó előírtaknak. 109/

A programfejlesztési folyamatban szerzői jogilag védett **formai** elemek kerülnek át az egyik szakaszból a másikba (szövegrészek, nyomtatón, képernyő és adatelrendezési képek, a használt jelképrendszer stb.), továbbá korlátozott mértékig **tartalmi** elemek is, amelyek a megoldási mód konkrét kifejezésként átmennek — a gondolat kifejtés módjaként gondolatszövedékként — a védett mű végleges alakjába.

Ezek a „belső formának” is nevezett — a kifejtés módjában megnyilvánuló — tartalmi elemek semmiképpen nem merev, eleve előírt szükségszerű technikai megvalósításai az algoritmusnak. Wittmer kifejti és példákkal bemutatja, hogy „még a program-szerkezet legszigorúbb előzetes meghatározása mellett sem lehetséges, már egy közepes 2000-4000 utasításos programnál sem, az összes megoldási elemet, gondolatot olyan szigorú rendbe kényszeríteni, hogy az — a figyelembe veendő, megoldandó feladatok sokrétűsége miatt — ne hagyna szabad teret az önálló megoldásokra. 110/

Bizonyos tartalmi, eggyediesült gondolati elemek szerzői jogi védelme tehát elkerülhetetlen, sőt szükséges is. Ha csak a formát védenénk, ez lényeges szerzői teljesítményeket hagyna szabadon, a szoftvert csak az „egy az egyben” lemásolás ellen védenénk.

Gyakori ellenérv, hogy bizonyos belső szerkezeti elemek, több összetartozó programlépésből álló úgynevezett modulok, már köztulajdonná váltak, ezek belső formaként nem védhetők. Ilyen esetben az előzetesen meglévő elemek alkotó összekapcsolásában, kombinációjában, szerkesztésében kell látnunk a védhető eredetiséget, ugyan úgy mint a gyűjteményes műveknél.

A szerkezetben megnyilvánuló eredetiség szerzői jogi védelme jogvita esetén valóban azonosítási, bizonyítási nehézségekkel jár. Az eredetiséget ugyanis — a vitás esetekben — minden szoftvernél konkrétan ki kell mutatni. De ahogyan a Whelan ügy bírái mond-

ták: a betű szerinti, kódokra korlátozó védelem talán egyszerűbb lenne, de az alkalmazás egyszerűsége nem elég súlyos érv ahhoz, hogy ellensúlyozza a fenti érdemi szempontokat.

Végezetül a szoftver tudománya és gyakorlata fejlődési módjának különleges voltával – „szükségszerű konkrét átvételek” – is vitába kell szállnunk. A tudomány és a művészetek minden ágában egymásra épülnek, korábbi eszméket, gondolatokat, stílust vesznek át a művek. Az az érdekegyensúly, amit a szerzői jog alakított ki bizonyos egyedivé vált tartalmi elemek védelmével és az általános szabályok „köztulajdonban” hagyásával mindaddig jól működött. Amerikai gyakorlati szakemberek szerint nő a veszélye annak, hogy a szoftverpiacot konkrét kifejezésükben új gondolatokat tartalmazó programokkal meghódító alkotók munkájának eredményeit tartalmi másolással mások gyűjtik be. ^{111/} Mind a programok elvi megoldási alapszabályára is kiterjedő védelem ^{112/} mind a betű és kód-szintű védelem káros, illetve érdekeket sértő lenne; csak a kifejezésmódot szélesebben, az egyediesült tartalmi elemekre (szerkezet, belső forma stb.) is kiterjesztő értelmezés látszik érdekegyeztető, hatásos jogi eszköznek.

Az eredetiségnek sajátos vetülete, vagy inkább mennyiségi fokozata az a „megfelelő színvonal” vagy „alkotási szint” (Gestaltungshöhe), amit a legújabb NSZK bírói gyakorlat – egyedülállóan – a tudományos műveknél, elsősorban a szoftvernél feltétlenül megkíván. Legalábbis a nevezetes „Inkasszoprogram” ítélet szerint ^{113/} a megállapított egyedi vonásokat és az ezekből adódó összbenyomást egy átlagos alkotó művével is össze kell vetni. „Csak az olyan alkotás, amely az átlagos tudású programalkotó alkotását lényegesen meghaladja, tarthat igényt a 70 éves p.m.a. szerzői jogi védelemre. Az összehasonlításnál az illető műfajt átlagosan ismerő véleménye, nem pedig a laikus nézete vagy a specialista véleménye a döntő. Mindig az alkotás időpontjában érvényes nézetek a mértékadók.” ^{114/}

Korábban osztrák bíróságok is alkalmazták már ezt a magas mércét, igaz, hogy csak az iparművészet területén. ^{115/} A már említett „Commodore-Diskettbetriebsystem” ügyben viszont a bíróság egyáltalán nem kívánt meg az átlagos szoftveralkotó szint-

jét jóval meghaladó eredetiséget. ^{116/} Nincs is adat arra, hogy más országban ilyen követelménnyel léptek volna fel. ^{117/} A francia gyakorlatban Vivant az eddigi eredetiség fogalom „tárgyasítását”, az „újdonság” irányában való továbbfejlesztését látja éppen a számítógépi programokra vonatkozó precedens jellegű felsőbbírósági ítélet következő meghatározásában: „az eredetiség a szerző szellemi hozzájárulásának vonásaiban áll.” ^{118/} Átlagosnál magasabb alkotásszint szükségességéről nincs szó.

Az „Inkasso-program” ítélettel és következményeivel az NSZK jogirodalmában néhányan egyetértenek ^{119/}, de az ott kifejtett elv merev alkalmazását a többség veszélyesnek tartaná.

Az „Inkasso-program” ítélet mögött egyrészt az a feltételezés érezhető, hogy az átlagos szoftverek alkotási szintje igen alacsony, másrészt — az iparművészetre — ízlés-mintára való utalásokból —, hogy az ily módon szerzői jogilag nem védett szoftverek majd teljesítményvédelemben részesülhetnek.

Ugy gondoljuk, mindkét feltételezés téves. Az átlagos programozó szellemi teljesítménye meghaladja a reklámíróét, a könnyűzenei átdolgozóét, összeállítóét stb. Ez az alkotás, ha csak a programokkal szembeni elvárásokra gondolunk, látható, hogy nem marad el a hagyományos tudományos munka mögött. A szerzői jog — mutat rá Loewenheim — az egyedi teljesítményt védi, nem az átlagon felülit, mint a szabadalmi jog. Egyediség és átlagon felüliség nem eleve azonos fogalmak. ^{120/} Más kérdés, hogy egyes kivételes határterületeken, ahol az átlag a kézműves — teljesítmény (ízlés minta-iparművészet) valóban magasabb lehet a szerzői jogi védelemképesség alsó határa. Ahol viszont az átlag alkotó teljesítmény-szintje eleve nem egyediséget nélkülöző (ipari) jellegű, mint ahogy nem az az átlag-regényírásnál, átlagzenésznél, átlag-tudományos alkotásnál, nem lehet az „átlagot meghaladó eredetiséget” megkívánni.

Haberstumpf érve is nyomós: az új elv megfordítaná az eddigi egyértelmű gyakorlatot, hogy határesetekben, ahol az egyértelmű tisztázás nem lehetséges, a szerző javára kell döntenet. ^{121/} Hozzátehetjük, hogy az „alkotásszint”, szellemi többlet vizsgálata veszélyesen közel visz a mű minősége, érdeme vizsgálatához.

A másik feltételezés, hogy a kiegészítő védelem meglétéről általában véve ugyancsak hibás. Az Első Részben láthattuk, a szabadalmi, versenyjogi, szerződéses, szomszéd (rokon-) jogi védelem több országban és több tényállásnál hiányzik, illetve hiányos. Ezért hát a szigorú elv ahhoz vezetne, hogy a számítógépi programok nagyobb része jogi védelem nélkül maradna.

Egyébként az elbírálással kapcsolatban gyakorlati nehézségeket is látunk: a szoftver keletkezése után néhány évvel az átlagos szakismereti szint megállapítása és az azzal összehasonlítás különösen nehéz lenne.

A „Werbepläne” Legfelsőbb bírósági ítélet utóbb csökkentette is az „Inkassoprogramm” ítélet jelentőségét. Eszerint a perbeli, tudományos és technikai ábrázolásnak minősülő várostérkép szerzői jogi eredetiségéhez nem kell megkívánni az eredeti ábrázolás magas szintjét, hanem elegendő, hogy abban egyéni szellemi teljesítmény nyilvánul meg, akár az intellektuális erőfeszítés alacsony fokán is. ^{122/} **Kindermann** szerint egy piacképes szoftver az egyedi alkotótevékenységnek sokkal nagyobb szabadságát kívánja meg, mint egy várostérkép. ^{123/}

Jellemző, hogy a nyugatnémet hivatalos iparjogvédelmi állásfoglalás is az említett Legfelsőbb Bírósági joggyakorlat egyhülését, a gyakorlati igényekhez való igazodását reméli. ^{124/} Erre vannak is bizonyos jelek, mint például az, hogy a Legfelsőbb Bíróság visszautasította a Frankfurti OLG egyik szoftver-ítélete elleni fellebbezést azzal az indoklással, hogy elfogadható az elsőfokú bíróság szakvélemény alapján kimondott ítélete: „a szoftver nyilvánvalóan meghaladja az átlagot.” ^{125/} A WIPO tanulmánya ^{126/} pedig arra utal, hogy azok a példák, amelyeket a Legfelsőbb Bíróság a szerzői jogi védelmi szintet el nem érő programokra adott, a program elemek „triviális, kézműves, egyszerű mechanikai-technikai összekapcsolásai” voltak. A védelemből „kizárt” program tehát éppen nem „átlagos” programalkotói tudást, hanem az alattit feltételezett csak.

Összefoglalóan tehát azt mondhatjuk, hogy általában minden szerzői kifejezésformánál el kell tekinteni az átlagosat meghaladó eredetiség igényétől. Azoknál a műfajoknál, ahol az átlagos művekre egyértelműen rendelkezésre áll teljesítményvédelmi (a szerzői joghoz hasonlóan kizárólagos jogot adó) rendszer, fel lehet emelni a szerzői jogi védelemképesség alsó határát. Ez a szoftverre semmiképpen nem lenne helyes, mert itt speciális teljesítményvédelmi, *sui generis* rendszert kellene létrehozni (az ábrázolások, rajzok rokonjogi védelme semmiképpen nem lenne elegendő – **Whelan ügy**, programleírás védelme). A *sui generis* rendszerekkel kapcsolatos nehézségeket az előzőekben már kifejtettük. (Első rész, 1.5.3.)

3.4. Védelmi idő és nyilvánosság

A szoftver szerzői jogi védelemképességéről folytatott vitákban valódi fontosságnál nagyobb helyet kapott a védelmi idő tartama. Először is arra hivatkoztak a szerzői jog alkalmazásának ellenzői, hogy az 50 éves (sőt, egyes országokban még hosszabb) védelmi idő, amely ráadásul a szerző halálától számít, feleslegesen hosszú, mert a szoftverek gyorsan, néha néhány hónap alatt elvesztik aktualitásukat, kereskedelmi értéküket. Ez is mutatja – így szólt az érvelés – a szerzői jogi formula nem megfelelő voltát. ^{127/} A szerzői művek között természetesen eddig is voltak olyanok, amelyek akarva vagy akaratlanul csak igen rövid ideig éltek (például egyes jogszabály-kommentárok, könnyűzenei slágerek, reklámszövegek.). Ezeknél és a szoftvernél sem okoz gyakorlati nehézséget, ha a felhasználás iránti érdek előbb megszűnik, mint a felhasználás engedélyezésének kizárólagos joga. ^{128/}

Ellenkező előjelű ellenérv az 50 éves (vagy hosszabb) védelmi idővel szemben, hogy a túl hosszú ideig tartó kizárólagos jog akadályozná a technika fejlődését ^{129/}, a megvett szoftverek továbbfejlesztését ^{130/} vagy esetleg elzárna másokat az egyébként sokak által használható ún. rutinok (szokásosan közismerten használt összetartozó rövidebb utasítás-csoportok) felhasználása elől. Ez az érv viszont oda vezet vissza, hogy egyáltalán szükség van-e a szoftver kizárólagos védelmére? Ha ugyanis egy program, program-rész „szerzői mű”, a védelem, amint ez axiómaként elfogadott, indokolt, mégpedig éppenhogy mindaddig, míg a mű érdemes egyáltalán a felhasználásra. Ugyanúgy, mint más műfajokban, itt is ösztönözni kell az időtálló, értékes, akár évek múlva is adaptálható alkotások létrehozatalára. Ennek csak a szerzői jog általános időbeli hatálya lehet a korlátja; speciális korlátozásra nem látunk indokot. (Az egyes kiragadott rutinok, éppen mert belső elemeik közismerten összetartoznak, nem szerzői művek, hiszen létrehozásuk mechanikus tevékenységgé vált a programalkotók számára.)

A fenti érvelést a francia jogalkotó nem fogadta el és 1985-ben a szoftver szerzői jogi védelmét az alkotástól számított 25 évre korlátozta. ^{131/} A brazil jogalkotók is ilyen rövid szerzői jogi védelmi idő bevezetését mérlegelik. ^{132/} Az ilyen rendelkezés azonban ellentétben állónak látszik a Berni Uniós Egyezmény 7. cikke (1) bekezdésével. ^{133/}

(Az Egyezménynek Brazília és Franciaország is – utóbbi alapító – tagja): „Az Egyezményben biztosított védelem időtartama a szerző életére és a halála után 50 évre terjed.”^{134/}

A kollízió miatt a francia szakirodalom magyarázatul az (1) bekezdés helyett a 7. cikk (4) bekezdésére hivatkozik^{135/}: „Az Unióhoz tartozó országok . . . jogosultak arra, hogy szabályozzák . . . az alkalmazott művészet körében létrejövő és művészeti műveként védett védelmi idejét, ez azonban nem lehet kevesebb a mű előállításától számított 25 évnél.”

Ugy véljük, ez a hivatkozás, a szoftvernek „alkalmazott művészeti alkotáskénti” minősítése erőltetett, nem helytálló. A szoftver, ha már besoroljuk valamely alkotás-kategóriába, inkább tudományos mű, de semmiképpen nem művészeti. Ezen túlmenően, a szoftver a hatályos francia jogban, és erre a fenti kommentátor is rámutat, önálló, autonóm műfajként szerepel,^{136/} nem iparművészeti vagy egyéb képzőművészeti műfajként.

Az a lehetséges értelmezés, amit a WIPO egy tanulmánya a francia jogalkotó mentésére – nagyon óvatosan, esetlegesen-felhoz, messze túlmegy az analógia megengedhető határain: a Berni Uniók Egyezményt nem lehet úgy érteni, hogy az adott bekezdésben a hangsúlyt a „művészeti” szóról az „alkalmazott” kifejezésre helyezzük át és azt mondjuk, hogy az Egyezmény létrehozói – ha akkor ismerték volna – a szoftvert is „alkalmazott”, haszoncélú alkotásként sorolták volna be.^{137/} (Megjegyzendő, hogy a szoftver a stockholmi és párizsi revíziók idején eléggé ismert jelenség volt már.) Az alkalmazott művészeti, iparművészeti, ipari tervezőművészi alkotások egyértelműen a képzőművészet körébe tartoznak.

A védelmi időre vonatkozó megfontolások részben azonos gyökereik a szoftver nyilvános jegyzékbe, nyilvántartásba vételére vonatkozóakkal: a kizárólagos jogot adó szabályozás életbe léptetése ugyanakkor segítse elő a szoftver művek terjedését is.

A szoftver nyilvános, bárki által megtekinthető jegyzékbe vétele, úgy tűnik, még nem váltotta be azt a reményt, hogy közvetlenül hozzájáruljon a szoftver művek elterjedéséhez, a párhuzamos fejlesztések elkerüléséhez. Ugy tűnik, hogy ott, ahol ez a nyilván-

tartásba vétel a szoftverre a szerzői jog általános szabályaiból adódik (Egyesült Államok, Spanyolország) vagy ahol ezt – fakultatív lehetőségként például Japánban – külön e műfajra bevezették, ennek inkább a megdönthető szerzőségi védelem, az alkotás idejének prima facie bizonyítása a fő szerepe. ^{138/} Franciaországban és Angliában alakultak olyan magánvállalkozások, amelyek bizonyítási és dokumentálási célra letétbe vételt vállalnak. ^{139/} Japánban ezzel a lehetőséggel inkább a magánszemélyek és a kisebb szoftvergyártó cégek élnek, mert a nagy cégek belső nyilvántartása kellő bizonyítékul szolgálhat. ^{140/} Ez a fejlődés némiképp azt az aggályt látszik igazolni, hogy az állami nyilvántartásba vétel és igazolás hiánya „a szoftver szerzői jogi típusú szellemi alkotáskénti kezelése esetén ösztönözheti a kalózfelhasználást és a hamis eredetmegjelölést (plágiumot), csökkenti a gazdasági verseny színvonalát és jogtalan előnyökhöz juttatja azokat, akik vállalkozhatnak a bírósági és ügyvédi költségek viselésére.” ^{141/}

A szerzői regiszterekbe való bevezetés ugyanakkor több helyen a kiegészítő eszközként esetenként alkalmazható titokvédelem elvesztéséhez vezethet, különösen teljes példány letétbe helyezése esetén. (Ettől egyébként most már az Egyesült Államokban is eltekintenek.) Egyes gyártók attól is tartanak, hogy ez a fajta nyilvánosság megnöveli a jogosítatlan felhasználásokat. Az új szoftverekről, a szoftver üzleti ajánlatról inkább szaklapokban, megfelelő óvatossággal fogalmazott szakmai tájékoztatókkal adnak hírt.

Jegyzetek a 3. Fejezethez

1. A kétségekről, fenntartásokról: WIPO-UNESCO (1985) 21.pont, Reinhart (1987) Mollet-Vieville és Rybarik (1988), Vandenberghe, Barbosa stb. A szoftver jogirodalomról általában lásd. Dreier, T. és Steckel, M. bibliográfiáját az újabb, 1981-től válogatott mintegy 240 címmel. GRUR Int. 6/1988, 484.o.
2. Radcliff: az amerikai bírói gyakorlat újabb összefoglaló elemzését I. Oman, 468 és köv. o.
3. Jonquere, 456.o., Schulze, G. 774.o., Ricketson 818.o.
4. Vandenberghe, 112.o.
5. Barbosa, 196.o.
6. Mollet-Vieville, 65.o.
7. Troller, A. Roeber Emlékkötet, Freiburg 1982.297.o.; Barbosa, 195.o.
8. Walter, 137.o., Ricketson, 899.o.
9. Vandenberghe, 114. és 120.o.
10. Dietz (1983); Ricketson, 899.o.
11. Kifejezetten a szoftver tekintetében I. Vivant, 198.o.
12. Apple Computer Inc. v. Formula International Inc. 562 F.Supp. 755 (C.D.Cal. 1983)
13. Japán AIPPI Journal, 1983. 107.o.
14. Kollé (1982)
15. Von Tassel: Program Style, Design, Efficiency, Debugging and Testing. (1974) Idézi: Keplinger.
16. Fichte, 412.o., saját fordítás
17. Fernay, 160.o.
18. Reinhart

II.

19. Pl. Certain Coin Operated Audiovisual Games and Components thereof. (viz. Rally X and Pac Man.) Investig. No. 337-TA-105, USITC Pub. No. 1220, at 11-13.; Guren; Freed, 24.o.
20. Boytha (1979)
21. Oman, 470.o.
22. Landgericht Mannheim, 1981. Betriebs-Berater 1981, 1543; Tel et Jeutel c./ Data East Corp. Cour d'Appel de Paris, 13 ème Ch., 1985; Apple Computer vs. Computer Edge, Australia, Federal Court, (1984), Fleet Street Reports 246.
23. Vom Nutzen der Nachdenklichkeit. Ein Schopenhauer-Breviarium. Herg. Otto A Böhmer, 1987. München, 62.o. Saját fordítás.
24. Holmes bíró így ír a Bleistein precedens ügyben: „Veszélyes vállalkozás lenne a csak a jogban kiképzett személyek számára, az ha magukat – a legszűkebb és legnyilvánvalóbb kereteken túl – képi ábrázolások értékelőiként állítanak be. Az egyik lehetséges véglet az lenne, hogy néhány zseniális mű bizonyosan nem nyer né el a tetszésüket. Ujdonságuk visszataszító lenne mindaddig, amíg a közönség meg nem tanulná a szerzőjük által beszélt új nyelvet. . . A másik végletként, megtagadnák a szerzői jogi védelmet az olyan képektől, amelyek a bírónál művelteletlenebb nagyközönség tetszésének, elvárásainak megfelelnek . . .” Bleistein v. Donaldson Lithographing Co. 188 US 239, 250 (1903) Nimmer (1)
25. Whitford, 128.o.
26. Guide, 13.o.
27. CONTU 14.o.
28. Report of the House of Representatives, No. 94-1476, 51.o.
29. Az „Inkassoprogramm” ítélet szerint a szoftver tudományos mű, mert „kitanító” (belehrend) célú. BGH 94, 279, GRUR 1985, 1041. Így értékeli Haberstumpf (223. o.) és Miki (177. o.)
30. Ulmer-Kolle,
31. Loewenheim

III.

32. Bericht der österreichischen AIPPI Gruppe zur Q.57. in: Bulgarian National Group of AIPPI, Sofia Reports II. 1988.
33. Colombet, 110.o.
34. 9/1969. (XII.29.) MM sz. rendelet 1.§ (1) bek.
35. Mannheimi Megyei Bírósági ítélet, 1981.06.12. 70143 BB 1981, 1543-1545 brazil felsőbíróági ítélet, Brazilian AIPPI Group Report, AIPPI Sofia 1987.
36. A precedens az Egyesült Államokban 1908-as White-Smith v. Apollo ügy volt, ahol a perforált papírszalagon rögzített hangfelvételtől tagadták meg a szerzői jogvédelmet. A kérdés az ausztrál és a kanadai bírói gyakorlatban máig eldöntetlen. Dreier, 477.o.
37. L. 35. jegyzet.
38. Data Cash Systems v. J. et A. Group, 480 F.Supp. 1063 (N.D. III. 1979)
39. Stern (1) 1981.
40. WIPO-UNSECO 21. pont.
41. Canadian Group of AIPPI, AIPPI Reports II. 1987. Sofia, 71.o.
42. White Paper on Copyright. Software Protection 1985. jun.8.o.
43. Így Ausztráliában, Spanyolországban, Svédországban és Angliában is. L—AIPPI Reports II. 1987. Sofia. Japánban 1982-ben döntött így a Tokiói Kerületi Bíróság, I. Japán AIPPI Journal, 1987. dec. Miki.
44. „Inkassoprogramm” BGH 94,279, GRUR 1985, 1041.
45. Tribunal de Grande Instance de Paris, 1983. szept. 21. Idézi Kolle (1985) 21.o.
46. US Title 17 (Copyright Act) 101. és 102. szakaszai.
47. Tandy Corp. v. Personal Micro Computers, Inc. 524 F. Supp. 171 (N.D.Cal 1981)
48. CGA Group v. Raymond Chance, 217. USPQ 718 (N.D.Cal. 1982). Apple Computer Inc. v. Franklin Computer Corp. 219 USPQ 113, 714 F.2d 124 a 1257 3d Cir. 1983.
49. 685 F. 2d 870, 877 (3d Cir. 1982)

IV.

50. WIPO-UNESCO 21. pont.
51. Data Cash System ügy elsőfokú ítélet, I. 38. jegyzet.
52. Apple-Formula ügy, I. 12. jegyzet.
53. Hersey kisebbségi nézete a CONTU-ban.
54. L. 26.sz. l.áb. és a Konami Industries Inc., v. Daiwa, Inc. (Osaka D.Ct. 1984) 4 EIPR D-86.
55. L. 12. és 48. jegyzetet.
56. Apple-Franklin ügy, I. 48. jegyzet.
57. Apple-Franklin ügy, I. 48. jegyzet.
58. Így a Babolet c./ Cahot, CA Paris, 1982, Expertises, 1982, No. 46. 243.o. Gaz. Pal. 1983, I. 117. Precedens jelleggel: Tribunal de Grande Instance de Paris, 1986. márc. 20. J.C.P. éd. E., I. 15791. No. 2
59. Ross, 23.o.
60. Ross, 27.o.
61. Ross
62. Ross nem foglal állást a szerzői jogvédelem kérdésében, Hawke szerint az Egyesült Államokban feltehetően a félvezető chip-ek speciális jogi védelméről szóló szabály vonatkozik rá.
63. Az AIPPI Angol Csoportja szerint Angliában nem különböztetik meg a mikro-kódokat a szerzői jogi védelem szempontjából. AIPPI Reports II. 1987. Sofia.
64. Benárd - Boytha, 77.o.
65. Összegezi Kolle (1985) 21.o. és például Llewellyn.
66. Benárd - Boytha, 63.o.
67. Schulze, G. 772.o.
68. Nordemann, 14.o.
69. Plaisant, 348.o.

70. **Plaisant**, 348.o.
71. **Vandenberghe**, 118.o.
72. **CONTU** 20.o.
73. **Model Provisions 6/1.** cikk.
74. **Nordemann**, 14.o.
75. **Bertrand** szerint a speciális feladatokhoz készülő programok eleve alkotó erőfeszítést, eredetiséget kívánnak meg. 11.o.
76. WIPO-UNESCO 23. pont.
77. **Ulmer-Kolle**, 489.o.
78. AIPPI Reports II, 1987 Sofia, japán, spanyol, ausztrál, osztrák, angol, kanadai, amerikai csoportok jelentése.
79. A Cour d'Appel ítélete a S.A. Babolat Maillot Witt c./ Jean Pachot ügyben. RIDA 115, 1983. jan. 183.o.
80. OLG Wien 1986 aug. 8. „Commodore-Diskettenbetriebssystem”. EDV und Recht 4/1986. 35.o.-tól. Ugyanígy „Zahnärzteprogramm” ítélet OGH, 19.5. 1987. 4 Ob. 323/86.
81. K.K. Namuko v. Suichin Kogyo K.K., 1984 szept. 29. idézi Miki.
82. Corte di Cassazione, 1987. febr.6, Nr. 1956, 1. GRUR Int., 1988. 262.o.
83. **Franceschelli**, 232.o. és további utalásai.
84. Synercom Technology Inc. v. University Computing Company, 204 USPQ 29 (D.C.ND.Tex. Dallas Dir. 1979)
85. E.F. Johnson Co. v. Uniden Corporation of America, US Distr. Court of the Minn. 4th Div.Civil 4-85-767, **C.C.H.1986.**
86. SAS Institute, Inc. v. SetH Computer Systems, Inc. US Distr. Court for the Middle Distr. of Tennessee, Nashville Div. Nos. 82-3669, 82-3670, **C.C.H. 25, 794.**
87. Tanaka v. Hyomi Suisan Kakoh et. al., 1979. Idézi Miki.

VI.

88. Taito Co. I.N.G. Enterprises Co., Tokio Distr. Court, 1982. Idézi Miki.
89. Whelan Associates, Inc. v. Jaslow Dental Laboratory Inc. et al., US Court of Appeals for the Third Cir. No. 85-1358, 1986. aug. 4.
90. Broderbund Software, Inc. v. Unison World Inc, 648.F.Supp (1127 N.D. Cal. 1986); Digital Communications Associates, Inc. v. Softclone Distributing Corp., 2 USPQ 2d 1385 (N.D.Ga. 1987). A fejlődésről kritikusan Oman, 475.o.
91. Stern Electronics v. Kaufmann, 669 F. 2d 852 (1982), Midway v. Strohan, 564. 741 (1983) (USA); Namco Inc. v. Suishin Kogyo Co., Tokio D. Ct. 1984, 1984 EIPR 10 D-226 (Japán); Williams Electronics, Inc. c. Tel, Jeutel – „Defender” – Cour de Cassation, 1986. márc. 7, L. GRUR Int. 1986. 477.o. (Franciaország).
92. A legújabb gyakorlatot ismerteti Hubmann (1987)2, Loewenheim (1985).
93. Schulze Entscheidungssammlung, BGHZ 257.5.
94. „Staatsexanebearbeit”, Schulze Entscheidungssammlung BGHZ 280;” Ausschreibungsunterlagen”, GRUR 1984. 659.
95. „Monumenta Germaniae Historica”, GRUR 1980, 227.
96. „Anwaltsschriftsatz” ZUM 1986. 1986 539.
97. P. Berruer et. S.A. Presses de la Cité c./ G.Le Clech. Dour d’Appel (4e Chamre) 19 fevrier 1987, RIDA, 1987. 201.o.
98. Lényegében Miki is így látja.
99. Haberstumpf (1986) 225.o. Továbbá: Zimmermann, W. L. „Datenverarbeitung – Lehrbuch der Betriebsinformatik” 1.-2. köt. Wiesbaden, 1975. és 1977. c. művében az algoritmus és a program „alapvető egységéről” beszél, mivel szerinte az algoritmus fogalmának általa hét jellemzőben összefoglalt alapfeltételeit a programban is teljesíteni kell. 173.o.-tól.
100. Brandi-Dohrn, (1985), 179.o.
101. Brandi-Dohrn, (1985), 179.o.

VII.

102. Radcliff, 7.-8.o.
103. Whelan ügy, I. 89. jegyzet.
104. Wittmer, 114.o.
105. Whelan ítélet, I. 89. jegyzet.
106. Whelan ügy, I. 89. jegyzet.
107. Bauer, 142.o.
108. L. Bertrand, 75. jegyzet
109. Wittmer, 91.o.
110. Wittmer, 119.o.
111. Dailey-Jones, 9.o.
112. Javasolja például Haberstumpf.
113. L. 44. jegyzet.
114. Így döntöttek ízlésminta – szerzői jog elhatárolás ügyben, korábban BGH „Stahlrohrsuhl” ítélete GRUR 1961, 635-638.
115. OGH „Igel-Emblem”, 1980. szept. 3. ÖBI. 1981. 54: OGH „Hauszeichen”, 1979 dec. 11. ÖBI. 1980. 111.
116. L. 12. jegyzet; az ítélet indokolását Dreier is így értelmezi. 479.o.
117. L. pl. svéd és japán AIPPI jelentést: AIPPI Reports II., 1987. Sofia, ugyanígy Dreier elemzését is, 480-481.o.; kivételként ugyanő arról tájékoztat svéd és dán hivatalos állásfoglalások alapján, hogy Skandináviában „a szellemi alkotótevékenység megkövetelése egy sor programok kizárni látszik a szerzői jogvédelemből.” 481.o.
118. A program szerzői jogi védettségét megállapító Babolat-Cachet ítélet szerint (I. 58. jegyzet) a „szoftver alkotása az egyszerű megvalósításon túlmenő egyéniesített szellemi erőfeszítés volt, amely egy egyéniesített konkrét rendszert eredményezett; a program így a szellemi hozzájárulás vonásait viseli.
119. Schulze, G., DIETZ (1983)

VIII.

120. **Schricker/Loewenheim**, 80 Rdnr.
121. **Haberstumpf**, 243. o.
122. GRUR 1987, 360-361. o.
123. **Kindermann** (1988) 206. o.
124. **Berichte**, 44. o.
125. „Baustatistikprogramm“, GRUR 1985, 1049.
126. **WIPO Tanulmány**, 74. o.
127. **Ricketson**, 899. o. — **Barbosa**, 196. o.
128. A svéd AIPPI Csoport Jelentése, AIPPI Reports II. 1987. Sofia.
129. **Vandenbergh**e, 112. o., de elhangzott az 1985-ös WIPO-UNESCO konferencián is.
130. **Colombet**, 115. o.
131. 1985. július 3-i, No. 85-660. törvény, V. cím. 48. cikk.
132. Brazil AIPPI Csoport Jelentése, AIPPI Reports II., 1987. Sofia.
133. Ez a brazil vélemény is. L. 132. jegyzetet.
134. Magyarországon közzétette az 1975. é. 4. tvr.
135. **Colombet**, 115. o.
136. **Colombet**, 110, o.
137. WIPO-Tanulmány, 71. o.
138. **Doi**, 121. o.
139. **Dreier és Vivant** — kritikus — tudósításai. 481. ill. 199. o.
140. **Pilny**
141. **Barbosa**, 196. o.

4. Fejezet. Az elektronikus adattárak szerzői jogi védelme.

4.1. Az adattár

Az elektronikus adathordozók az információkat vívő dolgoknak ma még csak kisebb részét teszik ki. Kétségtelen ugyanis, hogy a könyvek, filmek, térképek stb. összefüggésükben ma lényegesen több, az emberi döntéshozatal szempontjából lényeges adatot, ^{1/} vagyis információt ^{2/} tartalmaznak, mint az elektronikus adathordozók. Utóbbiak jelenlegi szerepe az információgazdagságban — az információs termékek előállításában és szolgáltatásában ^{3/} — is kisebb. Ez azonban már csak rövid ideig lesz így. Sokan már a Guttenberg-galaxis végéről, a nyomtatott információtovábbítás és — tárolás közeli eltűnéséről beszélnek. Erre mutat az elektronikus művészeti műfajok (televízió, video) előretörése is.

Nyilvánvaló, hogy a hagyományos információ-hordozókat is felfoghatjuk egy meghatározott, körülhatárolt információs területről származó rögzített, minősített adatösszességnek, vagyis adattárnak (adatbanknak). ^{4/} Az elektronikus, számítógépes adattárakban viszont számítógépi jelhordozókon tárolják a körülhatárolt területről származó információt, mégpedig úgy, hogy az adatok függetlenek az azokat felhasználó programoktól. ^{5/} Általában új adatokat is bevisznek és régieket törölnek, módosítanak. A Szellemi Tulajdon világszervezete szerint az elektronikus adattár „a gép által olvasható nyelven rögzített adatgyűjtemény”. ^{6/} A japán szerzői jogi törvény legutóbbi módosítása így határozza meg az elektronikus adattár („détabésu”) fogalmát: „elvi megállapítások, számjegyek, rajzok és más információk olyan gyűjteménye, amelyet úgy rendszereztek, hogy ezek az információk számítógéppel hozzáférhetőek legyenek.” ^{7/}

Az elektronikus adattárak — a továbbiakban „adattár”-ról szólva mindig ilyenre gondolunk — szükségszerűen kapcsolódnak a szoftver fogalmához. A számítógéppel való hozzáférés, adatkeresés, előhívás még a hagyományosan keletkezett és számítógépre csak átmásolt adattárnál (katalógusok, listák) is a gépet működtető, irányító szoftver segítségével történik. Így ezeknek az adattáraknak sem kézenfekvő a műfaj szerinti

szerzői jogi minősítése, hát még az új típusú, új módon keletkező adattáráké. Ez utóbbiak sokszor már műszakilag „közvetlenül” (például műholddal) értékelt adatokból épülnek fel. Ilyenkor az adatgyűjtés, rögzítés, rendszerezés, folyamatos működtetés és felhasználás elveit egy – széles értelemben vett – szoftver mű tartalmazza. A szoftver gyakran a felhasználó által véletlenszerű sorrendben betáplált adatok rendezésére és az adatkeresésre, reprodukálásra szolgál.

Az adattárák a tartalmuk szerint lehetnek műidézetek, könyvreferátumok, kivonatok, statisztikai évkönyvek, térképek, jogszabályok számítógépes adatbázis változatai vagy például az időjárási és geológiai műholdak által gyűjtött, s számítógéppel feldolgozott adatok, vagy akár a tőzsdei értékek listái, sőt a szerzői jogvédő társaságok adatbázisai is a világ zeneműveiről, zeneszerzőiről, kiadóiról. Az adattárákat céljuk és forrásuk szerint rendszerezve Palmer magáncélra magánforrásokból gyűjtött (pl. egy vállalat személyzeti nyilvántartása); magáncélra nyilvános forrásokból összeállított (pl. egy kisvárosban lakók foglalkozása stb. szerinti listája); és végül értékesítés céljára nyilvános adatforrásokból összeállított adattárákat (pl. műcímlisták) azonosít. ^{8/}

Az elektronikus adattárák az adattárolás és feldolgozás ma már egyedül hatékony eszközei. Jellemzői a nagy tárolókapacitás, gyors hozzáférhetőség, automatikus szövegfeldolgozás és ember-gép dialógus lehetősége, továbbá a központi adattárból nagy távolságra való gyors adattovábbítás és széles személyi kör által való hozzáférhetőség. ^{9/} Ez elektronikus adattárák központi szerepet játszanak az elektronikus kiadói („on-line”, „off-line”, „corporate publishing”, „desktop-publishing”) tevékenységben, a teletext és videotext rendszerek működtetésében. ^{10/}

A könnyű hozzáférhetőség és a gyors lemásolás lehetősége egyben veszélyt is jelent az adattárákra, pontosabban a létrehozásukhoz fűződő érdekekre. Általában ugyan a külső felhasználó csak egyes adatokhoz, adatcsoportokhoz juthat, de megfelelő fejlett szoftverrel az egész adattár a rendező elveivel és eredeti megjelenési, rendezettségi formájában is kivonható, átvihető egy másik számítógépre vagy külső adathordozóra. ^{11/}

Az adatok és adatcsoportok összegyűjtése, csoportosítása, tárolása anyagi befektetést igényel és az eredmények önmagukban is gazdasági értékűek, eladhatók. E hasznos esz-

közök elterjedése, működtetése népgazdasági érdek, így logikus az üzemeltetők gazdasági érdekei, befektetési jogi eszközökkel való megvédésének igénye is. Ez az elv egyébként már a hagyományos, nem elektronikus adattárak, gyűjtemények, szerkesztett adatok kapcsán is elismerést nyert szerzői jogi védelem nyújtásával a szubjektív eredetiséget mutató ilyen „gyűjteményeknél.” 12/

A jogi védelemnek, természetesen, az adattáraknál ugyanúgy mint a szoftvernél, általában a szerzői jog mellett más eszközei is lehetnek, nevezetesen a versenyjog és a szerződések is. Az adattárak üzemeltetői ezt a legkülönbélebb szerződéses kikötésekkel – köztük a szerzői jogi előírásokat szorosan követőkkel – meg is kísérik elérni, 13/ de ez nem kielégítő, mégpedig lényegében a hatályának a szerződő felekre való korlátozottsága miatt. Közgazdasági eszközökkel kimutatták, hogy az adattárak mindenki-vel szembeni (szerzői jogi) védelme hiányában azok gyártói magasabb árakkal, üzleti titokvédelemmel, kódolással stb. igyekeznek befektetésüket mielőbb, még a másolók színrelépése előtt visszanyerni. Ez az adattárak szélesebbkörű társadalmi hasznosulása, elterjedése ellen hat. 14/

Nemcsak az adattárak üzemeltetőinek (létrehozóinak), hanem e körben másoknak, nevezetesen az adattárban tárolt információk eredeti jogosultjainak érdekei is méltánylást, védelmet ördemelhetnek. Így népszerűségi, személyi adatok esetén az alanyok érdekeit védheti a polgári jog a személyiségi jogokról szóló szabályaival (magántitok, névjog stb.), az adattárban tárolt szerzői alkotásoknál pedig a szerzői jogi szabályok alkalmazandók.

4.2. Az adattárak tartalma, különös tekintettel a bennük lévő szerzői művekre

Az adattárakban meghatározott elvek szerint rendezett adatok igen sokfélék lehetnek. Azon túl, hogy széles értelemben „információnak” nevezhetjük ezeket, minden fajtájukat átfogó meghatározásuk nincsen. Megjegyzendő, hogy statisztikai szempontból a magyar jogszabály röviden „adatállományról” beszél, leszögezve, hogy ilyen lehet a természetes nyelvű szöveg is. 15/

Az adatokat feloszthatjuk például egyrészt statisztikai információkra, másrészt egyéb adatokra. Az előbbi körben pontosan jellemzett és meghatározott mértékegységben megadott információról van szó, az utóbbiak bármilyen tény, esemény, jelenség, illetve azok jellemzőinek, leírásának rögzítései lehetnek.

Az adattár tartalmának, az egyes adatainak kizárólagos, erga omnes jogi védelme szempontjából mégis annak a csoportosításnak van a legnagyobb jelentősége, amely aszerint különböztet, hogy az adat (információ) önmagában is egyéni-eredeti módon kifejtett gondolatsor-e, vagyis hogy szerzői mű-e.

A pusztán tényeket vagy a jelenségek egyes jellemzőit rögzítő adatok nyilván nem ilyenek. A statisztikai információk, például a termelés, a fogyasztás adatai, a műszaki adatok, egy bizonyos témára vonatkozó jogszabályok, a népességi adatok önmagukban, de általában még adatszelveként, adatscsoportként sem tekinthetők egyéni eredeti gondolkifejtésnek, amelynek sajátos belső vagy külső formája lenne. Olyanok ezek, mint például egy jogtörténeti tudományos mű évszámadatai, amelyek – bármilyen fáradságos és magas szintű szellemi munkával is kutatta ki azokat a tudományos mű szerzője – nem „védettek”, hanem bárki által felhasználhatók egy másik műben. A számítástechnikai adattermékek, listák, táblázatok általában olyan adatállományok, amelyek külön-külön nem jelenítik meg valamely gondolat kifejtését, **nem állnak szerzői jogi védelem alatt.**

Más kérdés, hogy előfordulhat, hogy bizonyos mennyiségű, egyenként egyszerűen tényeket rögzítő adat is összességében már hordozza a kiválasztás, szerkesztés, rendezés egyéni elveit s ilyenkor az adatscsoport – mint erről még szó lesz – gyűjteményes műként szerzői jogi védelmet élvezhet.

Nehezebb feladat annak meghatározása, hogy mely adatok részesülnek önmagukban is, bizonyosan szerzői jogi védelemben. Itt fontos leszögezni, hogy maga az adat soha nem lesz azért védett szerzői mű, mert adattárban van, vagy mert mondjuk igen szellemes, magasszintű alkotásnak minősülő adatelrendező vagy adatfeldolgozó szoftver eredménye, hanem csak akkor, ha önmagában megfelel a szerzői jogi mű az 1. pontban összefoglalt ismérveinek. Ezt például az amerikai szerzői jog pozitív és negatív oldalról is kifejezetten megállapítja. ¹⁶

Sajátos és az adattárak körében kivételes az a jelenség, amikor az adat ugyan nem előzetesen már meglévő szerzői alkotás rögzített változata, de a gépben, a számítógép által megszületik és megfelel a szerzői alkotás kritériumainak. Ismételjük, az adattárnál ez határeset, de a zenei és képzőművészeti alkotásnál már ma sem ritka. Az adattáraknál ilyen példa lehet a meteorológiai adatfeldolgozó szoftver által a nagyközönség részére produkált, a színezés és rajzolat folytán kifejtett egyéni gondolatnak minősülő meteorológiai tájékoztató térkép vagy trükkfilm. ^{17/}

Ez utóbbi adattár-művekkel kapcsolatban bizonyos kétségek is felmerülhetnek, hiszen az „alkotás” a szerzői jogban emberi alkotótevékenységet feltételez. Ezek az aggályok szerintünk mégis alaptalanok és csak az alkotótevékenységnek „közvetlen emberi műelőállítás”-kénti felfogása esetén lennének indokoltak. ^{18/} Valójában arról van szó, hogy a géppel „előállított” művek a számítógépet működtető szoftver alkotóinak tulajdonítandók. Nemzetközi egyetértés van abban, hogy a számítógéppel alkotás a szerzői jog szempontjából elvileg azonos a más gépi (pl. akár írógépi) segédeszközzel való alkotással. ^{19/}

A számítógépben, adattárban szokásosan rögzített adatok egy része előzetesen is létezett, meglévő szerzői mű. Ilyen értelemben „elektronikus adattárnak” és ebben rögzített műnek minősülhet egy számítógépi chip-en rögzített digitális hangfelvétel is. Ugyanígy egyértelmű a helyzet a teljes építészeti tervek és a teljes szövegben rögzített irodalmi művek körében is.

A szerzői művekre vonatkozó adatrögzítés szempontjából a másik véglet az „index”, vagyis a művek adatai — cím, szerző, kiadó stb. — rögzítése. Nyilvánvaló, hogy egy-egy vagy néhány ilyen adat önmagában nem tárgya a szerzői jognak (de az egész index, mint megszerkesztett gyűjteményes mű esetleg védett lehet).

Mindaz, ami a — főleg tudományos — dokumentációban a teljes szövegközlés és az index között van, a szerzői jogi védelemképesség szempontjából gyakorlatilag eseti vizsgálatot igényel. Elvileg a könyvtartudomány is különbséget tesz a tartalmi kivonatok (rövidítések) és a referátumok között. ^{20/} Előbbieknél az eredeti szerzői mű részéről

esetleg átdolgozásáról van szó, utóbbinál új önálló szerzői alkotásról. Mindkét körben „művel” állunk szemben, ^{21/} a különbség azonban az, hogy kinek a jogait kell respektálni, kitől kell engedélyt kérni az adattárba való helyezéshez. Katzenberger említ olyan „kivonatokat” is, amelyek csak a mű tartalmára való konkrét utalások, s mint ilyenek nem sértik a referált műre vonatkozó szerzői jogokat, mivel „nem helyettesítik ezeknek a műveknek az elolvasását.” ^{22/} Ugy gondoljuk, nem az a döntő, hogy az adatközlés feleslegessé teszi-e az eredeti mű beszerzését, hiszen mint ő maga is írja, az egyszerű, tartalomra való utalásokból is kiderülhet, hogy a mű a potenciális olvasó érdeklődési (kutatási) területén kívül esik. A döntő az, hogy vajon a műről való beszámoló a mű (részbeni) szó szerinti másolata vagy átdolgozása, esetleg új önálló mű (referátum)-e, vagy pedig a mű szintet el nem érő index-szerű adatközlés.

4.3. Az adattárban tárolt egyes adatokra (művekre) vonatkozó jogok

Az adattárban tárolt adatok fölötti kizárólagos rendelkezési jogok megléte vagy hiánya legalább olyan fontos az adattárak létrehozói, üzemeltetői számára, mint az adattár egészére vonatkozó jogok. Sőt, amint erre már utaltunk, a felhasználás, az esetleges engedély nélküli is, elsősorban az egyes adatok átvételét, megjelenítését, sokszorosítását jelenti. Továbbá, amennyiben az adatokra másoknak (vagyis a szerzőnek, kiadónak) eleve vannak bizonyos kizárólagos jogai, az adattárba való betáplálás és az abból való kivétel ezeket a jogokat is érintheti.

Azoknál az adatoknál, amelyekre nézve a szerzői jog nem ad kizárólagos pozíciót, engedélyezési jogot az adattár üzemeltetője legfeljebb csak versenyjogi vagy szerződéses alapon gyakorolhat. Egyetlen —, néhány —, vagy egy csoport adat kiemelése nem szerzői jogi felhasználás, mert ez nem tükrözi, nem tartalmazza az egyéni, eredeti módon kifejtett gondolatot, vagyis az adattár egyedi rendezési stb. elveit. Az egyedi adatok ugyanis általában nem kifejtett gondolatok, hanem — anyagi megtestesülésüktől most eltekintve — maguk az információk, tények vagy akár megoldások, ötletek, tényszerű összefüggések. Ezekre nem lehet kizárólagos jogot szerezni, ezeket a szerzői jog nem tudja megragadni, ezeket

bárki (aki egyébként jogszerűen hozzájuk fér) a szerzői jog szempontjából szabadon felhasználhatja.

Egyes nemzeti szerzői jogokban mégis az adattárakban rögzített adatállomány, adattermék kivételes esetekben akkor is lehet a szerzői joghoz hasonló kizárólagos jogok, nevezetesen az un. szerzői joggal **rokon jogok** tárgya, ha — mint általában — önmagában nem alkot egyéni eredeti módon kifejtett gondolatsort. Ez a helyzet a magyar jogban a műszaki rajzként vagy szemléltető képként rögzített adattal, ugyanis a Szerzői Jogi Törvény XI. fejezete a „nem mű” ábrák szerzőinek is — 15 évig — kizárólagos jogokat ad, ha azokon készítőjük nevét és a megjelenés vagy nyilvánosságra hozatal évét feltüntették. Az ilyen rokonjogi alkotásokat is csak a létrehozó személy vagy — munkaköri kötelezettség esetén — a munkáltató jogi személy engedélyével, díjfizetés ellenében használhatja fel bárki. Fontos körülmény, hogy a munkavállaló külön díjazási igényére vonatkozó, magyar szerzői jogi szabályok itt nem érvényesek, nem alkalmazhatók. ^{23/} Máshol, nevezetesen az angol jogban, általában is a gazdasági értéket képviselő adattár-adatok („computer output”) szerzői jogi védelmét javasolják a törvénynek a nem alkotói jellegű teljesítményekre (pl. hangfelvételekre) vonatkozó szabályai szerint. ^{24/}

A mű minőséget el nem érő adattár adatok átvétele az adattárból végül — közvetve — egy további módon is engedélyköteles lehet. Egy nagyobb számú adatcsoport átvétele ugyanis már magának az adattárnak, mint szerkesztett, gyűjteményes műnek lényeges részben való átvételét jelentheti, s akkor ez, amint majd kimutatjuk, az adattárra vonatkozó szerzői jogokat érinti.

A szerzői jog által **védett** műveknek az **adattárakba való bekerülése**, tekintettel az azután lehetséges számos műfelhasználási lehetőségre, közvetlenül érinti a szerzők és a szerzői jog egyéb jogsultjait (például filmgyártók) érdekeit. Egyetértés van tekintetben, hogy elsősorban az adattárba való betáplálás, „input”, az a mozzanat amelyet szerzői engedélyezéshez kell kötni. ^{25/} Az a régebbi javaslat, hogy — a felhasználás megkönnyítése végett — a bevittet nem, hanem csak az adattárból való kivételt, „output”-ot, kellene engedélykötelesnek tekinteni, nyilván az „output” szerzői ellen-

őrzésének rendkívüli nehézségei miatt is teljesen elszigetelt maradt. ^{26/} Az „input” szerzői engedélyköteles volta a nemzetközi szerzői jogi egyezményekből egyenesen következik és a legtöbb nemzeti szerzői jogban is nyilvánvaló. ^{27/} A Berni Uniós Egyezmény 9. cikke (1) és (3) bekezdése, az Egyetemes Szerzői Jogi Egyezmény IV. cikke a szerzők kizárólagos jogának minősítik a mű bármely formában való sokszorosítását, bármely hang- vagy képi rögzítését.

A rögzítés közvetlen emberi érzékszervekkel való érzékelhetősége a nemzetközi egyezmények szempontjából sem feltétel. Ez a kérdés az angol-amerikai jogban is így tisztázódott az 1976-os, illetve 1985-ös jogszabálmódosítások és a bírói gyakorlat nyomán, amint ezt kifejtettük a szoftver tárgyi kód formájának védelemképességéről szólva.

Tekintettel arra, hogy a sokszorosítás-rögzítés új technikájának szerzői minősítése egyes jogokban mégis kérdéses lehet — erre jelek vannak például Angliában a számítógéptől független, külső elektronikus adathordozón való rögzítés esetében, ^{28/} a Szellemi Tulajdon Világszervezete ismételten állástfoglalt a szerzői jogszabályok fentiek szerinti értelmezése mellett. ^{29/}

A művek, műrészletek elektronikus adattárba helyezése magyar szerzői jog szerint egyértelműen a szerző engedélyétől függ. A törvény (a továbbiakban: Szjt.) 13.§.-a szerint a mű „bármilyen felhasználásához”, hacsak a törvény kifejezetten másképp nem rendelkezik, szerzői engedély szükséges. ^{30/} A magyar jog továbbá egy utaló szabállyal kimondja, hogy a számítástechnikai eszközökkel működtetett adattárak egészére vonatkozó jogok nem érintik az adattárba felvett művekre vonatkozó önálló szerzői jogokat. ^{31/} Az sem kétséges, hogy az adattárba helyezés megfelel a végrehajtási rendelet „felhasználás” fogalmának, hiszen itt az adattárak általában „a nyilvánossághoz közvetítés folyamatában” jelentenek egy — döntő — lépcsőt. ^{32/}

Elvileg az adattárba helyezés közvetlen célja is közömbös, — semmilyen cél nem ismerve a szerzői jogilag releváns sokszorosításnak, „felhasználásnak” —, de ennek mégis jelentősége lehet a nemzetközi egyezmények — és esetünkben a magyar törvény — szabad felhasználásról szóló kivételes szabályai érvényesülésénél.

Önmagában tehát az a körülmény például, hogy a betápláló az adatbankot nem akarja mások számára hozzáférhetővé tenni, e magyar jogban sem jelenti, hogy ez nem lenne „felhasználás” gondoljunk csak egy megrendelt portré átvételének analóg esetére. A tényállásokat tovább kell vizsgálni és azt kell eldönteni, hogy például a műrészletek betáplálása az adattár jellege és célja által indokolt terjedelemben történik-e (idézés, Szjt.17.§.(1)bek.). Az általános értelmezési szabályok itt is érvényesek — az átvevő mű (itt adattár) nem állhat kizárólag idézetekből. ^{33/} Iskolai oktatási célra már kialakítható rövidebb művekből vagy részletekből álló adattár— ismét csak a Szjt. és végrehajtási rendelete megszorító feltételei szerint (Szjt. 17.§. (2). bek.). Ugyanígy a tény- és híryananyagok átvétele általában (Szjt. 19.§.(1)bek.) és az időszerű gazdasági, politikai cikkek sajtó általi átvétele (19.§.(2)bek.) az elektronikus adattárakba is szabad felhasználás lehet. ^{34/}

A művek, műrészletek magáncélú adattárakba való másolása, mint „magáncélú, szabad másolatkészítés” a magyar jogban a reprográfia kérdésének megoldatlansága miatt jelenleg nehezen minősíthető. Elvileg abban a pillanatban, amint a „másolásnak” ez a módja jelentősen elterjed, bekövetkezhet a „szerzők jogos érdekeinek sérelme” (Szjt. 18.§.(1)bek.) és szükség lehet a sugárzott művek és a hang- és képfelvételek magánmásolása miatt előírt kompozíció (un. üres kazetta jogdíj) ^{35/} megfelelőjének vagy azzal egyenértékű más új szabályozásnak a bevezetésére.

A reprografikus (fénymásoló) és adattárba rögzítő magán-másolatkészítés törvényi engedéllyel való rendezésétől logikusan vezet az út ahhoz a gondolathoz, hogy a védett szerzői művek bármilyen célú adattárba való rögzítésének jogait általában is kollektív jogkezelés útján kellene érvényesíteni. Ez elsősorban az adattár üzemeltetők helyzetét könnyítené, de — a felhasználás robbanásszerű elterjedése esetén — a szerzők számára is elkerülhetetlenné válhat. A magyar jogban ehhez mindenesetre legalább kormány-szintű jogszabálymódosítás lenne szükséges. ^{36/}

Ugy látjuk, hogy az itt képviselendő jogokat a magyar kiadói szerződések kiadott művek esetén nem ruházzák át a kiadókra — még a szerződés hatálya alatt sem —, hanem azok a szerzőknél maradnak. Az Szjt.31.§.-ából és az azt végrehajtó miniszteri rendelet

szabályaiból (példányszámok, szerzői ívek említése) az következik, hogy a jogalkotó „kiadás” alatt csakis grafikai megjelenítéssel történő sokszorozást és példányonkénti terjesztést értett. Ehhez képest a könyvből adattárba másolás nem vitásan újabb felhasználás lenne, márpedig minden újabb felhasználáshoz a **szerző** engedélye szükséges. (Sztj. 13.S.) ^{37/} Külön kérdés, hogy a kiadói rendelet szabályai szerint lehet-e eleve elektronikus kiadásra szerződni. Ugy véljük, a válasz elvileg nemleges (a kiadásról szóló kongens szabályok itt nem kötelezőek), gyakorlatilag azonban analógia alapján a **felek** a szerződés részévé tehetik a kiadói szerződések jogszabállyal kialakított szokásos szabályait.

A nemzetközi egyezmények minimumjogként nem ismerik a „közönséghez közvetítés”-t mint önálló „felhasználást”. Az engedélyköteles „többszörözés” egyezményi (és egyes nemzeti jogi) fogalmának kiterjesztése a „display” felhasználás miatt már csak ezért is indokolt, éspedig két irányban: egyrészt a rögzítések tartós fajtája mellett az időleges fajtával való kiegészítésével, másrészt annak megállapításával, hogy az adattárak védett tartalmának képernyőn való engedély nélküli megjelenítése, akár magáncélra is, mindig „séreelmes a mű rendes felhasználására” (Berni Unió Egyezmény 9. cikk (2) bek.).

A szerzői jogi alkotások adattárakból való felhasználása „output”-ja (mint például műpéldányokon való sokszorosítása, vezetékes átvitele, sugárzása, képernyőn való megjelenítése) minősítése a magyar jog szempontjából a „felhasználás” fogalmának a fentiek szerinti általános meghatározása miatt különösebb gondot nem okoz. Az „input”-nál elmondottak tehát *mutatis mutandis* itt is érvényesek. Igaz ez még a kollektív képviseltről kifejtettekre is, noha nem zárható ki egy olyan szabályozás vagy szerződéses gyakorlat sem, amely a szerzők jogait az adattárba bevitt műveikre — legalább is meghatározott időre — a továbbfelhasználás engedélyezése tekintetében az adattár üzemeltetőjére ruházza. Ez azonban a továbbfelhasználás szinte beláthatatlan lehetőségei és a szerzői ellenőrzés gyakorlati lehetetlensége miatt a szerzők szempontjából kockázatos megoldásnak látszik.

A védett műveknek az adattárból való felhasználása felvet néhány értelmezési kérdést az olyan szabályozás mellett, amelyek a szerző kizárólagos jogait konkrétan felsorolt felhasználási módokra állapítják meg (a nemzetközi egyezmények, az angol és amerikai jog sőt bizonyos értelemben az NSZK joga is). Ezek a pozitív jogok természetesen kifejezetten nem említik az elektronikus adattárból való mű-reprodukálást vagy megjelenítést. A nemzetközi szervezetek és a jogirodalom abban mégis egyetért, hogy az adattár alapján bármilyen anyagi hordozón történő rögzítés „sokszorosítás”, az onnan való vezetékes átvitel vagy sugárzás „nyilvánossághoz közvetítés” ^{38/} illetve „sugárzás” s mint ilyen szerzői engedélytől függő — legalábbis a nemzetközi szerzői jogi egyezmények és a legtöbb nemzeti szerzői jog szerint. ^{39/}

A legnagyobb gondot az említett típusú jogrendszerekben az adattár-műveknek a képernyőn való megjelenítése okozza, mert ezt nem minősítik „sokszorosításnak”.^{40/} A nyilvános előadás fogalma az ilyen felhasználásra több jogban kiterjeszhető^{41/} az amerikai szerzői jogi revízió 1976-ban kifejezetten nevesítette is ezt a kizárólagos szerzői jogot (106. cikk, „display-jog”). Ez az értelmezési lehetőség azonban nem minden, a konkrét felhasználási jogokat nevesítő jogrendszerre jellemző. A Szellemi Tulajdon Világszervezete és az UNESCO közös okmánya ezért a sokszorosítás kiterjesztő értelmezését javasolja: eszerint mivel a képernyőn az írott szöveget vagy grafikát legalább is az elolvasás idejére rögzíteni kell, ez is másolatnak, műpéldánynak minősül.^{42/} Az említett szervezetek kormányszakértői Bizottsága mindenesetre javasolja a külön „display-jog” szerzői jogi elismerését.^{43/}

A szerzői alkotások adattárakban és adattárakból való felhasználása érinti azok szerzőinek személyhez fűződő szerzői jogait is, így a magyar jogban különösen a nyilvánosságra hozatal, a névfeltüntetés, a jogosulatlan változtatás és felhasználás és a visszavonás jogát.^{44/} E jogok elismerésének kötelezettségét az adattárak esetkörében is hangsúlyozzák a szerzői jog nemzetközi szervezeteinek ajánlásai.^{45/} A magyar jogirodalom szerint – hivatkozással a végrehajtási rendelet 6.§-ára is – a névfeltüntetés jogát az adott felhasználási ághoz kialakult szokásoknak megfelelően kell gyakorolni.^{46/} E szabályok gyakorlati értelmezése tehát – ideértve a gépi tárolókapacitás korlátai miatti szükség-szerű rövidítéseket, változtatásokat is – Magyarországon a most fejlődő információ-gazdaság és a bíróságok feladata lesz

4.4. Az adattár egésze, mint a szerzői jogi védelem tárgya

Megfelelő szoftver eszközökkel nem csak az adattár egyes adatai, hanem az adattár egésze is átvehető, teljes rendezettségű, eredeti megjelenési formájában. Ennek lehetősége (vagy ha a „kalózfelhasználás” oldaláról nézzük, veszélye) természetesen a nagy, nyilvános, táv-adatközléssel széles körű felhasználásra szánt adattáraknál csekélyebb, a kisebb speciális adattáraknál pedig nagyobb. A szerzői jogi védelem itt is elősegítheti a rendezett felhasználást és csökkentheti a tisztességtelen üzleti verseny lehetőségeit. Itt tehát

elsősorban az adattár létrehozójának, üzemeltetőjének polgári jogi típusú védelméről van szó.

Idézzük fel röviden az adattár és a hozzáférést, rendezést biztosító, szoftverben rögzített elvek összefüggéseit: Az adattárakban a meghatározott rendszerben kiválasztott rendezett rögzített adatok az esetek egy részében változatlan formában és rendben reprodukálhatók képernyőn vagy nyomtatásban. (Pl. telefonkönyv). Máskor viszont a betáplált adatokat betáplálás után számítógépi programok kezelik, rendezik, egymással új összefüggésekbe állítják, s így gépi úton áll elő egy adatbázis (a meteorológiai adatok automatikus műholdas gyűjtésének, számítógépes feldolgozásának példája). Talán a legmagasabb szintű ilyen adatkezelés az un. szakértői rendszereké, amelyek több különféle adatbázis tartalmát hasonlítják össze, s a beadott egyedi adatok alapján „intelligens” kiválasztást végeznek. (Az adat, adatállomány tehát lehet akár kiinduló anyaga, akár végterméke is a számítógépi program működésének.) Az elektronikus adattárak mindkét fajtájánál az adattárolás elvei számítógépben rögzítettek, a gép feladat- (adat-tárolási) tevékenységét meghatározó szoftverben. Az adatkezelő és a nyers adatokból újabb adatszoportosítást előállító adattáraknál az adatbefogadási elvekhez további, adatfeldolgozó elvek is járulnak. Megállapítható, hogy az adatok kiválasztását, rögzítését, csoportosítását, összekapcsolását meghatározó rögzített elvek létrehozói a szerzői jogban ismert gyűjteményes művek szerkesztőihez hasonló tevékenységet végeznek.

A gyűjteményes mű több alkotásból összetevődő mű, amely az esetek többségében többszerzős is. E művekben – a magyar és a legtöbb külföldi jog szerint is – az egyes alkotói hozzájárulások oly kevésbé kapcsolódnak össze, hogy a létrejövő új egész (például: lexikon, egy vagy több szerző műveiből összeállított antológia akár saját művekből, akár más szerzők műveiből is állította össze ezt szerkesztője) tekintetében ezek szerzőjének vagy szerzőinek nem keletkeznek zárólagos jogai. Ha az egyes részek összeállítása, szerkesztése (a részekre az önálló szerzői jog külön-külön továbbra is fennáll) alkotó tevékenységet feltételezett, a gyűjteményes mű egészére a szerzői jog a magyar jogban például a szerkesztőt ^{47/}, egyes más jogokban a létrehozót, a létrehozást kezdeményező kiadót, akár jogi személyt is ^{48/} (esetenként csak az ellenkező bizonyítás-ig) ^{49/} illeti meg. A gyűjteményes mű részeinek szerzőjétől vagy szerzőitől tehát a mű

kialakításához a szerkesztő az engedélyüket kéri, de a szerzők (ha többen vannak) egymás között állapotodnak meg, saját alkotói hozzájárulásukat elvileg bármire újra felhasználhatják.

A gyűjteményes művek fogalmát a Berni Unió's Egyezmény a szerzői művekből készült összeállításokra korlátozza, így ott a fogalom elvileg nem vonatkozhat adat- és ténygyűjteményekre. „Irodalmi vagy művészeti műveknek az anyag kiválasztása vagy elrendezése folytán szellemi alkotásoknak minősülő gyűjteményei ...” 50/ Több nemzeti jogrendszerben (így a magyarban is) hiányzik ez a megszorítás, így ezekben a gyűjteményes mű egésze szerzői jogilag nem védett részekből, adattárból, tényekből, jogszabályokból stb. is összeállítható. 51/ Jól jellemzi etekintetben az angol jogfelfogást a következő bírői vélemény: „Megjegyzendő, hogy a munka, gyakorlottság és tőkebefektetés eredménye és nem az elemek, a nyersanyag, ha lehet ezt a kifejezést használni, az, amit a létrehozójától nem sajátíthat ki egy másik személy. Ahhoz, hogy a teljesítmény szerzői jogi védelemben részesülhessen, a munkát, ügyességet és tőkét úgy kell felhasználni, hogy az eredmény lényegesen eltérő legyen valamely minőségben vagy jellemzőben attól, ami a nyersanyag jellemzője, sajátossága volt. ” 52/ Ezekben a jogrendszerekben tehát az adattárak, ha szerkesztési (kiválasztási, rendezési stb.) elveik egyéni, eredeti jellegűek, tartalmuktól függetlenül sajátos, gyűjteményes műként szerzői jog védelem alatt állhatnak. 53/ Erre az eredményre jut az olasz jog alapján Ubertazzi is, míg az NSZK szerzői joga elvileg az általános műfogalom alá sorolja be a gyűjteményes műveket. 54/

Sokkal világosabb a helyzet a jogszabálmódosítások után az amerikai 55/ és a japán jogban. Az amerikai szerzői jog szerint kifejezetten a gyűjteményes mű fogalmába tartozik „az a mű, amely olyan, előzetesen meglévő anyagok és adatok gyűjtésével és összeállításával jött létre, amelyeket úgy választottak ki, egyeztettek és rendeztek, hogy az ezáltal megszülető mű eredeti szerzői alkotás.” 56/ A specifikus japán adattár-szabály — az alkotói jellegnek az adat kiválasztásában és rendszerezésében kell megnyilvánulnia ahhoz, hogy az eredmény szerzői műként védett legyen — szövegében is említi a „detabesu”-t. 57/

Az adattár-művek (gyűjteményes művek) szerzői jogi védelemképessége természetesen minden nemzeti jogban függ az „eredetiség” meglététől. (L.2.pont.) Az eredetiség tekin-

tetében az általános követelményeket kell támasztani az adattáraknál, mint gyűjteményes műveknél is. ^{58/} A részletesebb elvek, irányadó példák megteremtése még – gyakorlatilag mindenütt – a bírói döntésekre vár. Az mindenesetre már most feltételezhető, hogy önmagában az adatok kiválasztására igen nehéz lesz a védelem iránti igényt alapozni, ha a rendezési elvek azután maguktól értetődők (pl. időrend) vagy kényszerítőek lesznek. ^{59/} Az adattár művek szerzői jogi eredetisége megállapítása különösen olyan országokban lesz nehéz, mint például az NSZK. Itt, amint erre az újabb joggyakorlat következtetni enged, az eredetiségen felül megfelelő „alkotásszint” elérését is megkövetelik. ^{60/} Ez utóbbi tulajdonképpen fölfogható az eredetiség bizonyos mennyiségi sőt minőségi igényének is, ami már a szubjektív értékelés veszélyét rejti.

A Szellemi Tulajdon Világszervezete és az UNESCO Titkárságai – tudomásul véve az eredetiség eltérő koncepcióinak lehetőségét és hangsúlyozva az adattárak egésze kizárólagos jogi védelmének szükségszerűségét – megoldási példaként említik a skandináv „szomszédos” vagy „rokon” jogi adattár-védelmet. ^{61/62} A javaslat azon országok számára, ahol már kiépült teljesítményvédelem, „szomszédos jogi” védelem van, megfontolandó. Ugyanakkor, amint erre a kormányszakértők is rámutattak, ^{63/} veszélyei is nyilvánvalóak: egyrészt hiányzik nemzetközi háttérük (a külföldi adattár-jogtulajdosok általában csak anyagi viszonyosság esetén kaphatnának védelmet, bár a szomszédos – és rokonjogok kapcsán még ezt az elvet is ritkán alkalmazzák), másrészt nehéz lesz megvonni a teljesítményvédelem határait is.

Ami most már a magyar jogot illeti, itt a számítástechnikai eszközökkel működtetett, elektronikus adattár művek az Szjt.5.§.(3) bekezdése szerinti gyűjteményes műnek minősülhetnek, anélkül, hogy a kiválasztás, szerkesztés, rendezés elveiben megnyilvánuló eredetiséggel szemben az irodalmi műveknél szokásostól eltérő, „több” eredetiséget kívánánk meg. Ezt az Szjt. Vhr. legutóbbi módosítása kifejezett értelmező szabállyal meg is erősítette. ^{64/} A magyar jogban a gyűjteményes mű állhat szerzői jogilag nem (vagy már nem) védett adatokból, művekből, műrészletekből is és lehet akár egyetlen szerző műveinek összeállítása is.

A magyar gyakorlat számára eldöntendő még az elektronikus adattárak műfaji besorolása is. Ennek ugyanúgy, mint a szoftvernél általában, nem a védelem ténye, hanem a felhasználási szerződési szabályok és a munkavállaló – szerző részesedési igénye szempontjából van jelentősége.

A besorolást az nehezíti, hogy számos olyan adattár van, amely előzetesen más formában (kartonokon, teljes szövegek papír hordozón stb.) létezett gyűjtemények, tehát nyilvánvalóan irodalmi, szakirodalmi műfajú művek számítógépbe táplált változata („elektronikus könyvtár” például).

A „gyűjteményes mű” a magyar jogban nem műfaji megjelölés; többszerzős (közös, gyűjteményes) művek szinte bármely műfajban, az irodalom, a zene, a képzőművészet területén is létezhetnek. A gyűjteményes mű sajátosságai, eredetisége a kiválasztás, szerkesztés, felépítés, kombináció elveiben mutatkozik meg, s ennek az alkotói teljesítménynek a jellege, típusa teljesen független lehet a gyűjteménybe fölvetett egyes részekben, például az összeállított zeneművekben, fényképekben megnyilvánuló alkotói teljesítmény eredetiség-jellegétől.^{65/} (Ennek dacára a műfaji szabályok alkalmazása szempontjából a magyar jog eddig a gyűjteménybe fölvetett részek műfaja szerint minősít.^{66/}) Ugy véljük, az elektronikus adattáraknál nem az a döntő, minősítő szempont, hogy mit tárolnak, hanem hogy tárolási és rendszerezési elveiket a számítógép ecélú működését meghatározó szoftverben fejezik ki. Kifejezésmódjuk folytán tehát az elektronikus adattárak **gyűjteményes szoftver művek**. Sajátos voltukat mutatja az is, hogy a bennük tárolt adatok, részek – szemben a hagyományos gyűjteményes művekkel – gyakran változhatnak is, ki is cserélődhetnek. Itt tehát a válogatási – rendezési – csoportosítási stb. elv (a szerkesztői alkotás) nem csak az egyes egymás mellé rögzített elemek együttes létében mutatkozik meg, hanem különállóan is azonosítható vázszerkezetként is, sőt, a belső tartalom változása folytán néha csak így. Ez az azonosítható váz pedig az adattár szoftverje. Az adatok cserélődése, az újak elrendezése, az adatokhoz való hozzáférés és azok reprodukálásának módja miatt a **szoftver**-jellegét még az előzetesen megvolt irodalmi katalógusok számítógépre áttett változatánál is döntőnek látjuk.

A szoftver gyűjteményes mű szerzői jogainak eredeti alanya az a személy – a szoftver alkotója – aki ezt létrehozta, vagyis a magyar jogban a „szerkesztő”^{67/}. A szoftver gyűjteményes mű szerzői jogilag számító elemei a szerkesztési elvek és az azokat az adattár működtetésére alkalmas formában tartalmazó szoftver. Az adattárnak létrehozásának elrendelője, megszervezője, üzemeltetője az esetek nagy részében jogi személy, amely a szoftver gyűjteményes művet munkavállalói útján hozta létre és működteti. Az általános szabályokból következik az is, hogy az **adattár egészére** nézve az előzetesen meglévő, s oda adatokként betáplált művek szerzőinek semmilyen kizárólagos (szerzői) jogai nem keletkeznek.

A magyar szerzői jogban egyébként a munkáltató által „készített” szoftver gyűjteményes műveknél is a Szerzői Jogi Törvény 14.§-a és végrehajtási szabályai alkalmazandók, úgy, ahogyan az általában a szoftver műveknél ismert. Eszerint a vagyoni felhasználás joga a munkáltatót illet meg; mai jogunkban időhatár nélkül. A személyhez fűződő szerzői jogok ilyenkor is a szoftver gyűjteményes mű munkavállaló szerzőjénél maradnak, noha e jogok gyakorlásának feltételei módosulnak.

Az elektronikus adattárban tárolt mű alanyainak szerzői jogairól már szóltunk. De mi a **szerzői jog tartalma** a szoftver gyűjteményes mű vagyis az **adattár** tekintetében?

A gyűjteményes művekre vonatkozó általános szabályból következik, hogy az adattáraknál is a szerzői felhasználási jog alanyának jogait csak az adattár egészének engedély nélküli felhasználása sértheti.

Mit érthetünk az adattár egészén?

Az adattár egésze alatt vagy egy adott időpontbani teljes adatállományát vagy a gyűjtési – tárolási – feldolgozási – szerkesztési elveit tartalmazó számítógépes eljárási rendszert (szoftverét), esetleg olyan nagy adatszoportját értjük, amely már magában hordozza az említett elvek eredeti vonásait is.

Kérdés, mit érthetünk az adattár egésze szerzői jogi felhasználásán? Ezeknek az adatösszességeknek vagy programban manifesztálódó szerkesztési elveknek „felhasználása” a lemásolásában, sokszorosításában, képernyőn való megjelenítésében, példányonkénti kö-

zönséghez terjesztésében stb. állhat. Ezek azok a tevékenységek, eljárások, amelyekhez **bárkinek** az adattár üzemeltetőjének engedélyét kell kérnie, amiért az üzemeltető **bárkitől** ellenzolfáltatást kérhet a szerzői jog alapján. Így tehát az önmagukban is szerzői mű adatok felhasználásáról a 4.3. pontban elmondottak itt is érvényesek.

Annak a speciális esetnek a megítélésében, amikor valaki egy adattár összes adatait – egyszerre vagy lassanként – átveszi és azt új rendezési elvek szerint újrendezi, a azok alapján „saját” új adatbázist, adattárat épít fel, két felfogás érvényesíthető. Az egyik szerint, ahogyan ezt **Ubertazzi** az olasz jog alapján kifejti, ezt új mű alkotásának kell tekinteni, minthogy a gyűjteményes mű lényegét jelentő rendezési elvek újak. ^{68/} A másik, az angol-amerikai jogi megközelítést tükröző felfogás szerint a fordításhoz, átdolgozáshoz hasonló tevékenységről van szó, így ez is engedélyköteles felhasználás. ^{69/} Magunk a gyakorlatibb angolszász felfogás eredményével értünk egyet. A magyar jog alapján ennek indokaként a **kiválasztási elvek** új műbe való átkerülésére és arra hivatkozunk, hogy törvényünk az „Uj, önálló mű alkotásához idegen mű felhasználását” az **azonos műfajban kifejezetten kizárja**. ^{70/}

Végül hangsúlyozzuk, hogy szerzői jogi felhasználásnak az adatbázis egésze esetén is formálisan a „közönséghez közvetítés” minősül, de ez itt is műfajspecifikus. Ahogyan a műszaki terv, festmény stb. egyetlen megbízónak való átadása, a terv „magáncélú” háromdimenziós megvalósítása (a ház megépítése) is szerzői jogi felhasználás, ugyanígy a szoftver gyűjteményes műnek (adattárnak) az eredeti létrehozótól elkülönült átvéveje is „nagyközönség” az eredeti létrehozóhoz, üzemeltetőhöz képest, s így a mű megjelenítésével is járó bármilyen, akár belső, üzemen belüli tevékenysége is „szerzői jogi felhasználás”.

Ezeket az adattárat egyébként is főleg gazdasági célból üzemeltetik (veszik át), márpedig a magyar Szerzői Jogi Törvény a jövedelemszerzési, jövedelemfokozó magáncélú műlejátszást kifejezetten felhasználásnak minősíti. ^{71/} Az adattár vagy szerkesztési elve átvétele mindig együtt jár annak lejátszásával, megjelenítésével. A „felhasználás” tekintetében utalunk a 11.1. pontban kifejtett de lege ferenda gondolatainkra is.

Az elmondottakból a magyar gyakorlat számára az is következik, hogy az adattár egészének olyan felhasználása (egészében átmásolása, műpéldányon terjesztése stb.), amely harmadik személlyel kötött felhasználási szerződés alapján történik, az adattár munkavállaló – szerkesztője (szoftverese) javára, a munkabér iránti jogon felül szerzői díjazási igényt is keletkeztethet. Azok az adatszolgáltatási szerződések viszont, amelyek az adatbázisok belső tartalmának rendszeres igénybevételét – s így egy-egy adat vagy adatcsoport akár rendszeres átvételét, felhasználását – teszik lehetővé harmadik személynek, ilyen munkavállalói szerzői díjrészesedési igényt nem keletkeztetnek. Ilyenkor ugyanis nem az adattár egészét, nem is a szervező-irányító szoftver művet veszik igénybe, hanem csak az adatterméket, amelybe az adattár egészeként védhető szerzői mű nem épül bele.

Jegyzetek a 4. Fejezethez

1. Különböző dolgok, jelenségek, tényállások számjegyes vagy betűjeles megjelölése. **Lexikon der Informatik**, 120.o.
2. **Rowley-Turner: The Dissemination of Information**, London, 1978. 15.o. nyomán
3. **Szabó és Dienes** szerint a tartósan és rendeltetésszerűen jeleket hordozó termékek az információs termékek. 16.o.
4. A **Lexikon der Informatik** nyomán. 122.o.
5. L. 4. jegyzet.
6. **The Printed Word**, 231.pont.
7. 1986. május 16-i módosítás, 2. cikk (2) ter, 1. Copyright 1987/3.
8. **Palmer**, 193-195.o.
9. **Katzenberger** (1973) 630.o.
10. Részletesen lásd **the Printed Word**, 148.-169. pontok.
11. **Lewis**, 2.o.
12. **A Rockford Map Publ. Inc. v. Directory Service of Colorado Inc. and Francis A. Anderson** ügyben a bíróság „a szerkesztett információ” átvételének tilalmáról beszélt. US Distr. Court of the Central Distr. of Ill.832523. (1984, június 14, C.C.H. 25783.) L. még **West Publishing Company, appellee v. Mead Data Central Inc. appellant**, US Court of Appeals for the 8th Cir. No. 85-5399 (1986, sept. 4., C.C.H. 25998.)
13. **Lewis**, 5.-8.o.
14. **Palmer**, 192.o.
15. „SZATJ”, a KSH Elnökének a 2/1986 (XII.28.) KSH számú rendelkezése a Számítástechnika Alkalmazási Termékek Jegyzékének alkalmazásáról (SK 2.).

II.

16. US Title 17, Sec. 117: „ . . . a szerzői jog a mű jogtulajdonosának nem biztosít az egyébként nyújtott jogoknál több vagy kevesebb jogot arra tekintettel, hogy a művet olyan automatikus rendszerekkel kapcsolatban használják, amely információ tárolására, feldolgozására, előhívására alkalmas . . . ”
17. **Oosterlinck**, 773.o.
18. Ilyen aggályokat hangoztat **Appleton**, 227.o., noha ő a tények rögzítésének adatsorait – pl. pénzügyi táblázatokat – együttesen kezeli például a térkép-művekkel.
19. A Szellemi Tulajdon Világszervezete (WIPO) Második Kormányzszakértői Értekezlete a művekhez való számítógépi hozzájárásról és a számítógéppel való alkotásról. 1982. Copyright, 1982. sept, 245-247.o.
20. **Katzenberger** (1973) 631.o.
21. Véleményünk szerint a tartalmi kivonat is egyéni alkotói tevékenység, a kifejezőmód meghatározott kiválasztási elveket mint gondolatsort jelenít meg.
22. **Katzenberger** (1973) 632.o.
23. Az 1969 évi III. törvényt – a továbbiakban: Szt. – végrehajtó 9/1969 (XII.29.) MM.sz. rendelet 36.§-a a 12 paragrafussal összefüggésben. Így A Szerzői jog kézikönyvében Benárd is. 314.o.
24. **Appleton**, 228.o.
25. **The Printed Word**, 1979. pont; már **Ulmer** is így 1971-ben.
26. **Keyes and C. Brunet** , „Copyright in Canada: Proposals for a Revision of the Law”, Consumer and Corporate Affaires, 1977. Elemzi **Palmer**, 203.o.
27. Így az olasz jogra I. **Ubertazzi**, 295.o., Kanadára **Palmer**, 198.o. Ausztráliára **Lewis**, 2.o., az NSZK-ra **Katzenberger** (1973) 632.o.
28. **The Printed Word**, 190.pont.
29. 1982-ben I. 19. jegyzetet – és 1987-ben I. **The Printed Word** PW 9 (1).
30. Szt.: 1969. évi III. tv.

III.

31. 18/1988. (VIII.24.) MM sz. r. 2.§, Szjt. 5. §. (3) bek.
32. 9/1969 (XII.29.) MM sz. rendelet 10.§.(1) bek.
33. A Szerzői jog kézikönyve, 140.o. Zakár.
34. A WIPO/UNESCO **The Printed Word** értekezleten a kormányszakértők kétségeiket fejezték ki a kizárólag ilyen cikkekből álló, szerzői engedély nélküli ilyen adattár jogszerűségét illetően. 221. pont.
35. 9/1969 (XII.29.) MM sz. rendelet 14/A §.
36. Az Szjt.-t ugyan a művelődési miniszter rendeletei hajtják végre (Szjt.56.§), de a kollektív képviseleti szervezetek alapító jogszabályai ma kormány szintűek. Szerzői Jogvédő Hivatal: a többször módosított 106/1952. (XII.31.) MM számú rendelet: a Magyar Népköztársaság Művészeti Alapja 43/1983 (XI.20.) MT számú rendelet.
37. Nálunk is érvényes tehát a célhoz kötött jogátruházás szerzői szerződésértelmezési szabálya, amelyet a nyugatnémet jog fejtett ki a legrészletesebben. **Schricker** (1984) alkalmazza is ezt az elvet a szóbanforgó tényállásra.
38. A Berni Unió Egylemény tárgyú cikkei – 11., 11bis, 11ter – azonban úgy értelmezhetők, hogy ezt a fogalmat csak az előadóművészi közreműködéssel történő előadásokra értik.
39. **The Printed Word**, 192.-194. pontok és PW 9(2); kanadai jog **Palmer**, 198.o.; olasz jog **Ubertazzi**, 298.o.; angol és ausztrál jog – noha megjegyzi, hogy bírói gyakorlat még nincs – **Lewis**, 2.o.; NSZK jog **Ulmer** (1971) 298.o.; **Katzenberger** (1973) 632.o.
40. **Palmer**, 198.o.
41. Az NSZK jogirodalmában korábban – a törvény nyelvtani értelmezésével – úgy vélték, hogy nincsen meg a képernyőn való megjelenítés mint előadás nyilvánossága, ha a képernyő előtt a nyilvánosság köréből egyszerre nem többen vannak jelen. (**Katzenberger**, 1973, 632. o.). Utóbb uralkodó nézetté vált a kiterjesztő értelmezés, az egyes, térben elkülönült nézők összeszámítása a nyilvánosság szempontjából.

IV.

- (Mindenesetre nem érvényes ez a televízió sugárzás vételére) Schricker (1984) 72.o. Schricker/Ungern-Sternberg (1987) 282.o.
42. The Printed Word, 211-213. pontok.
  43. The Printed Word, PW 13.
  44. Szjt. 8-11. paragrafusai.
  45. Kormányszakértői Értekezlet 1982, I. 19. jegyzet, The Printed Word, 1987. PW 15.
  46. A Szerzői jog kézikönyve, 102.o. Benárd A.
  47. Szjt. 5.§.(3) bek.
  48. Francia szerzői jogi törvény 13. cikk, olasz szerzői jogi törvény 38. cikk.
  49. Az NSZK jogban is Schricker/Loewenheim szerint. 225.o.
  50. Az 1975. é. 4. tvr-rel kihirdetett Egyezmény 2. cikk (5) bekezdése.
  51. Szjt. 5.§. (3) bek. A Szerzői jog kézikönyve, 93.o. (Benárd A.), Legf. Bir. Pf. III. 20.982/1967.
  52. Macmillan and Co., Ltd. v. Cooper (K. and J.), Privy Concil (1923), 40.T.L.R. 186. Idézi Copinger – Skone James, 52.o.
  53. Ubertazzi, 297.o.
  54. Schricker (1984) 73.o.; Schricker/Loewenheim (1987) ad 4.§. Rnr.2, 9.
  55. Így Bigelow (1977) 251.o.; C.C.H. 574, 1082.o.
  56. US Title 17. 101 cikk. Az amerikai jogban az olyan kompiláció, amely szerzői jogilag védett művekből áll, „kollektív” mű.
  57. 12 bis cikk, I. 7. jegyzet, Doi, 117.o.
  58. Így véli Palmer is a kanadai jogra.
  59. A New York Times Co.v. Roxbury Data Interface, Inc. 434 F Supp 217 (D.N.J. 1977) ügyben a bíróság a kiválasztásnál jelentős önálló ítéletalkotást kívánt meg. Ennek alapján az eredetiséget a telefonkönyvhöz való adatkiválasztásnál nem, az egy bizonyos társadalmi réteghez, csoporthoz tartozókról készített listánál pedig kifejezetten elismerte.

V.

60. „Inkassoprogram” BGH 94,179, GRUR 1985. 1041.
61. Az un. „katalógusok” rokonjogi védelme: a svéd szerzői jogi törvény 49. cikke szerint „az olyan katalógusokat, táblázatokat és más, hasonló teljesítményeket, amelyekben nagyszámú adatot gyűjtöttek egybe, a kiadásuktól számított 10 éven belül tilos a gyártójuk hozzájárulása nélkül lemásolni, sokszorosítani.” Az 1960. dec. 30-i törvény 1986 június 5-i módosítása.
62. **The Printed Word**, 244. pont, PW 17.
63. **The Printed Word**, Report 86.
64. L. 31. lábja.
65. **Schricker/Loewenheim**, 165.o.
66. L. a könyvkiadásról szóló 1/1970 (III.20.) MM sz. rendelet 21. és 22. paragrafusait, és a **Szerzői jog** kézikönyve 201. oldalát (Lindner Gy.)
67. L. a 31. lábja.
68. **Ubertazzi**, 298.o.
69. **Leon v. Pacific Telephone and Telegraph Co.** (1937) 34 USPQ 237 amerikai jogeset analógiája. **Palmer** nézete 205.o.
70. Szjt. 17. §. (2) bek.
71. Ez következik az Szjt. 21.§. (3) bekezdéséből.

5. Fejezet. A szoftver nemzetközi szerzői jogi védelme

5.1. Szerzői jog és nemzetközi magánjog

A szoftver szerzői mű nemzetközi (külföldi) védelmi lehetőségeit az egyes jogrendszerek idegenekre vonatkozó és nemzetközi magánjogi szabályai határozzák meg. Az egyes nemzeti jogrendszerek szabályainak külföldiekre alkalmazhatóságáról, illetve az ilyen alkalmazás korlátozásáról ugyanis minden jog speciális szabályokat, un. idegenekre vonatkozó („Fremdenrecht“) rendelkezéseket tartalmaz. ^{1/} A szerzői jogok tekintetében ezek a szabályok például a magyar jogban az Szjt. 2.§-ában vannak: előírják, mely külföldiek élvezhetnek szerzői jogi védelmet Magyarországon. Így külföldi szoftver műre magyar törvény védelme akkor terjed ki, ha az először Magyarországon került nyilvánosságra, vagy ha ezt nemzetközi egyezmény írja elő (elsősorban a Berni Unió's Egyezmény vagy az Egyetemes Szerzői Jogi Egyezmény) illetve – ezek hiányában – ha erre anyagi viszonyosság áll fenn. Egy másik nézet szerint ezek a szabályok nem érdemi idegenjogi, hanem egyoldalú kollíziós normák. ^{2/}

Abban a kérdésben viszont, hogy a külföldi szerzőt vagy a szerzői jog egyéb külföldi jogosultját megillető védelemre milyen jog az irányadó, nemzetközi tényállásról lévén szó, annak az országnak a nemzetközi magánjoga az irányadó, ahol – illetve végsősoron amelynek hatóságaitól – a védelmet igénylik. A szerzői jogi tényállások tekintetében egyes nemzetközi magánjogok részévé váltak az illető ország sokoldalú nemzetközi szerzői jogi egyezményei, mivel ezek kollíziós jogi ^{3/} és érdemi, anyagi nemzetközi magánjogi szabályokat is tartalmaznak. Nyilvánvaló, hogy azokban az országokban, amelyekben ilyen nemzetközi kötelezettségvállalás nincsen, illetve azokra a tényállásokra, amelyekre ezek az egyezmények nem vonatkoznak, továbbra is a nemzetközi magánjognak kódexbe foglalt vagy esetleg a szerzői jogi törvényben rögzített általános szabályai az irányadók. Így az utóbbi esetkörben például Magyarországon a Nemzetközi Magánjogi Kódex következő két szabályát kell figyelembe venni:

- a szerzői jogokat annak az államnak a joga szerint kell elbírálni, amelynek területén a védelmet igénylik;
- a szerzői jogi felhasználási szerződéseknél – ha a felek más jogot nem választottak – a felhasználó lakóhelye, illetve székhelye szerinti jog az irányadó. ^{4/}

A szoftver nemzetközi (országhatárokon túlmenő) védelme szempontjából ma természetesen az egyes nemzetközi magánjogok részére vált nemzetközi szerzői jogi egyezményes normák a gyakorlati fontosságúak. ^{5/} Így a továbbiakhoz azt vizsgáljuk, milyen elveket tartalmaznak ezek az irányadó jogra és ez mely kérdések elbírálásánál alkalmazandó?

A nemzetközi szerzői jogi egyezmények – a gyakorlati jelentőség nélküli Monteviteoi Egyezményt ^{6/} kivéve – a territorialitás, a belföldiekkel azonos elbánás elve alapján állnak. A Berni Unió Egyezmény Párizsi Szövegének 5 cikk (1) és (2) bekezdése, amely az Egyezményben 1908 óta változatlan, kimondja, hogy: „Az ezen Egyezmény által védett műveik tekintetében a szerzők – a mű származási országa kivételével – az Unió valamennyi országában azokat a jogokat élvezik, amelyeket a vonatkozó törvények a belföldieknek most vagy a jövőben biztosítanak, valamint azokat a jogokat is, amelyeket ez az Egyezmény külön megad.” „E jogok gyakorlása nincs kötve semmiféle alakszerűséghez és független attól, hogy a mű a származásának országában védelem alatt áll-e. Ennélfogva – az ezen Egyezménybe foglalt kikötéseken kívül – a védelem terjedelme, valamint a szerző jogainak védelmére biztosított eszközök igénybevételének tekintetében kizárólag annak az országnak a törvényei irányadók, ahol a védelmet igénylik.” A Berni Unió Egyezményben a megjelent mű származási országa az az ország, ahol az először megjelent, a még meg nem jelent (vagy első ízben nem egyezményes országban megjelent műé pedig a szerző állampolgársága szerinti ország. ^{7/} Ugyanilyen értelmű az Egyetemes Szerzői Jogi Egyezmény II. cikke is.

Eszerint a szerzői jogi védelem keletkezésére, a védett művek körére, a szerzői jog eredeti alanyára és átruházhatóságára, tartalmára és megszűnésére, megsértése következményeire annak az országnak a joga az irányadó, amelynek területén a jog léte és védelme kérdéses. ^{8/} A szerzői jogra is jellemző területisége, vagyis hogy hatálya arra az államra kor-

látozódik, amely azt nemzeti jogában szankcionálja.^{9/} Ily módon a szerzőnek nincsen egy egységes, egész világra szóló szerzői jogosultsága, hanem az az egyes nemzeti jogok által adott jogosultságok kötege, amely jogosultságok országoként eltérhetnek.^{10/} Ezeket a jogokat csak kiegészítik az Egyezmények által biztosított „minimum jogok”^{11/} illetve azokat egyetlen ponton korlátozzák a védelmi idők összemérésének szabályai.^{12/}

A területiségnek a fenti, az egyezményekben rögzített elve a nemzetközi magánjogi kollíziós szabály szempontjából azt jelenti, hogy a védelem fennáltára és a fent említett egyéb kérdésekre egységesen annak az államnak a joga az irányadó, amelynek területére a védelmet igénylik vagyis a „lex loci protectionis”. Megjegyzendő, hogy az Egyezmények szövege – és a magyar nemzetközi magánjogi kódex is – félreérthető, amikor úgy fogalmaz, hogy annak az államnak a joga irányadó, ahol „a védelmet igénylik.” Noha általában a szerzői jogi igényeket ott érvényesítik bírói úton, ahol a megsértésük történt, s ekkor a „védelem helyének joga” valóban a „lex fori”, de a kettő mégsem esik feltétlenül egybe.^{13/} A szerzői jogra – a területi elv helyes értelmezésével – valójában nem az azt elbíráló fórum joga, hanem annak az államnak a joga az irányadó, amelynek területén a szerzői jogi értékesítési, felhasználási vagy a szerzői jogba beavatkozó egyéb cselekmény történt.^{14/}

A nemzetközi egyezmények kollíziós szabálya – akár közvetlenül, akár közjogi aktszal történő transzponálás útján – a belső nemzetközi magánjog különös részévé válik. Így a belső nemzetközi magánjog esetleges tovább- vagy visszautaló szabálya (például a származás helyének jogára utalás) nem érvényesülhet.^{15/} Boytha arra is utal, hogy speciálisan a Berni Unió Egyezmény 5 cikk (1) bekezdésének az a fordulata, amely szerint a szerzők a belföldieknek biztosított jogokat élvezik, arra mutat, hogy itt egyben anyagi jogra utaló nemzetközi magánjogi szabályról is szó van, aminek helyébe nem léphet az illető ország kollíziós joga.^{16/}

A védelem helyének joga, mint kollíziós szabály a nemzetközi szerzői jogban csak 1908. óta egyértelmű elv, mióta a Berni Unió Egyezmény kifejezetten tartalmazza a védelem függetlenségének elvét.^{17/} Korábban – legalábbis a bírói gyakorlat – a származási ország jogát alkalmazta egységes kapcsolóelvként.^{18/} Figyelemre méltó, hogy

ujabban egyesek a nemzetközi magánjogi irodalom az NSZK-ban ismét ezt a kollíziós szabályt — „lex loci originis” — javasolja a szerzői jogok számára azzal a kiegészítéssel, hogy megsértése jogkövetkezményeire mégis a *lex loci delicti commissi* (ami gyakorlatilag a védelem helyének jogával azonos) legyen irányadó. ^{19/} Az indoklás ma már nem annyira a szerzői jog személyes statutumának a mű keletkezésével egyszer s mindenkorra való megszületése, ^{20/} hanem a szerzői jog egységes (még megsértése előtti) kapcsolásának igénye és a nemzeti szerzői jogok közeli egységessé válásának feltételezése. ^{21/}

A származás országának joga mint kapcsolóelv elfogadása a nemzetközi szerzői jog és az ilyen kapcsolatok teljes átrendezését tenné szükségessé. Ugyanakkor ma — és belátható időn belül — ez sem vezetne egységes jog alkalmazásához, sem anyagi viszonsághoz. Sőt, így egy országon belül is egyetlen felhasználásra is, többféle jogot kellene alkalmazni, például ha több, különféle országból származó művet sugároznak, adnak ki, filmesítenek meg. ^{22/}

Ugy véljük továbbá, hogy a védett jogra vonatkozó norma és a megsértésére irányadó szabály sem lehet különböző, hiszen a szerzői jog tartalma és megsértése között összefüggés van. A szerzői jog személyhez fűződő és anyagi jogosultságok szövedéke, amelynek szálai — eltérően például a tulajdonjogtól — egyáltalán nem azonosak az egyes jogrendszerekben. Hogyan lehetne az „A” ország joga szerint megítélni egy olyan jog, például a terjesztés joga vagy a „droit d’injection”, megsértését, amely csak a „B” (a származási) országban létezik? A példa szerinti „A” országban a szerzői jog mai belső és nemzetközi rendszere szerint a szerzőnek nincsenek más anyagi jogai, mint amit az „A” ország jogalkotása belső anyagi jogában biztosít, továbbá — tagságot feltételezve — amit a nemzetközi egyezmények „minimum — szabályai” garantálnak. (További, és az illető ország közjogától is függő, kérdés, hogy utóbbiakra mennyiben lehet közvetlenül hivatkozni.)

Mіндеbből a szoftver nemzetközi (külföldi szoftver belföldi) szerzői jogi védelmére az következik, hogy ennek lehetőségeit ma az egyezményes államokban országonként az illető állam szerzői jogi szabályai szerint kell megítélni, amely szabályoknak részei a

nemzetközi szerzői jogi egyezmények is. Kérdés, hogy a nemzeti jogok mellett milyen jogok mint minimum szabályok vezethetők le a nemzetközi szerzői jogi egyezményekből a külföldi szoftver szerzői (jogtulajdonosok) javára?

Mielőtt erre – elsősorban a védett művek köre tekintetében – válaszolnánk, röviden utalni kell a nemzetközi szoftver szerződésekre irányadó jogra is.

A nemzetközi szerzői jogi egyezmények a szerződések kollíziós jogára külön szabályt nem tartalmaznak. Ebből következően azokra a kérdésekre, amelyek e szerződések körében is a szerzői jog keletkezésére, átruházhatóságára, a szerzői jogra alapított, harmadik személyekkel szembeni igényekre vonatkoznak, a védelem helyének szerzői joga vonatkozik.^{23/} A felek közötti egyéb, nem a szerzői jog lényegére vonatkozó kérdésekre viszont az egyes országok nemzetközi magánjogának általános szabályai az irányadók. Így például Magyarországon a szoftver szerződésre – hacsak a felek nem élnek a jogválasztás lehetőségével – egészében a felhasználó lakóhelye, székhelye szerinti jog lesz az irányadó.^{24/} Ez például egy sokszerzős adattár – műnél indokolt is lehet. Nem logikus az eredmény viszont, ha a szoftvert, amelyet munkavállalói útján állított elő, egy szoftver-ház több országban, számos külföldi vevőjének forgalmaz. Ilyenkor a vevő szolgáltatása egyáltalán nem jellemzője a szerződésnek, indokolatlan, hogy az ő joga legyen irányadó.

5.2. A szoftver a nemzetközi szerzői jogi egyezmények által védett művek körében

Az új műfajú mű megjelenése a szerzői jogi egyezmények körében nem új jelenség: az új műfajok nevesítése, az egyezmények példálózó felsorolásaiban évtizedeken át az egyezmények revízióinak egyik fő, hevesen vitatott témája volt.^{25/}

Az a minősítési kérdés, hogy vajon az egyezmények általános műfogalma kiterjed-e a szoftverre, amint ezt a 3. pontnál tárgyaltuk, a többségi vélemény szerint igenlően eldönthető.^{26/} A szoftver jellemzőit, sajátosságait, tipikus felhasználási módját a szerzői jogi egyezményekkel összevetve azt is meggyőzően kimutatták már, hogy a szoftverre

elvileg nem csak az egyezmények műfogalma, hanem egyéb fogalmai (pl. kiadás) és szabályai is (pl. a garantált minimum jogokról vagy a formalitások szabályairól) alkalmazandók. ^{27/}

További, vizsgálandó kérdés azonban, hogy az egyezmények általános műfogalmának a szoftverre kiterjesztéséből **származik-e valamilyen kötelezettség** az egyezményes országokra, amikor most még az egyezmények példálózó felsorolásai a szoftvert **nem** nevesítik védett jogi tárgyként? ^{28/} A válasz keresése három esetkörben látszik szükségesnek, mégpedig aszerint, hogy a szoftver alkotásokat

- a./ mindkét ország (a származási és a védelem helye szerinti) azonosan minősíti, egyformán szerzői műnek tekinti, illetve kizárja a szerzői jogi védelemből;
- b./ csak a származási ország joga tekinti szerzői műnek;
- c./ csak a védelem helyének joga ismeri el szerzői jogilag védelemképesnek.

a./ A nemzetközi szerzői jogi egyezmények szövegezéséből — polgári jogi jogosultságok direkt megfogalmazása legalábbis a minimum jogok tekintetében — arra is lehetne következtetni, hogy az általános műfogalomra **közvetlenül** is hivatkozhat a külföldi szoftver szerző a másik egyezményes országban, még ha a szoftvert az egyik ország joga sem ismeri el szerzői műként. A kérdés — más műfajok kapcsán — már sok évvel ezelőtt is felmerült, de a válasz mindig is tagadó volt. ^{29/} A Revíziós Diplomáciai Konferenciák jelentéseiből ugyancsak erre lehet következtetni. ^{30/} A *lex loci protectionis* elvből az következik, hogy ilyenkor mindkét országban a bel- és külföldiek tekintetében is azonosan a belső jog szerint kell minősíteni műnek vagy nem műnek az egyezményekben nem nevesített szellemi alkotás-fajtát. Az egyezményekre való közvetlen hivatkozásnak feltétele, hogy a vonatkozó jogot vagy fogalmat az egyezmények tartalmilag pontosan meghatározzák. A szoftver mint szellemi alkotás az utolsó 1967-es és 1971-es revíziós konferenciák idején már ismert jelenség volt, a műfaji katalógusok és a konferenciák anyagai mégsem tesznek említést róla. Azt, hogy a felsorolásban nem említett műfajokra nem áll fenn az abszolút egyezményes védelem, bizonyítja például a koreográfiai és az iparjogvédelmi művek egyezményes szabályozásának fejlődéstörténete is. ^{31/}

Kétségtelen viszont, hogy az egyezményekben a részes államok „a szerzők jogainak megfelelő és hatékony védelme biztosítását vállalták”, illetve kijelentették, hogy az egyezmény célja „a szerzők jogainak védelme irodalmi – és művészeti műveik tekintetében.”^{32/} Nem vitás az sem, hogy a szerzői mű egyezményi fogalmát a felek nem kívánták egyes specifikus kifejezésformákra korlátozni, az a nemzetközi gyakorlattal a felsorolt formákon túl is terjeszthető.^{33/} A mű fogalmánál az egyezmény aláírói láthatóan tekintettel voltak a technikai fejlődés lehetőségére, új műfajok megjelenésére. Így tehát amennyiben abból a többségi véleményből indulunk ki, hogy a szoftver megfelel az egyezmények általános műfogalmának, azzal is egyet lehet érteni, hogy az egyezményes államokra legalábbis az a kötelezettség hárul, hogy **belső szerzői joguk** hatályát értelmezéssel vagy módosítással terjesszék ki a szoftverre is.^{34/}

A Berni Unió Egyezmény műkatalógusának nem minimálisan (= kötelezően) védett műtípusokkénti, hanem a műfogalmat példálózóan meghatározó felsoroláskénti értelmezése, mint **Boythánál** is látjuk, logikusan vezet az ennél is kiterjesztőbb állásponthez: az egyezményes államoknak már az egyezmény alapján is, tehát függetlenül a hazai szerzői jogtól, védeniük kell az e fogalom alá tartozó, bár nem nevesített szellemi alkotásokat, így a szoftvert is.^{35/}

b./ Azt a minősítési konfliktust, hogy két egyezményes ország kapcsolatában csak a származási ország védi szerzői alkotásként a szoftvert, az uralkodó vélemény szerint a *lex loci protectionis* és (a Bern Unió Egyezmény esetében) a védelem függetlensége elve alapján kell feloldani.^{36/37/} Eszerint az egyezmények szabályai mint minimumszabályok itt nem egészítik ki a védelem helyének előírásait: az egyezmények a közvetlen szerzői jogi védelem kötelezettségét a műfaji katalógusban felsoroltakra korlátozzák és továbbá a védelem helyén a külföldi – származási országa minősítésére hivatkozással – nem követelheti meg a szerzői jogi védelmet.^{38/} (Ettől független kérdés a fentemlített jogalkotási „kötelezettség”.)

c./ Az az esetkör, amikor a szoftver származási országa nem ismeri el szerzői műként a szoftvert, de a védelem helyének országa igen, az előző b./ szerinti tényállással azonos elvi alapon ítélendő meg. Az eredmény természetesen a fordított lesz: a külföldi szerzőt megilleti a szoftverre a szerzői jogi védelem.

Ez a felfogás uralkodónak tekinthető,^{39/} **Freitas**^{40/} és **Knap** ellenkező álláspontja a szabályt erősítő kivétel. **Knap** véleményét a védelmi idők összemérésének szabályával indokolja, amely szabály szerinte a származási országban nyújtott védelemtől való korlátozott függés kifejezése. Ezért a „nulla védelmi idő” is összemérési alap lehet.^{41/} Szerintünk a védelem függetlenségének elve a Berni Unió Egyezmény körében mindenképp kizárja ezt az értelmezést.

A belföldiekkel azonos elbánás elvének az új műfajokra értelmezése hosszú előtörténetre tekinthet vissza, ezért itt rövid kitérőt kell tennünk. Vaver újabb tanulmányában ^{42/}, Ulmerre ^{43/} is hivatkozva fejti ki, hogy azoknak a műveknek a körét, amelyekre a Berni Uniós Egyezmény (BUE) alapján belföldiekkel azonos elbánás igényelhető, az Egyezmény meghatározza. Ezért, ha a nemzeti műkatalógus szélesebb, mint a BUE 2.§. (1) szerinti, erre nem terjed ki a belföldiekkel azonos elbánás. ^{44/} A részletesebb kifejtés során azonban Vaver egy példája érthetőbbé teszi felfogását: „Ha egy állam úgy dönt, hogy az „építészeti mű” fogalmába befoglalja a tájépítést is, ez utóbbira nem érvényesül a belföldiekkel azonos elbánás elve az 5 cikk (1) alapján, csak ha a tájépítés megfelel vagy „az irodalmi és művészeti művek” általános koncepciójának vagy a BUE példálózó felsorolása szerinti „építészeti mű” BUE szerinti fogalmának.” ^{45/} (Kiemelés tőlem – Gy.P.) Egyébként Ulmer is különbséget tesz például a hangfelvételek és az építészeti alkotások között (utóbbit az Egyetemes Egyezmény összefüggésében említi, amely azt nem nevesíti): előbbire, mivel nem szerzői alkotótevékenység eredménye, nem terjedhet ki az Egyezmény s így a belföldiekkel azonos elbánás követelménye sem, még ha azt a nemzeti jog „műnek” is tekinti. Utóbbira, mivel a szerzői mű általános feltételeinek megfelel, alkalmazni kell a belföldiekkel azonos elbánás elvét. ^{46/}

Ahogy már Ladas is rámutatott, a belföldiekkel azonos elbánás elve a BUE-ban korlátlan. ^{47/} Az „irodalmi és a művészeti” művek fogalmát az Egyezmény maga nem határozza meg, csak példákat ad. Véleményünk szerint amennyiben a nemzeti jogalkotó, amelynek törvénye szó szerint szintén a szerzők irodalmi és művészeti műveit védi, a fogalmakat úgy érti, hogy azok az adott új műfajú szerzői művet – a szoftvert – is átfogják, a jogértelmezés alapelveibe. ^{48/} ütközne az olyan felfogás ^{49/}, amely ugyanezeket a fogalmakat az Egyezményekben másképp, s így a külföldiekre hátrányosabban értelmezné. Bizonyítottunk látjuk, hogy az egyezményes „irodalmi és művészeti mű” általános fogalmába a szoftver beleillik. Így arra az egyezményes államra, amely a szoftvert jogában szerzői műnek tekinti, ez az egyezményes kötelezettségek beálltát is jelenti.

Az uralkodónak mondott álláspont persze – amint erre már **Potu** is felhívta a figyelmet^{50/} – bizarr követelményekkel is jár: a védelmi idő összemérésének szabálya (Berni Unió Egylemény, Párizsi Szöveg, 7 cikk (8) bek.) miatt kedvezőbb helyzetbe kerülhet annak a szoftver szerzőnek a jogutódja, akinek országa egyáltalán nem védi a szoftvert szerzői műként, mint akié a védelem helyének országáénál rövidebb ideig védi. (Például a bolgár a franciával szemben, NSZK-beli felhasználás, jogsértés esetén.)

Sajátos a helyzet a csak az Egyetemes Szerzői Jogi Egylemény által összekapcsolt államok esetében. Itt – az uralkodó nézet szerint – nem csak a védelem időtartamára, hanem az egyes műfajok tekintetében a védelem tényére is alkalmazni kell az anyagi viszonyosság elvét.^{51/} Az Egyetemes Szerzői Jogi Egylemény ugyanis, szemben a Berni Unió Egyleménnyel, nem az egy művek, hanem az egyes műfajok védelmi idejét rendeli összemérni. (IV. cikk, 4.a.):^{52/} „Egyetlen Szerződő Állam sem köteles valamely mű védelmét annál hosszabb ideig biztosítani, mint amennyi védelmi időt azon kategória számára, amelybe a mű tartozik – ha meg nem jelent műről van szó – annak a Szerződő Államnak a törvénye állapít meg, amelynek a szerző állampolgára, – ha pedig megjelent műről van szó – annak az Államnak a törvénye, ahol a mű első ízben megjelent.” Így ha valamely műfaj – adott esetben a szoftver – a származás szerinti országban „nulla védelmi idejű”, a másik, a védelem helye szerinti jogrend sem köteles „hosszabb időre” védelmet nyújtani. Az ilyen értelmezést – ismét szemben a Berni Unió Egyleménnyel – az teszi lehetővé, hogy ebből az egyleményből hiányzik a védelem függetlenségének kifejezett deklarációja.

Ugy véljük, a fenti általános vélemény, következtetés a „nulla védelmi idő elméletéről” nemcsak a Berni Unió Egylemény, de az Egyetemes Szerzői Jogi Egylemény esetében is elvi alapon kifogásolható: A szerzői jogvédelem fennállta, a művek védelemképessége önállóan megítélendő jogi tény és nem keverhető össze a védelem gyakorlásának időbeli vagy más korlátaival.^{53/} Az időbeli korlátozások összemérése kivételes szabály, s mint ilyen nem általánosítható a védelem elvi fennálltára.

5.3. Következtetés

A nemzetközi szerzői jogi egyezmények elvileg megfelelő jogi lehetőséget adnak a szoftver kizárólagos nemzetközi, országhatárokon is átmenő védelmére, sőt ehhez pótolhatatlan háttérrel alkotnak. ^{54/}

Azokban a Berni Uniók egyezményes országokban, ahol a szoftvert szerzői műként kezelik, ez a jogi védelem a külföldi egyezményes ország szoftverjét is megilleti attól függetlenül, hogy a származási országban is védi-e ezt a műtípust a szerzői jog.

A szoftver szerzői jogi megítélésében ma még fennálló nemzeti különbségek (szerzői jogi védelemképesség el nem ismerése vagy korlátozott elismerése stb.) azonban a gyakorlatban így is akadályai lehetnek a szoftver nemzetközi szerzői jogi védelme egységes hatékony megvalósulásának. ^{55/} Egyetértünk tehát azokkal a nézetekkel, ^{56/} hogy valamilyen kötelező nemzetközi értelmezés (végrehajtási megállapodás? egységesítési jegyzőkönyv?) – legalábbis a mű egyezményi fogalmáról – igen hasznos lenne.

Jegyzetek az 5. Fejezethez

1. **Ulmer** (1975/1.) 7.o.
2. **Boytha** (1988) 404.o.
3. Berni Uniós Egyezmény, Párizsi Szöveg 5 cikk (1) és (2) bekezdés, Egyetemes Szerzői Jogi Egyezmény Párizsi Szöveg II. cikk.
4. 1979.é. 13.tvr.19.§ és 25.§ c.
5. A Berni Uniós Egyezménynek 1989. január 1-én 80, az Egyetemes Szerzői Jogi Egyezménynek 81 tagállama van. Természetesen számos állam mindkét egyezményben részes, így például Magyarország, az Európai Közös Piac tagállamai és Japán. Összesen 106 állam tagja valamelyik vagy mindkét szerzői jogi nemzetközi egyezménynek. A Szovjetunió csak az utóbb említett egyezménynek tagja; a Kínai Népköztársaság még nem tagja egyik egyezménynek sem.
6. 1889 január 11. Magyarország az 1931. é. XXXI. törvénnyel hirdette ki csatlakozását.
7. Berni Uniós Egyezmény Párizsi Szöveg 5. cikk (4) bek, 3. cikk (4) bek.
8. **Ulmer** (1975/1) 37.o., **Schricker/Katzenberger** 1238.o.
9. A territorialitás általában a nemzeti jogok jellemzője. Az elv történeti fejlődéséről
1. **Boytha** (1988), 2. fej.
10. **Schricker/Katzenberger** 1238.o.
11. Berni Uniós Egyezmény Párizsi Szöveg 5. cikk (1) bek, Egyetemes Szerzői Jogi Egyezmény IV. cikk (4/a) bek.
12. Berni Uniós Egyezmény Párizsi Szöveg 7. cikk (8) bek., Egyetemes Szerzői Jogi Egyezmény Párizsi Szöveg IV. cikk (4/a) bek.
13. **Ulmer** (1975/1) 9.o.

II.

14. **Ulmer (1975/1) 9.o.** A különbségtételt **Boytha (1988)** Savignyig vezeti vissza. 8.o.
15. **Boytha (1979) 18. o., Nordemann/Vinck/Hertin 32.o.**
16. **Boytha (1988) 409.o.**
17. **Berni Unió Egylezmény 5. cikk (2) bek.**
18. **Potu 108.o., Boytha (1988)** részletesen bemutatja az universalista tendenciák történeti gyökereit, fejlődését a XV. századi statutum elmélettől kezdve. 3.fej.
19. **Schack 523. és köv.o.**
20. **Potu 107.o.**
21. **Schack 523.o.**
22. **A jogalkalmazás nehézségeiről 1. Boytha (1988) 413.o.**
23. **Ulmer (1975/1) 50-51.o.**
24. **L. 4. jegyzet.**
25. **L. pl. Ladas**
26. **Keplinger 127.o.**
27. **Boytha (1977) 365.o., Kindermann (1981), WIPO/UNESCO 17. pont, Berichts 13. pont, Schafers 48.o.**
28. **Berni Unió Egylezmény Párizsi Szöveg 2. cikk, Egyetemes Szerzői Jogi Egylezmény I. cikk.**
29. **Potu 107.o., Ladas, 212.o., ugyanígy legújabbán Ricketson is. 235.o.**
30. **1908: Berne Centenary 146.o.; 1928: Berne Centenary 167. és 169.o.; 1948: Berne Centenary 179.o.**
31. **A Berni Unió Egylezmény Brüsszeli és Stockholmi Szövegei. Nordemann/Vinck/Hertin 32.o., 2. jegyzete.**
32. **Berni Unió Egylezmény 1. cikk, Egyetemes Szerzői Jogi Egylezmény I. cikk; Ricketson 235.o.**

III.

33. **Bogsch**, 7. o.
34. **Keplinger**, 127. o., **Besarovic**, 149. o.
35. **Boytha** (1988) 412. o., **Kindermann** (1981)
36. Más műfajok tekintetében már **Potu** is, 109.o. és általában **Ulmer** (1975/1) 37.o.
37. **Kessler** viszont, szerintünk helytelenül, mindig a származási ország joga szerint javasolja megítélni a szoftver védelemképességét a többi egyezményes országban is, mindkét nagy nemzetközi egyezmény esetében. 90-91.o.
38. **Nordemann/Vinck/Hertin** 32.o. a Berni Uniós Egyezmény tekintetében.
39. **Ladas** 212-213.o., **Nordemann/Vinck/Hertin** is így a 34. oldalon a francia és NSZK bírói gyakorlatra hivatkozással.
40. **Freitas** 386.o. Szerinte az etárgyú nemzetközi konferenciák nagy száma is bizonyítja, hogy nincs egyetértés abban, vajon az egyezmények alkalmazandók-e a szoftverre.
41. **Knap** (1982) 56.o.
42. **Vaver**
43. **Ulmer** (1975/2)
44. **Vaver**, 591.o.
45. **Vaver**, 596.o.
46. **Ulmer** (1975/2) 21.o.
47. **Ladas**, 266.o.
48. A Nemzetközi Szerződésekről szóló Bécsi 1969-es Konvenció 31.1. cikke „ . . . az egyezményeket jóhiszeműen kell értelmezni.”
49. **Pl. Ricketson**, 899-900.o.
50. **Potu**, 109.o.
51. **Bogsch**, 63.o., **Ulmer** (1960) 59.o., **Ulmer** (1980) 102.o.
52. **Bogsch** szerint ez kompromisszum volt a „berni elv” és a „tisza belföldiekkel azonos elbánás elve” között. 63-64.o.

IV.

53. Részletesen 1. Boytha (1988) 413-414.o.
54. Berichte, 3. pont
55. Hawke, 89.o.
56. Brazil AIPPI Csoport, AIPPI Reports II. 1987. Sofia

6. Fejezet A szoftver szerzői jogi védelmének lehetőségei az európai szocialista országokban

6.1. Általános megjegyzések

Az európai szocialista országok Albánia kivételével valamennyien tagjai a két nagy nemzetközi szerzői jogi egyezmény valamelyikének vagy mindkét egyezménynek.^{1/} Szerzői joguk — így a szerzői mű fogalma a törvényeikben — alapvetően összhangban van a nemzetközi szerzői jogi egyezmények szabályaival.^{2/} Feltűnő ezért, hogy ezekben az országokban, ahol a számítógép programok készítése és felhasználása ugyan csak elterjedt, sőt, ahol e terület a gazdaság fejlesztésben államilag kinyilvánítottan elsőbbséget élvez, a szerzői jogi védelem eszközét Magyarország kivételével sehol sem használják fel. (A magyar szabályozásról külön, a Harmadik részben szólunk.^{3/}) Ennek magyarázatát keresve országonként megvizsgáljuk a szerzői műre, alanyára, az alapvető jogokra, a szerzői jogok elidegenítési lehetőségeire és a munkaviszonyban alkotott művekre vonatkozó szabályozást valamint a szoftverről alkotott esetleges rendelkezéseket és irodalmi nézeteket. (A munkavállaló-szerzők jogaira azért kell külön figyelmet fordítani, mert ezekben az országokban — talán Magyarországot kivéve — a szoftverek szinte kizárólag munkaviszonyban készülnek.) Ezek után kísérelhetünk meg választ adni a fenti kérdésre.

6.2. Bulgária

A bolgár Szerzői Jogi Törvény (a továbbiakban: BSzjt.)^{4/} 2. §-a szerint szerzői jogi védelmet élvezhet az irodalom, a művészet és a tudomány minden alkotói teljesítménye, ha tárgyi formában kifejezésre jut. Az alkotói jelleget nehéz definiálni. Egyes nézetek szerint irodalmi és művészeti alkotásoknál ez a személyiség tükröződése a művészi jelleggel összefüggésben, míg a tudományos alkotásoknál ez inkább csak azt jelenti, hogy a mű eredeti (nem másoktól átvett).^{5/} Mások hozzáteszik, hogy a védelemképességet a konkrét esetekben művészettudományi ismervek szerint kell megítélni, végső soron

szakértői közreműködéssel.^{6/} A szoftverre előtekintve különösen érdekesek azok a megállapítások, hogy a nem ritkán vegyes formában megjelenő műveknél el kell határolni a szerzői jogi védelem alá eső részeket az azon kívül esőktől^{7/} továbbá, hogy a mű eredetisége tartalmában is megnyilvánulhat.^{8/}

A törvény semmiféle, még példálózó műfaji felsorolást sem tartalmaz, viszont alkalmazása során a miniszteri rendeletekkel jóváhagyott szerzői jogdíjtarifák széles területet — így tudományos műveket és iparművészetet is — fognak át.^{9/} A szerzői mű a bolgár jog szerint bármely formában kifejezhető alkotás.^{10/}

Figyelembe véve a szoftver fogalmáról (1.4. pont) és a mű fogalmáról (2. pont) elmondottakat, megállapítható, hogy az egyéni, eredeti szoftver elvileg Bulgáriában is szerzői műnek minősülhet.

A szerzői jog alapvetően azt illeti meg, aki a művet megalkotta, s ez a jog elidegeníthetetlen (BSzjt. 3.§.) Jogi személyek — de nem általában a munkáltatók! — csak a törvényben konkrétan meghatározott esetekben lehetnek a szerzői jogok eredeti alanyai (tudományos és enciklopédikus gyűjteményes művek kiadói, sugárzó- és filmgyártó szervezetek, BSzjt. 16. és 19. §-ok.).

A bolgár jog szerint a munkaköri kötelezettségként alkotott művek szerzői joga „alapvetően a szerzőt illeti meg” (BSzjt. 15.§. (1).) A munkajog elvei csak másodlagosan,^{11/} bizonyos korlátozásokban tükröződnek: a munkáltató saját, belső céljaira korlátlanul használhatja a művet, a nyilvánosság körében azonban (kiadással vagy más módon) erre csak az átadástól számított két évig van joga (BSzjt. 15.§.(2) a.,b.) Elvileg a munkáltatónak ez a két éven belüli joga sem kizárólagos, de a más szervezet általi felhasználáshoz a munkavállaló-szerző hozzájárulása mellett a munkáltatóé is szükséges. (BSzjt.15.§. (2) b.) Arra nincs szabály, hogy ez a hozzájárulás milyen feltételekhez köthető, mikor tagadható meg. A gyakorlatban egyes területeken a törvényben előírtaknál szélesebb jogokat is szerez a munkáltató: a rádiónál, televíziónál és a folyóiratoknál alkalmazottak munkaszerződése bizonyos mennyiségű műre 2 éven túl is megadja a munkáltatónak a teljes felhasználási jogot.^{12/}

Abban a kérdésben, hogy mi tekintendő munkaköri kötelezettségnek, a munkáltató belső vagy alapító szabályai az irányadóak. ^{13/}

Ugy tűnik, a szoftver gyártás és terjesztés céljaira a fenti 2 éves felhasználási jog – ha a szoftvert szerzői műként kezelné a bolgár jog – nem lenne elég ösztönző. Ennyi idő alatt nem mindig térülhet meg a munkáltató befektetése.

A bolgár szerzőket elidegeníthetetlen személyhez fűződő szerzői jogként munkaviszonyban alkotott műveikre is megilleti a névjog, névfeltüntetés, a nyilvánosságra hozatal és a változtatás-módosítás joga (BSzjt. 3.§., 4.§. és 15.§. (1) bek.). A szerző vagyoni jogából is csak egyes részjogosítványokat és legfeljebb csak 5 évre ruházhat át. ^{14/}

A személyhez fűződő jogok tekintetében a munkajog miatt korlátozó szabályokat sem találunk. Ez megnehezíti a bolgár szerzői jog szoftverre való – változtatás nélküli – alkalmazhatóságát. A munkajogi kötelezettség teljesítéseként átadott szoftverre ugyanis szerzői jogi alapon elvileg a két éven belül is megtagadható a nyilvánosságra hozatali hozzájárulás; a szoftver belső, üzemi célú felhasználásához szükséges ismételt változtatásnak, módosításnak is akadályos lehet a kifejezett szerzői engedély hiánya. Az elidegeníthetlenségi tilalom miatt ilyen előzetes felhatalmazásokat a szerző elvileg előre nem adhat. ^{15/} A változtatáshoz való hozzájárulás szükségességét a „kötelmi viszonyokról és szerződésekről” szóló törvény is megerősíti. ^{16/} A jogirodalom ezt a jogot szigorúan, szélesen értelmezi; ^{17/} érvényes tehát munkaviszonyban alkotott művekre is. ^{18/} A munkaviszonyban alkotó szerzőt munkabére mellett „megfelelő” szerzői díjazás is megilleti, ha a munkáltató a művet az említett törvényi vagy munkajogi felhatalmazás alapján a nyilvánosság körében felhasználja. (BSzjt. 15.§. (2) bek.). A díjazás mértéke a miniszeri rendeletekkel jóváhagyott díjtarifákhoz, alapvetően a kiadói jogdíjtarifához igazodik. A díj a tarifa szerinti összeg 30-60 tudományos mű kiadásánál 80-100 százaléka. ^{19/} A rádió, a televízió és a folyóiratok munkatársai által a munkaszerződésben kikötött mennyiségen felül alkotott művek jogdíjaira az említett felhasználók évente jogdíjkeretüknek legfeljebb 50 (folyóiratoknál 40) százalékát fizethetik ki. ^{20/}

A szerzői különdíj szabályozás a szoftverre természetesen nincs külön tekintettel; a szoftver szerzői jogi védelmének gyakorlati bevezetésekor egyszerű lenne miniszteri szinten megfelelő végrehajtási szabályokat adni. Az eddigi szabályozásból mindenesetre az következne, hogy a külön díj nem a munkabérhez, hanem a független szerző által elérhető jogdíjakhoz, illetve a felhasználók közötti díjakhoz igazodna. A bolgár szabályozásról összefoglalóan megállapítható, hogy az egészében a munkavállaló-szerzőnek kedvező (vagyon jogok rövid idejű átszállása, korlátlanul gyakorolható személyhez fűződő jogok). A munkáltatók a szoftver esetében speciális érdekei azonban a szabályozással nem elégíthető ki.

Szerzői jogi vagy egyéb bírói gyakorlat híján eddigi észrevételeinket csak a bolgár jogirodalommal vethetjük össze. Bár Roguski utal arra, hogy a szerzői jog alkalmazása melletti állásfoglalások is voltak, ^{21/22/} Eskenazi 1981-ben és 1988-ban is döntően szerzői jog ellenesként értékeli ezt a jogirodalmat. ^{23/} Összegezése szerint a fő érvek: a szoftver nem szerzői mű, mert a kifejezésformát az adatfeldolgozási módszer eleve meghatározza („nem eredeti”); ha a szoftverre kiterjesztjük a szerzői jogot, ezzel megváltoztatjuk a szerzői jog eddigi koncepcióját; a szerzői jog eddig az ipar által használt alkotásokra nem vonatkozott; a szoftver nem mű, hanem a működő gép része; a szerzői jog csak a közvetlen másolás ellen adna védelmet; a programok és gépi futtatásuk nem jelentenek kommunikációt a nagyközönséggel. Végül Eskenazi olyan gyakorlati nehézségekre is hivatkozik, amelyek a bolgár szerzői jog jelenlegi formájában való alkalmazása esetén merülnének fel: a felhasználónak minden akár belső, alkalmazói módosításhoz a szerzők engedélyét kell kérnie; a munkaviszonyban születő szoftverekre a szerzői jogi szabályozás nem megfelelő.

A szerzői jogra vonatkozó bolgár érvekre itt most egyenként nem válaszolunk, mert ugyanezen érvekkel részletesen foglalkoztunk már a 3.1., 3.2. és 3.3. pontokban. Két kiegészítő megjegyzésünk mégis van. Eskenazi a szerzői jogi védelemmel szemben érvelve a szoftvert egy bonyolult gép szerelési útmutatójához, az összeállítási utasítások leírásához hasonlítja. ^{24/} Véleményünk szerint a példa a szerzői jog mellett szól, hiszen a bonyolult technikai útmutatók, műszaki könyvek, leírások hagyományosan szerzői

műnek számítanak. A másik, fontosabb észrevétel, hogy a jelenlegi bolgár szerzői jog alkalmazási nehézségeit tekintve a szerzőnek nyilván igaza van, csupán azzal a következtetéssel lehet vitatkozni, hogy a szerzői jog megfelelő adaptálása a szerzői jogban új, szokatlan és arra káros lenne. Ehhez csak egyetlen utalást teszünk: gondoljunk csak a filmjogi szerzői jogszabályok megjelenésére. Nem érthetünk egyet azzal a véleményvel, hogy a szükséges változtatások a szerzői jogi szabályozások lényegét érintenék. ^{25/}

A szerzői joggal kapcsolatos vita aktualitását Bulgáriában csökkenni az a tény, hogy ott a jogalkotó a szoftver bizonyos felhasználásaira külön szabályrendszert hozott létre. ^{26/} Ez a szabályozás több lépcsőben történt. A jogalkotó először 1979-ben tett kísérletet arra, hogy ösztönözze a szoftver alkotókat, a szoftver árakat a népgazdaság számára kedvezően alacsonyan tartsa, a szoftver terjesztését elősegítse és a népgazdaságon belüli párhuzamos szoftver fejlesztések számát csökkentse. ^{27/}

A rendelet ^{28/} jellemzője volt, hogy a szoftverre nem adott kizárólagos jogokat, csak a szoftver gyártó bolgár gazdálkodó szervezet és harmadik személy felhasználók viszonyát rendezte. Lényegében törvényi engedélyt vezetett be azzal, hogy bármely gyártó szoftverjét felhasználhatja egy másik bolgár jogi személy, ha megfizeti a szoftver fejlesztés munkabér- és társadalombiztosítási járulék-költsége 10 %-át (tehát a gépidő költségek sem számíthatók fel). A rendelet a gyártó szervezetet nevezi „szerző”-nek (6. és 7.§-ok). A díjból 50-50 %-ban – alkalmanként legfeljebb havi fizetésük, évente legfeljebb három havi fizetésük erejéig – a gyártó és a felhasználó (adaptáló) munkavállaló - szoftveresei részesülnek. (7.§. (2) – (4) bek.) A rendelet kötelező nyilvántartásba vételt és „újdonságkutatást” ír elő (2.§) és a szoftver megrendelők csak az állammal szembeni saját anyagi (kártérítési) felelősségük mellett adhatnak megbízást párhuzamos szoftver fejlesztésre. (2.§. (4) bek.)

Az 1979-es szabályozás helyére 1982-ben ugyanazon hatóság 8/1982.sz. rendelete (a továbbiakban: R.) lépett. ^{29/}

A r. meghatározza a szoftver fogalmát és előírja, hogy a programokat a teljes elkészítés előtt (specifikáció formájában) és elkészültük után is nyilvántartásba kell venni az Országos Terv és Program Alapnál. A R. csak a bolgár jogi személyekre vonatkozik, igaz,

hogy 1987-ig csak jogi személyek forgalmazhattak programokat Bulgáriában. A Bulgáriában nemzetközi kooperációban vagy vegyes vállalatban készített szoftverre a R. akkor vonatkozik, ha a felek (az alapszabály) másként nem rendelkeznek.

A bejegyzésnek semmiféle minőségi előfeltétele nincs; plágium viták eldöntése bírói feladat. Saját célra a jogszerűen használt idegen szoftver továbbfejleszthető, de a módosított változat tovább nem adható. (R.16.S.).

A szoftver, mint „Kutatási és technológiai termék” fölött annak megrendelője (tehát már nem a „gyártó” a „szerző”) rendelkezhet: a megrendelő a gyártó javaslatára nem kizárólagos felhasználási jogokat engedélyezhet harmadik személynek. A gyártó és a megrendelő közötti árat az Árhatóság Árszabályozási listája határozza meg; a továbbfelhasználás díja ennek az árnak 10 %-a. Ilyen továbbfelhasználás esetén e díj fele, esetenként 75 %-a a gyártót illeti meg. A megrendelő és a harmadik személy közötti szerződés egyéb elemeit (pl. jótállás) a felek alakítják ki; a megrendelő közvetlenül a gyártót is megbízhatja a terjesztéssel. A jogátruházás tartalma vagy a saját, üzemi célú (tovább nem adható) felhasználási jog, vagy egy bizonyos számítógépen való (akár más részére folytatott) felhasználás joga.

A továbbadás tilalmának megsértése esetére a R. kártérítési felelősséget is előír, a jogosítatlan felhasználás pedig szabálysértés.

A R. arra nem ad lehetőséget, hogy a megrendelő „tulajdonos” a szoftverre vonatkozó minden jogát másra ruházza (noha a gyakorlatban a gyártó kizárólagos terjesztőkénti megbízása ezt jelentheti.). Egyesek szerint ennek az a magyarázata, hogy a megrendelő „tulajdonosnak” szerzői jog-szerű kizárólagos jogai vannak. ^{30/} Mások úgy vélik, ez a *sui generis* védelem nem ad kizárólagos jogokat, csak „másokat tilt el meghatározott felhasználásoktól arra az esetre, ha az, aki egyébként tulajdonosnak lenne nevezhető, ezekhez engedélyt nem ad.” ^{31/}

A szoftverre vonatkozó bolgár szabályozás feltehetően hamarosan változik. ^{32/} A továbbfejlesztés legfrissebb eleme az Információs Bizottság 1987. szeptember 28-i 1.sz. Rendelete (közzétéve a Bolgár Népköztársaság Hivatalos Lapjának 80. számában), amely

kifejezetten a magánszemélyek szoftveralkotó tevékenységének ösztönzését célozza. Eszerint az állami gazdálkodó és egyéb szervezetek mikroszámítógépeket adhatnak el, adhatnak bérbe magánszemélyeknek. A magánszemélyek szoftvereit ezidőtől megvásárolhatják a jogi személyek; a szerződéseknek jogszatossági kikötést kell tartalmazniuk (4. cikk). A vevő a szoftvert köteles az állami nyilvántartásba bejegyezni (5 cikk) és továbbterjesztés esetén helytállni az egy éves szavatosság körében. A magánszemély szoftver előállító és a vevő jogi személy közti ár szabad megállapodás tárgya; ki lehet kötni a továbbterjesztés bevételeiben való — legfeljebb 10 %-os — részesedést is.

A bolgár szoftver szabályok fejlődésében tehát a hangsúly a párhuzamos fejlesztések korlátozásáról, szankcionálásáról a felhasználási szerződések területére helyeződött át. A munkavállaló-szoftveralkotó ösztönzéséről már nincs szó, ehelyett a munkaviszonytól független szoftver alkotást segítik.

Véleményünk szerint a szabályrendszer nem tekinthető teljes, sui generis szabályozásnak, hanem inkább a szocialista szerzői jog „törzsfejlődése” „embrionális” műfaji szintű megisméltlődésének. A szerzői jogi fejlődés ugyanis a szocialista országokban a II. világháború után (és még előbb a Szovjetunióban) a szerződések szabályaival indult és az alanyi jogok újrafogalmazása csak ezt követte. 33/

Az eddigi foltszerű bolgár szoftver szabályozásnak azok az elemei, amelyek alanyi jogokat érintenek, a saját célú felhasználási módosítást kivéve kifejezetten nem zárják ki a szerzők BSzjt-ből fakadó alanyi jogait. Sőt, egyes területeken — szabad felhasználás — e jogok korlátait vonja szűkebbre. A gazdálkodó szervezetek és magánszemélyek szoftver terjesztési jogainak korlátozása csak közvetve, államigazgatási tilalmak útján korlátozza az egyébként a kizárólagos szerzői jogból eredeztethető jogok gyakorlását. A szerzői jogi megoldás, minősítés elől tehát ezzel nincsen elzárva az út.

6.3. Csehszlovákia

A csehszlovák szerzői jogi törvény ^{34/} (a továbbiakban: „CSzjt.” 2.§. (1) bekezdése alapján védett mű az irodalom, a tudomány és a művészet olyan alkotása, amely a szerző alkotói tevékenységének eredménye. Ezt a meghatározást példálózó felsorolás követi, amely a szoftvert nem tartalmazza. A jogirodalom és a gyakorlat szerint a műnek érzékelhető formában kell megnyilvánulnia. ^{35/}

Az „alkotói tevékenység eredménye” fogalmat az elméletben a szerző egyedi, egyse-ri személyisége kifejezéseként értelmezik, ^{36/} erre alapítják a személyhez fűződő jogokat és végülis a szerzői jogi védelem tárgyának a szellemi tartalom egyedi megformálását tekintik. ^{37/} Másrészt Knap hangsúlyozza, hogy önmagában a tudományos, művészeti forma, stílus, módszer valamely műszaki vagy matematikai feladat megoldása nem védett. ^{38/}

Mindezzel szembeállítva a feltalálói alkotó tevékenység eredményét, utóbbiakban az objektív valóság valamely jelenségének elkülönítését, felismerését, problémájának megoldását — magát az új elvet — látják. ^{39/}

A CSzjt. 2. §-át ezzel összefüggésben a filmekre, a gyűjteményes; térképészeti és a folyóiratokban megjelenő műveikre vonatkozó speciális szabályokat az elmélet úgy értelmezi, hogy eredeti szerzői jog általában csak természetes személy javára keletkezhet. ^{40/} A szerzői jog egészében elidegeníthetetlen (CSzjt. 14.§. (3) bek.).

Mint hogy a fentiekől eltérő törvényi szabályozás a munkaviszonyban, munkaköri kötelezettségként alkotott művekre sincsen, a szerzői jogok ilyenkor is kizárólag a munkavállaló szerzőt illetik. ^{41/} A CSzjt. 17. §-a csupán e jog gyakorlásának bizonyos korlátait állítja fel:

— A munkáltató jogi személy saját céljaira, kivéve a kiadást és más nyilvánosságra hozatalt — a művet használhatja. Ehhez a hozzájárulást a munkaszerződéssel megadottnak kell tekinteni. ^{42/} (CSzjt. 17.§. (1) bek.)

- Amennyiben a kiadás vagy más példányonkénti terjesztés, nyilvános bemutatás a munkáltató feladatköréhez tartozik, a szerző külön hozzájárulásával ehhez is joga van a munkáltatónak. A szerzői hozzájárulás csak nyomós okból tagadható meg. (CSzjt. 17. §. (2) bek.). **Knap** szerint a nyomós okok főleg a személyhez fűződő jogok területére eshetnek. ^{43/} A CSzjt. 12. §-a alapján a jogelmélet ilyen – elidegeníthetetlen – jogokként ismeri el a szerzőséghez való és a névjogot; a változtatás jogát; a nyilvánosságra hozatal jogát; a mű példányhoz való hozzájutás jogát. ^{44/}
- A szerző harmadik személynek is engedélyt adhat a kiadásra, nyilvánosságra hozatalra, de ehhez szükséges a munkáltató hozzájárulása. Ezt viszont a munkáltató csak nyomós okból (például titokvédelem) tagadhatja meg, sőt hozzájárulását bírói ítélet pótolhatja. (CSzjt. 17. §. (3) bek.)
- A szerzői díjra a munkabér mellett is elvileg érintetlen a munkavállaló-szerző joga. ^{45/} Jogdíjából azonban – hacsak ezt a munkaszerződés nem zárja ki – a munkáltató megfelelő hozzájárulást követelhet a mű alkotásával felmerült költségekhez. (CSzjt. 17. §. (4) bek.) A jogdíjigény teljes kizárása viszont a CSzjt. 14. §. (3) bekezdésébe ütközne és semmis lenne. ^{46/}

A csehszlovák szakirodalom már 1969-ben elismerte a szerzői jogi védelem lehetőségét a szoftverre, mint tudományos műre; az eredeti jelleget – amit azonban minden szoftvernél külön kell vizsgálni, a program szerkezetében, felépítésében látták. Ugyane források utalnak a munkaviszonnyal összefüggő szoftver alkotás problémáira is. ^{47/}

Rybarik az AIPPI munkálatai során a csehszlovák csoport képviselőjeként (1984-1987) ^{48/} hangsúlyozta a szoftver ipari területre való tartozását is, kétségeinek is hangot adott, hogy vajon a szoftver létrehozása a szerzői művek alkotói tevékenységéhez hasonlít-e s nem inkább a feltalálói tevékenységhez. Végül is a csehszlovák AIPPI csoport is a kizárólagos védelem mellett foglalt állást azzal, hogy ez esetleg sui generis jellegű is lehet. Ha mégis a szerzői jogot választanák, a szabályozás a CSzjt. elkülönített részeként, a rokonjogokhoz hasonlóan is történhetne, de a jelenlegi szerzői jog mindenképp módosítandó lenne. A szoftver szerzői mű egyéni- eredeti jellegének meglétét esetenként kellene vizsgálni.

Rybarik a — nem konsztitutív — nyilvántartásba vételt is hasznosnak látja, továbbá megjegyzi, hogy *sui generis* szabályozás tartalma is lényegében a szerzői joggal azonos kellene legyen. ^{49/}

Bírói gyakorlatra — a fentiekből is következően — Csehszlovákiában sem támaszkodhatunk a szoftver megítélésénél.

A csehszlovák pozitív jogi helyzetet ezek alapján úgy értelmezzük, hogy a mű fogalma ebben a nemzeti jogban is átfoghatja a szoftvert, beleértve a tárgyi kódot is. Az ismertetett pozitív jogi feltételek között nem szerepel a mű emberi érzékszervekkel való közvetlen érzékelhetősége; a szoftver alkalmazott tudományos jellege általánosan elfogadottnak tekinthető, a szellemi tartalom egyedi megformálásának lehetőségét pedig a szoftver esetében a 3.1. és 3.3. pontokban igyekeztünk bizonyítani.

A csehszlovák jogalkotó — jogalkalmazó mégis mindeddig tartózkodott a szerzői jogi szabályok szoftverre való érvényesítésétől. Valóban, a munkaviszonyban alkotott szoftvereknél — a szabályozás jelenlegi formája mellett — a munkáltató érdekeit „eredményesen” keresztezhetik a szerző személyéhez fűződő jogain alapuló beavatkozásai: a szoftvernél mindig szükséges változtatások megtagadása, a nyilvánosságra hozatala tiltása. Ezekkel szemben lassú, nem gyakorlatias védelem a szerző nyilatkozatainak bírói pótlása. A szerző párhuzamos felhasználási joga is értelmezési gondokat okozhat: a munkáltatónak támasztott szoftver-terjesztési konkurencia „alapos ok” lenne-e a munkáltatói hozzájárulás megtagadásához? Végül nem elvi jelentőségű, de gyakorlati szabályozást igényelne a munkavállalóval szembeni, munkabéren felüli jogdíj mértéke, forrása, az abból való levonások nagysága.

6.4. Jugoszlávia

A jugoszláv szerzői jogi törvény ^{50/} (e továbbiakban: JSzjt) 3.5-a a szerzői művek fogalmát a Berni Uniós Egyezményvel összhangban határozza meg („irodalom, tudomány és művészet alkotásai” továbbá példálózó felsorolás) és ezt még további értelmezéssel is kiegészíti: a mű más alkotási területre is tartozhat, a kifejezése formája, fajtája, módja

jelentőség nélküli, valamint „szellemi alkotásnak” tekintendő. A példalózó felsorolásban a szoftverről nincs említés, de az utolsó példa így szól: „a földrajz, topográfia, építészet és bármely más tudományos vagy művészeti terület tervei, vázlatai és három dimenziós művei.”

A műre vonatkozó szerzői jogok alanya az azt létrehozó természetes személy (JSzjt. 8. §.). Ez alól egyedül az enciklopédikus, gyűjteményes művek a kivételek, ha az egyes részeket munkaviszonyon kívül több szerzőtől külön-külön rendelték. Ilyenkor a megrendelő a gyűjteményes mű egészének „szerzője”. (JSzjt. 25. §.)

A szerzői jog egésze nem ruházható át, a személyhez fűződő jogok a vagyoni jogok („hasznosításhoz való jog”) teljes átruházása esetén is a szerzőnél maradnak (JSzjt. 12. §. (1), (2) és (3) bek., 52. §. (1) bek.). Ezek a megmaradó jogok a névhez (szerzőséghez) való jog, a szerző becsületére vagy megítélésére káros felhasználás elleni tiltakozás és a torzítás, módosítás tilalmának a joga. (JSzjt. 28. §.) Megjegyzendő, hogy a vagyoni jogok átruházásakor előre engedélyezni lehet a módosításokat is. (JSzjt. 53. §.)

A munkaviszonyban alkotott művekről szóló szabályozás erősen a szerzőknek kedvező; alap gondolata a szolgálati találmányokkal azonos elbírálás.^{51/} A JSzjt. a korábbi jogtól eltérően — az 1974-es új Alkotmánynak megfelelően — most már tekintettel van az új munkaszervezeti formákra („társult munka”, „önigazgatás”) és a munkáltatónak most már semmilyen használati jogot nem ad a munkaviszonyban készült műre a rendes tevékenységi körön kívülre.^{52/}

A részletek:

Az öngazgatási egység vagy magánmunkáltató a munkaköri kötelezettségként alkotott művet külön szerzői hozzájárulás nélkül a rendes üzleti tevékenységében — feltehetően az átadástól számított — 5 éven belül kizárólagos joggal használhatja (JSzjt. 21. §. (1) bek.) Ezért a felhasználásért a munkavállaló szerzőnek munkabére mellett külön jogdíj jár. A jogdíj mértékét az öngazgatási szerződés vagy — magánmunkáltató esetén — a munkaszerződés határozza meg. Jogi személy munkáltatónál a díjnak a mű nyereségnövelő eredményéhez kell igazodnia. (JSzjt. 21. §. (2), (3) bek.). A szerző egyéb szerzői

jogai, így különösen a személyhez fűződők önigazgatási vagy munkaszerződéssel sem ruházhatók a munkáltatóra. (JSzjt. 21. §. (4), (5) bek.)

Speciális rendelkezések szólnak a munkaviszonyban alkotott művek „kiadási jogáról”. Megjegyzendő, hogy ezt a fogalmat a törvény sehol nem határozza meg. A jugoszláv elmélet szerint ez alatt a legszélesebb értelemben vett nyilvánosságra hozatalt kell érteni. ^{53/} Ellene szól ennek az értelmezésnek, hogy ezesetben a munkáltató „rendes üzleti tevékenysége körében való felhasználási joga” az 5 éven belül is igencsak szűkre szorul. Dietz joggal szól ez ellen a Berni Unió Egyezmény személyi hatálya szempontjából is. ^{54/}

A JSzjt. szerint (22.§. (3), (4) és (5) bek.) a kiadás joga a munkáltatót az említett 5 éven belül is csak az önigazgatási szerződésben vagy munkaszerződésben előre meghatározott ideig illeti meg s ez alatt az idő alatt is megengedheti, hogy a szerző is kiadja (kiadassa) a művet. Sőt, a szerző az összes művei kiadásába a munkáltató engedélye nélkül is felveheti a munkaviszonyban készült alkotását.

Végül még egy munkaviszonnyal kapcsolatos szabály: az ennek során munkaköri kötelezettségként készült műszaki beszámolókra, jelentésekre, hivatalos kimutatásokra vagy bármely más hasonló művekre szerzőjük semmilyen szerzői jogot nem szerez. (JSzjt. 23. §.)

A jugoszláv bírói gyakorlat még nem értelmezte ezeket a szabályokat a szerzői jog szempontjából. Bizonyos támpontot ad a Szabadalmi Törvény ^{55/} 20. §-a, amely szerint „... a számítógépi programok nem tekinthetők találmánynak.” Besarovic szerint itt a programokat szűken, forrás- és tárgyi kódként kell értelmezni, mert „az algoritmusok és a program koncepciója bizonyos esetekben teljesíthetik a technikai megoldásra irányuló újdonság feltételét.” ^{56/}

Ugyanez a szerző a szerzői jog alkalmazását mégis általánosabban és alapvetően indokoltnak látja. Szerinte a szerzői jogi védelem tárgya a mű formája és a szűk értelemben vett program megfelel az irodalmi vagy művészeti alkotások formájának. ^{57/} A művek eredetisége általában és így a szoftveré is a mű típusa, a környezet és a megítélés időpontja szerint értékelendő. A szoftver szerzői jogi asszimilálása néhány országban a szerzői jog

hagyományos elveitől való eltéréshez vezetett; „bizonyos módosítások a szoftverre tekintettel a jugoszláv szerzői jogban is szükségesek lennének.” 58/

A többször idézett cikk szerzőjével magunk is egyetértünk: a jugoszláv szerzői jog műfogalmába beleillik a szoftver is. A szerzői jog adaptálása, végrehajtási szabályok kialakítása mégis szükséges lenne. Még ha a munkaviszonnyal összefüggésben a „kiadást” szűken is értelmezzük, és a szoftver tipikus felhasználásaira (példányonkénti terjesztés) nem terjesztjük ki, a szabályozás alkalmazása a jelenlegi formában a munkaviszonyban alkotott szoftvereknél egyoldalú hatású lenne.

Igen kérdéses például, hogy az 5 éves felhasználási idő alatt mindig megtérülnének-e a munkáltató befektetései. Értelmezésre szorulna a „rendes üzleti tevékenység” fogalma is: eladhatná-e ezen az alapon a termelő üzem a nála bevált termelésirányítási szoftvert egy másik gyárnak? A személyhez fűződő jogok korlátlan gyakorlása is a bolgár és csehszlovák példákhoz hasonlóan, — l. 6.2 és 6.3.pontok — akadályozhatná a szoftver forgalmat, noha a megváltoztatás jogáról mint láttuk gyakorlatilag előre le lehet mondani. A 23. §-t — munkaviszonyban készült műszaki jelentések stb. kizárása a szerzői jogi védelemből — szintén feltétlenül értelmezni kellene. Ugyanakkor a szerzői díjrészesedés elvei a szerzőre különösen kedvezőek: a munkavállaló szoftver szerző még a szoftver üzemben belüli felhasználásáért is kaphatna jogdíjat — a munkabére mellett.

6.5. Lengyelország

A lengyel szerzői jogi törvény 59/(a továbbiakban: LSzjt.) az irodalom, a tudomány és a művészet bármilyen formában kifejezett alkotásait tekinti műnek (1. §. (1) bek.) és ehhez rövid példálózó, a szoftvert nem tartalmazó felsorolást ad (1. §. (2) bek.). A védelem feltétele az „eredeti alkotás” is, amint erre a 3. §. (4) bekezdésből is következtetni lehet. Ez a szabály a más műve által ihletett önálló mű feltételeként említi az eredetiséget. Az eredeti alkotó jelleg — amint ez a nem védett művek alkotói összeállításáról, gyűjteményeiről szóló 9. §.-ből következik — megnyilvánulhat az összegyűjtés módjában, az elrendezésben, a szövegek kiválasztásában is. A Legfelsőbb Bíróság szerint

eredetiség akkor állapítható meg, ha a mű a formájában vagy a tartalmában a személyes alkotás elemeit hordozza. ^{60/}

Az irodalom szerint a mű fogalma az LSzjt-ban szélesen értelmezendő ^{61/}, a mű szóbeli formája is elegendő a védelemhez. ^{62/}

Mások úgy vélik, hogy szükséges a valamilyen formában való rögzítettség. ^{63/} A kompromisszumot az „azonosíthatóság” fogalma jelentené. Az 1974 óta tartó jogszabály-módosítási munkák 1981-82-es tervezetei szerint a mű fogalmát meghatározó 1. szakasz kifejezetten ki is egészülne az „egyedi alkotás” ismérével valamint azzal a megállapítással, hogy a mű értéke, célja a védelem szempontjából jelentőség nélküli. ^{64/} A példálózó műfaji felsorolás kiegészülne a szoftverrel („számítógépi programokkal”) is. ^{65/}

A szerzői jogok alanya ellenkező jogszabályi előírások hiányában alapvetően és eredetileg a művet létrehozó természetes személy (LSzjt. 7. §.). Ilyen ellenkező szabály mind- eddig csak a társadalmi tulajdonban lévő jogi személy munkáltató vagy megbízó javára létezik, éspedig a konkrétan meghatározott műfajokra: ipari tervezőművészetnél, az ipar vagy építőipar részére készülő terveknél, s reklámcélú műveknél. (12. §. (1) bek.). Ezt a kört a Minisztertanács rendelettel bővítheti ki. (12. §. (1) bek.) Az LSzjt. 14. és 16. §-ainak előírásai a szerzői jogok egészének a természetes személy alkotónál keletkezését nem érintik, de ezek a jogok gyakorlását korlátozó szabályok a szoftver szerzői műkénti azonosítása esetén esetleg ez utóbbiakra is kihatnak. Eszerint a tudományos intézeteknek 2 éves opciós joguk van a munkavállalóik vagy megbízottaik által készített tudományos művek kiadására; a Minisztertanácsa a már kiadott művek általa meghatározott felhasználásaira törvényi engedélyeket vezethet be. A jogdíjakat a rendeleti jogdíjtarifák határozzák meg (LSzjt. 16. §. (4) bek.)

A hatályos lengyel törvény a vagyoni és a személyhez fűződő szerzői jogokat egymástól elkülönítve szemléli, mégis a lényegében vagyoni jogokról szóló 15. §. utal a személyhez fűződő jogokra is. A szerző vagyoni jogai egészükben átruházhatók (LSzjt. 30. §. (1) bek.); a személyhez fűződő jogok el nem idegeníthetők. ^{66/}

A vagyoni jogok szerződéses átszállása feljogosítja a jogszerzőt a „nyilvánvalóan szükséges változtatásokra”, hacsak a szerzőnek **utóbb** nincs jogos indoka ezek ellenzésére vagy ha a szerző ezt **előre** nem zárta ki a szerződésben (LSzjt. 31. §.) Nawrocki tudósítása szerint a szerzői jogokat képviselő szervezet (ZAIKS) és a Lengyel Rádió és Televízió megállapodást kötöttek a Rádió és Televízió módosítási, átdolgozási jogairól, ezt azonban a ZAIKS által a szerzőktől kapott felhatalmazás korlátai miatt nem lehet szélesebben értelmezni, mint a törvényi előírásokat. A televízió változtatási jogának gyakorlása (például színpadi mű rövidített televíziós közvetítése) már többször vitákhoz vezetett. ^{67/}

Az LSzjt. személyhez fűződő jogokat szabályozó előírásai a lengyel Polgári Törvénykönyv személyiségi jogokról szóló szabályaihoz képest lex specialis jelentenek. ^{68/}

A névjogról (szerzőséghez, megnevezéshez való jog) több szakasz is rendelkezik (3. § (3) bek., 7. § (2) bek., 8. §, 21. § (1) bek., 52. § (1), (2), (3) és (4) bek.). A kiadás (nyilvánosságra hozatal) joga — a törvény a két kifejezést felváltva használja és egyiknek tartalmát sem határozza meg — egyaránt személyhez fűződő jog (LSzjt. 52. § (5) bek.) és vagyoni jog is. ^{69/} Ugy látjuk, a személyhez fűződő jogok között (52. § (6) bek.) a „mű integritásához” való jogként felsoroltak is a megfelelő vagyoni jogosítványok (átdolgozáshoz való jog stb.) tükörképei. A személyhez fűződő jogoknál a törvény a „torzító” vagy „értéket csökkentő” változtatásokat tiltja, a vagyoni jogoknál a „nyilvánvalóan szükséges” módosításokat engedi meg. ^{70/}

A munkaviszonyban készült művekre vonatkozó jogokról a lengyel jogszabály külön előírást nem tartalmaz — eltekintve az „alkalmazott műveknek” nevezhető alkotás-fajtákra vonatkozó, 12. §-beli kivételes előírástól. Eszerint a szerzők munkaviszony, munkaköri kötelezettségkenti alkotás esetén is megtartják teljes vagyoni — köztük a szerzői díjazásra való — és személyhez fűződő jogaikat. Nem mellőzhető azonban itt a LSzjt. 33. §-ára való utalás: eszerint a Minisztertanács mindenféle jogdíj számítási alapját és arányait rendeleti úton határozhatja meg.

A jogszabálymódosítási tervek szerint fenntartanák a természetes személy, a munkavállaló eredeti szerzői jogi alanyiségének elvét, de törvényi vélelmet állítanának fel arra, hogy

a munkavállaló szerző hozzájárult munkaköri kötelezettségként készült műve munkáltató általi felhasználásához. A munkáltató **kizárólagos** felhasználási joga csak saját tevékenységi körére terjedne ki. ^{71/}

Lengyelországban, ahol a szabadalmi törvény kifejezetten kizárja a védelem köréből a számítógépi programokat ^{72/} és ahol ezt egy ügyben a Találmányi Hivatal Fellebviteli Bizottsága is megerősítette, ^{73/} korábban a másik kizárólagos jogot adó védelmi rendszer, a szerzői jog alkalmazása ellen is voltak jogirodalmi kifogások („használati jelleg”, „eredeti forma hiánya”). ^{74/}

Kopff egy későbbi elméleti tanulmányában a szerzői jogot, mint e szellemi alkotások egyik fő védelmi rendszer-típusát („általános védelmi rendszer”) elemezve példaként a számítógépi programokat is említi. Szerinte e rendszer egyik fő jellemzője – szemben a „partikuláris” szabadalmi rendszerrel –, hogy az egymástól függetlenül alkotott azonos lényegű („anschauungsgleiche”) művek valamennyijét önálló jogi védelemben részesíti. ^{75/} Kitűnő cikkében **Czachorska** részletesen is kifejti a szoftver szerzői jogi védelem-képességének indokait a lengyel jog szerint: a „mű” széles fogalma, az eredetiség megnyilvánulási lehetőségeinek bizonyítékai – egy algoritmus alapján többféle program stb. –, a mű céljának irrelevanciája. ^{76/} A szerzői jog alkalmazhatóságát mások is megerősítik Lengyelországban. ^{77/}

Ugy látjuk mi is, elvileg a jelenlegi lengyel szerzői jog is érvényes, alkalmazható a szoftver alkotásokra. Ennek gyakorlati akadálya a munkaviszonyban készült művekre vonatkozó szabályozás: a munkáltató e műveknél különösen méltánylandó anyagi érdekei egyáltalán nem elégíthetők ki: a szoftverre minden jog a munkavállaló-szerzőnél maradna. Nem jelentene megoldást a szoftver felhasználásokra törvényi engedély (16. §.) bevezetése sem, hiszen így nemcsak a munkáltató, de bárki más is használhatná, forgalmazhatná – a szerzőnek fizetendő díj ellenében – a munkáltató szervezésében, irányításával, anyagi befektetésével készült szoftvert. Az „alkalmazott művekre” a munkáltatónak eredeti szerzői jogot adó kivételes szakasz (12. §.) nem értelmezhető kiterjesztően a szoftverre, s ennek ilyen jogszabályi kiegészítése – amit lehetőségként **Czachorska** is felvet ^{78/} – sem lenne megfelelő. Ezáltal ugyanis a szoft-

ver-szerzők kerülnének teljesen a védett jogokon kívülre, nekik nem járna semmiféle díjazás. Az anyagi ösztönzés kérdésében ez a „ló másik oldala” lenne.

Leghelyesebb talán az lenne, ha a szoftvert a jogszabálmódosítási tervek szerinti új szabály nem tekintené kivételnek. Így csak azt kellene a szoftverre értelmezni, hogy mi tekintendő a „munkáltató saját tevékenységi körének”, ahol felhasználási joga van. Egyébként a szerző általi terjesztés összeütközhet a munkáltató felhasználási jogaival. Nyilvánvalóan rendezni kell a munkavállaló szerzői díjazásának kérdését is. Ha a munkáltató felhasználási jogának kérdése újra rendezett lesz, a személyhez fűződő jogok gyakorlása a jelenlegi szabályozás mellett sem okozhat zavarokat. ^{79/}

6.6. Német Demokratikus Köztársaság

Az NDK szerzői jogi törvénye ^{80/} (a továbbiakban: NSzjt.) szerint szerzői művek „az irodalom, a tudomány és a művészet alkotásai, amelyek objektíve érzékelhető formában jelennek meg és egyedi alkotás eredményei” (2. § (1) bek.) A meghatározást példálózó felsorolás követi, amely nem tartalmaz utalást a szoftverre (NSzjt. 2. § (2) bek.)

A jogirodalom a három fő védelmi területet egymást részben átfedőnek minősíti; a felsorolásban külön nem említett „tudományos művet” a „szóbeli művek” közé sorolja. ^{81/} Az NSzjt. egyébként a tudományos és technikai célú terveket és vázlatokat – amennyiben nem „művek”, rokonjogi védelemben részesíti (78. § (1) bek. b.)

Az „egyediség” feltétele az anyag alakításának, megformálásának újszerűségét jelenti; az „alkotói teljesítmény” forma és tartalom egységében megnyilvánuló szellemi, személyes jelleg. ^{82/} Az irodalmi alkotás „művészi tartalma folytán” lehet „mű”; ^{83/} gyűjteményes műnél az eredeti alkotó jelleg az anyag kiválasztásában, összegyűjtésében nyilvánulhat meg. ^{84/} Tudományos műveknél a védelem tárgya a gondolati tartalom azzal egységet alkotó formája. ^{85/} Az „objektíve érzékelhető forma” nem feltétlenül rögzített művet jelent, hanem lényegében az azonosíthatóságot. ^{86/}

A szerzői jogok eredeti alanya az NDK jogában – a szerzői jogok kifejezetten személyi jellegéből fakadóan – csak a művet létrehozó természetes személy lehet (NSzjt. 6. § (1) bek.). ^{87/} Ugyanezért e jogok egészükben át nem ruházhatók, sőt az alkotótól el

nem választható személyhez fűződő jogok külön jogosítványokként sem (NSzjt. 19. §. (1) bek.)^{88/} Püschel — a szovjet Gringolza hivatkozva — az NDK szubjektív szerzői jogokat is egészében „nem - anyagi” és „anyagi” (az alkotói munka honorálása iránti igény) személyiségi jognak látja.^{89/}

A szerzői jog vagyoni része mindenesetre az egyes műfelhasználási részjogosítványok tekintetében szerződéssel átengedhető másnak, (de gyakorlatilag együttesen az összes ilyen részjogosítvány is) vagy — bizonyos esetekben, mint a munkaviszonyban — a vagyoni jogok törvény erejénél fogva átszállhatnak másokra (adott esetben a munkáltatóra).^{90/}

Visszatérve a személyhez fűződő jogokra: ezeket az elmélet az NDK Polgári Törvénykönyve 7. §-ába foglalt személyiségi jogokból eredezteti, mert „a mű a szerző személyiségének megtestesülése.” Az alábbi, kifejezetten személyhez fűződő jogok (NSzjt. 14-17. §-ai) a gyakorlásukban is összefonódnak a vagyoni jogokkal:^{91/} a szerzőség elismerésére, a névfeltüntetésre való jog; az első nyilvánosságra hozatalhoz való jog, a hírnévre káros felhasználások tiltásának joga és végül a torzítás elleni védelem, illetve a változtatások engedélyezésének kizárólagos joga.

A „változtatások személyhez fűződő jogához” még egy megjegyzést kell tennünk, mert a jog a szoftver, s különösen a munkaviszonyban készülő szoftver szerzői jogi kezelése esetén igen jelentős kihatású lehet. E jogok a törvény és a jogirodalom szerint is igen szélesen értelmezendők.^{92/} Az NSzjt. a felhasználási szerződések általános szabályai között (40. §.) a felhasználóknak megadja „a mű helyes sokszorosítása érdekében a változtatások (a nyilvánvaló tévedések kijavítása) jogát” továbbá a művészi interpretálás szabadságát, de az utóbbit is csak „a mű hű visszaadása” keretei között. Így ez az általános szabály lényegében semmiben nem korlátozza az említett személyhez fűződő jogot. Glücksmann és Sauerstein szerint ugyan a szerző a változtatásokra elvileg előre és általában is felhatalmazhatja a felhasználót az NDK jogban is, de ez nem teszi feleslegessé az utólagos szerzői jóváhagyást.^{93/} Lényegesen szigorúbb ez a szabályozás, mint például a „felhasználáshoz elengedhetetlen vagy nyilvánvalóan szükséges, a mű lényegét nem érintő változtatásokat” engedő, hasonló tárgyú magyar jogszabály.^{94/}

Az NDK szocialista szerzői jogának ismertetett alapvonásaiból következik, hogy a munkaviszonyban, munkaköri kötelezettségként alkotott művek szerzői jogainak eredeti alanya is csakis az alkotó természetes személy lehet (NSzjt. 20. §. (1) bek. 1. mondat). A munkaviszony nem változtat a szerzősége, a személyhez fűződő jogok mindenképpen érintetlenül maradnak.^{95/} Az említett törvényhely következő mondata azonban tovább megy és előírja, hogy a „felek jogait és kötelezettségeit a szerzői jogok gyakorlásában a munkaszerződés szabályozza”. Az elmélet ezt úgy értelmezi, hogy e szerződéses kikötések kialakítása a munkáltató feladata és a kollektív szerződések is kihatnak az egyes szerző-munkavállaló és a munkáltató szerzői joggyakorlási jogaira.^{96/} A munkaszerződés e részének a munkakör és a munkafeladatok mellett a szerzői vagyoni jogok gyakorlásának módját és terjedelmét kellene rendeznie, de ez a gyakorlatban sokszor elmarad.^{97/}

Arra az esetre, ha a munkaviszonyra vonatkozó szabályból hiányoznak az említett szerzői jogi elemek (de egyébként is, minimumként), az NSzjt. 20. §. (2) bek. felhatalmazza a munkáltatót, hogy az a művet „az üzemi feladatok közvetlen megoldására” felhasználja. Egyes nézetek szerint az üzemi feladatok közvetlen megoldása — a munkáltató feladatkörétől függően — a nagyközönség körébeni terjesztés, a jogok harmadik személyekre való átruházása is lehet.^{98/} A szoftver-alkotás esetleges szerzői jogi ösztönzése miatt különösen figyelemre méltó a munkavállaló-szerző rendes munkabéren felüli, szerzői díjazásának szabályozása (NSzjt. 20. §. (3) bek.): „Amennyiben a munkajogi viszony alanyai közötti munkaszerződésből vagy a felek együttes akaratára utaló más jelekből egyéb nem következik, a szerző ezekben az esetekben is (mármint, ha a munkáltatónak a törvény erejénél fogva felhasználói jogai vannak)” jogosult szerzői jogdíjra és a mű más célokra való felhasználására.” A külön díj iránti igényt utóbb a bírói gyakorlat is megerősítette. A lipcsei bíróságnak ebből az iránymutató döntéséből^{99/} szerintünk nem következik, hogy itt szerzői igény helyett munkajogiról lenne szó.^{100/} A bíróság csak a szabadfoglalkozású szerzőkre vonatkozó kiadói honoráriumtáblázat közvetlen alkalmazásától tekintett el, de méltányossági és analógiai alapon még ezt is figyelembe vehetőnek tartotta. Osterland úgy véli, a 20. §. (3) bek. vonatkozik a rokonjogi teljesítményekre is.^{101/}

Megjegyezzük végül, hogy a munkavállaló-szerző javára a munkáltatóval párhuzamosan fennálló értékesítési, felhasználási jogoknak a fenti szabályozás szerint természetesen munkaszerződési korlátai lehetnek. Az a nézet azonban, hogy „munkajogi okokból” ilyen megállapodás nélkül is „szükséges lehet a munkáltató üzem hozzájárulása”¹⁰⁰ szerintünk túlságosan kiterjesztő értelmezés. Nem vitás, mégis, hogy erre az értelmezésre éppen a szoftver-műveknél nyomós gazdasági okok lennének.

Az NDK bírói gyakorlata az ismertetett szerzői jogi szabályoknak a szoftverre alkalmazását elutasítja.^{103/} Megjegyzendő, hogy a szabadalmi védelmet maga a törvény zárja ki,^{104/} Az irányadó lipcsei kerületi bírósági ítélet szerint a tudományos-technikai felismeréseket, amelyeket a szoftver írói a feladatelemzés és az algoritmus létrehozása során átvittek a szoftverbe, a szerzői jog nem védheti. Az algoritmus és kialakítása szigorú logikai-matematikai előfeltételeken és szabályokon nyugszik, itt szerzői jogilag értékelhető alakítás és kifejezésforma „nem szükséges és nem lehetséges”. A programleírás és a programok a feladatelemzéstől és az algoritmustól függőek, kialakításuk „mindenesetre nagyobb alkotói ráfordítás nélkül adódik.” (Saját kiemelés) Ilyen alapon a perben mind a szorosán vett szerzői, mind a rokonjogi védelmet megtagadták.

Közvetve egy későbbi döntés is minősítette a szoftvert szerzői jogi szempontból, amikor a Szerződések Központi Bírósága a szoftver alkotásokat „kizárólag üzemi és gazdaságszervezési megoldásokként, tudományos-technikai szolgáltatásokként” és nem szerzői művekként kezelte.^{105/}

Az NDK „AIPPI Nemzeti Csoportja” által az AIPPI, az iparjogvédelem egyik nemzetközi szervezete részére a szoftverről készített 1984-es jelentés – a szerzői jogvédelem lehetőségeiről szólva – csak az ismertetett lipcsei ítéletre hivatkozik,^{106/} 1986-ban viszont ugyanez a fórum az integrált áramkörökre (maszk-művekre) a szerzői jogi pontosságban a rokonjogi védelmet látta megfelelőnek.^{107/}

Osterland részletes kritikának veti alá a jelenlegi, a szoftvert tudományos-technikai szolgáltatásként (az előzetesen meglévő szoftvert a továbbfelhasználásnál eredményként) kezelő, és a gazdasági szerződések általános szabályai alá helyező gyakorlatot. Rámutat, hogy így igen nehéz a szoftvert, mint nem-anyagi teljesítményt monopolizálni, valóban uralni. A tudományos-technikai eredménynek s

benne a szoftvernek árújellegét kellene adni. ^{108/} A jelenlegi szabályozási megoldás ^{109/} a gyártó egység szempontjából sem eléggé ösztönző (árképzési- és érvényesítési zavarok). ¹¹⁰ Mások is rámutatnak a szoftver többi szolgáltatásokhoz képest kimutatható sajátosságaira és azokra a nehézségekre, amelyek ebből a gazdasági szerződések általános szabályai és az egyes termékekre és szolgáltatásokra vonatkozó meglévő speciális utasítások alkalmazására következnek. ^{111/} A jelenlegi helyzet legnagyobb hiányosságának mégis azt tekintik, hogy a szoftver-alkotó személyes anyagi ösztönzésére sem a szolgálati találmányokra, sem az újításokra vonatkozó szabályokat nem lehet igénybe venni s a prémiumokkal, munkabér-pótlékokkal a kívánt cél nem érhető el. ^{112/}

Osterland a szoftvert egyedi, nem anyagi, korlátlanul sokszorosítható és forgalmazható produktumként jellemzi, amelynél az anyagi hordozó értéke a benne lévő információhoz képest elhanyagolható. ^{113/} Szerinte ennek az egyedi szellemi produktumnak az árúkénti forgalmazását ma az NDK-ban mégsem a kizárólagos jogok biztosításával kellene fokozni, hanem a kötetmi jogi rendszeren kívüli, új szankciók előírásával, amelyek megakadályoznák a jogosulatlan másolást és egyéb jogosulatlan használatot. ^{114/} Egyértelművé kell tenni a gyártó jogát a nem kizárólagos és a vevő által tovább nem adható felhasználási jogok átruházására, ugyanakkor a szerződéskötési kényszert fenn kell tartani. ^{115/}

A nevezett szerző a szerzői jog általános alkalmazását a szoftverre azért nem tartja megfelelőnek, mert az „nem alkalmas a műben foglalt gondolat jogi védelmére” ^{116/} és mert általában is „bizonytalan a szerzői jogi védelem terjedelme”. ^{117/} Elismeri viszont, hogy még a „formavédelem” is kizárja a szoftver más programozási nyelvre való engedély nélküli lefordítását sőt a tartalmi változtatásokat is (ha a programlefutás lényeges elemei megmaradnak). ^{118/}

A szoftveralkotók ösztönzésére Osterland — noha az újításkénti elbírálásra is kidolgoz egy részletes javaslatot ^{119/} — elsősorban a magyar jogszabályi megoldáshoz hasonló szerzői jogi rendezést látná megfelelőnek. ^{120/} A hangsúlyt itt is, mint az újítási tervezetnél, a többször, több helyen felhasználható szoftverek alkotásának ösztönzésére helyezi. A jelenlegi NDK szerzői jogi szabályozásnak ezt a részét adaptálni javasolja az új helyzethez: szerinte ki kellene várni a munkavállaló jogdíjigényét a belső üzemi felhasználás esetére és bővíteni kellene a munkáltató általi jogszerű felhasználási kört. ^{121/}

Osterland itt bemutatott javaslatai, jóllehet nyilván az NDK jelenlegi gazdaságirányítási rendszerének alapos elemzésén alapulnak, a szerzői jogi szabályok és elvek szempontjából nem meggyőzőek. A „tartalom vagy formavédelem” kérdésköre kapcsán itt csak a jelen tanulmány nemzetközi tapasztalatokat összefoglaló előző részeire utalok (3.3. pont); a szerzői jogi védelem terjedelmét illető kritikáját maga a szerző is erősen viszonylagossá tette. Egyébként az NDK szerzői joga vagyoni jogként nevesíti a másolást, sokszorosítást, a bemutatást („display”) amelyek a programok felhasználásakor, futtatásakor mindig megvalósulnak (NSzjt. 18.§ (1) bek.) Szerintünk az is nehezen képzelhető el, hogy a szerzői jogi törvényt általában ne, de munkaviszonyban készült szoftverek bizonyos összefüggéseire mégis alkalmazzuk.

Figyelembe véve az „tudományos mű” NDK-beli szerzői jogi védelmének tárgyáról elmondottakat és azt az általános véleményt, hogy a szoftver „alkalmazott tudományos írásmű”, úgy látjuk, hogy elvileg az NDK szerzői joga egészében alkalmazható a szoftverre. A részletekben kétségtelenül vannak — megszüntethető — akadályok is, így például a változtatásra vonatkozó személyhez fűződő jog gyakorlásának túl merev szabályozása.

Az NDK szerzői jog munkaviszonyban alkotott művekre vonatkozó előírásainak is közvetlen ösztönző hatásuk lenne; nem lenne helyes ezekből a hatásokból a rendszerprogramok alkotóit sem kizárni sem pedig csak a többször felhasználható programokra összpontosítani (egyedi programok is lehetnek nagy értékűek).^{122/} Mindenesetre tisztázandó lenne, hogy az összes felhasználási jog előre átruházható-e munkaszerződéssel vagy kollektív szerződéssel a munkáltatóra, vagy pedig — másik megoldásként — valóban lehet-e szélesen értelmezni a munkáltató „üzemi feladatait”. Azt mindenesetre az ösztönzés szempontjából veszélyesnek látnánk, hogy — a jelenlegi szabályok szerint — a munkaszerződéssel vagy kollektív szerződéssel a munkaviszonyban készült szoftverre minden külön díjazás előre kizárható lenne.

6.7. Románia

A szerzői mű fogalmát a román törvény is ^{123/} (a továbbiakban: Rszjt.) a nemzetközi egyezményekkel összhangban határozza meg. Az irodalom, a tudomány és a művészet alkotásai mellett említést tesz „más hasonló” szellemi alkotásokról is (RSzjt. 1.§.) A jogirodalom szerint a műnek alkotói tevékenység eredményének kell lennie és alkalmasnak kell lennie a közönséghez közvetítésre. ^{124/} Védelmi feltételnek tekintik az „eredetiséget” is: ezt a gondolatok, képek, érzések kifejezésének formájában vagy módjában kell azonosítani. ^{125/} A műnek a szerzői szellemiségét és egyéniségét kell tükröznie. ^{126/} A szerzői jogi védelem feltétele továbbá valamilyen „konkrét forma” megléte (RSzjt. 2. §.) vagyis az emberi érzékszervekkel való érzékelhetőség. ^{127/}

Az RSzjt. 9. §-a rögzíti, hogy a védelem a mű „tartalmától és kifejezésformájától értékétől és céljától függetlenül” fennállhat s ezt példálózó műfaji felsorolással egészíti ki. A felsorolás jellegéről eltérő nézet is lehetséges a törvényszöveg nyelvtani értelmezésével. Eminescu mindenesetre a szocialista szerzői jogok jellemzőjének mondja, hogy a védett művek köre alapvetően nem zárt, hanem az kiterjed az alkotás olyan újabb formáira is, amelyeket a technika tökéletesedése tesz lehetővé. ^{128/} A felsorolás a szoftvert ugyan nem említi, de érdekes lehet ebben az összefüggésben „a tudomány bármely ágához kapcsolódó tervek” nevesítése valamint az RSzjt. 10. §. b. pontja is: (Szerzői jogok állhatnak fenn . . .) „a tudományos vagy technikai művek átdolgozásain vagy átformálásain is, ha ez az eredeti mű szakterülete specialistájának ismerteti szintjét kívánja meg, feltéve, hogy az eredmény szellemi, alkotói mű.”

A szerzői jogok eredeti alanya csak a művet létrehozó természetes személy lehet (RSzjt. 2. §.), mégpedig a szerzői jogosítványok teljes körére. ^{129/}

Ezek a jogok a vagyoniak mellett — a szoftver szempontjából érdekes a felhasználás széles fogalma: „bármely más jogszerű felhasználási mód” (RSzjt) 3. §. 5. c. — a személyhez fűződő jogosítványok. Ez utóbbiak közül — nyilvánosságra hozatal, felhasználás engedélyezése, szerzőség és névjog, a mű integritásához fűződő kizárólagos jog — a szoftver szokásos felhasználásaira tekintettel ismét csak az utolsóhoz fűzünk megjegyzést. A RSzjt. 3. §. 4. pontja szerint a szerző megkövetelheti, hogy a művet csak „természetének

megfelelően és a körülményekre kellő tekintettel" használják. A bírói gyakorlat arra mutat, hogy a szerzőnek ezt a jogát Romániában is igen szélesen értelmezik, úgy hogy a jogosított felhasználónak semmilyen változtatási lehetősége nincs. ^{130/}

A szerzői jogokat a román törvény sem engedi egészükben átruházni, hiszen a személyhez fűződő jogok „elszakíthatatlanok az alkotótól.” ^{131/} A vagyoni jogok gyakorlása is csak meghatározott időre ruházható át élők között (RSzjt. 3. §. 6. pont.).

A munkaviszonyban, munkaköri kötelezettségként alkotott művek közül a törvény csak a „művészeti alkotásokra” ad speciális szabályokat (Rszjt. 16-17. §-ok). Eszerint az ilyen műveket a munkáltató a szerző engedélye nélkül felhasználhatja, de csak a tevékenységével szorosan összefüggő célokra és szerzői jogdíjfizetés és a szerző egyéb jogainak tiszteletbentartása mellett.” Abban a kérdésben, hogy mi minősül munkaköri kötelezettségnek, „a munkaszerződés, a munkáltató feladatköre és egyéb kötelező munkajogi szabályok az irányadóak.” Indokolt lenne, hogy a felek a munkaszerződésben kitérjenek a szerzői joggyakorlás kérdéseire is. ^{132/}

A személyhez fűződő jogok tehát elvileg változatlanul a művészeti alkotás munkavállaló-szerzőjénél maradnak, noha a vagyoni jogokkal összefonódó nyilvánosságra hozatali jog nyilván már nem kizárólagos, illetve csak a munkáltató által gyakorolható. ^{133/} Ide illik az RSzjt. 16. §-ának az a szabálya is, hogy a vagyoni jogokat a művészeti alkotásra a munkáltatóval párhuzamosan a szerző is gyakorolhatja, de két évig csak a munkáltató engedélyével (a munkáltató felhasználási joga tehát csak két évig kizárólagos).

A munkaviszonyban készült művészeti művek szerzői különdíj-rendszerének megértéséhez utalnunk kell a Minisztertanács 632/1957.sz. határozatára, amely az egyes felhasználási módokra és műfajokra jogdíjtarifákat állapított meg. Eszerint a szerzők díjazása „alapjogdíjból” (az első elfogadásért, az átvételért, az első felhasználásért jár) és „felhasználási jogdíjből” áll (utóbbit a tarifahatárok között a felhasználó konkretizálja, de határozata ellen bírósághoz lehet fordulni). ^{134/}

A gyakorlat és az elmélet is úgy értelmezi, ^{135/} hogy az MT rendelet 6. §. (1) bekezdése a fenti törvényi előírások kiegészítése. E bekezdés szerint minden műfajú műre nézve a munkáltatót illeti a fő tevékenységével összhangban lévő felhasználási jog, to-

vábbá „alap” vagy „felhasználási” jogdíj a munkavállaló-szerzőnek egyáltalán nem jár. ^{136/} (Igaz, hogy Eminescu szerint ez nem vonatkozik a művészeti alkotásokra, mert a rendelet nem módosíthatja a törvényt. ^{137/}) A rendelet egy kivételes szabályt is alkot a nyilvános előadásokra és az irodalmi művekre; ezt egyesek úgy értelmezik, hogy erre a felhasználásra, illetve műfajra az alap- és felhasználási jogdíj is jár a munkavállaló-szerzőnek ^{138/}, mások szerint csak a „felhasználási” jogdíjrész. ^{139/} Az irodalmi műveknek ilyenformán nyújtott kivételes elbánást egy újabb, 1962-es utasítás ismét beszűkíti: a tudományos műveknek a munkáltató kiadója általi kiadásért a munkavállaló-íróknak a munkabér mellett semmilyen jogdíj nem jár (12. §. (1) bek.) ^{140/}

A szoftver esetleges szerzői jogi védelemképességéről a román bírói gyakorlat tudomásunk szerint még nem nyilatkozott. Maga a törvény, úgy tűnik, megfelelő keretet ad ehhez, különösen a széles „mű” és „felhasználás” – fogalmaival. A személyhez fűződő „változtatási” jog túl merev megfogalmazása, értelmezése viszont a zavartalan szoftver-forgalmazás akadályosa lehetne.

A munkaviszonyra vonatkozó román szerzői jogi szabályozás egészében ellentmondásos. A szoftver-alkotás anyagi ösztönzésénél alapvető kérdés lenne, hogy a törvény által általában adott – és a törvényben a munkaviszony miatt csak a művészeti alkotásoknál korlátozott – szerzői jogok gyakorlását a jelenlegi rendeleti szabályozás mennyire, hogyan érintené. A rendelet hatályosulását feltételezve a szoftver gyártó munkáltató érdekei kelően érvényesülhetnének, viszont teljesen elmaradna a szerző vagyoni ösztönzése. A szerzői díjazás és a munkabér elveinek különbözőségeire a román jogirodalom már régen rámutatott és javasolta a munkavállaló szerzők ösztönző érdekeltté tételét. ^{141/} Végül említhető az a kétely is, hogy vajon a munkáltató felhasználói jogaira (amelynek terjedelme is értelmezésre szorul) vonatkozik-e az RSzjt. általánosnak látszó 3. § 6. pontja a felhasználási jog határozatlan idejű átruházásának tilalmáról.

6.8. Szovjetunió

A Szovjetunió és a Szövetséges Köztársaságok Polgári Jogalkotásának Alapjai 142/ (a továbbiakban: Alapok) 96. §. (1) bekezdése szerint „a szerzői jog a tudomány, az irodalom és művészet alkotásaira terjed ki, függetlenül azok formájától, céljától és értékétől, valamint előadásuk módjától”. Az Orosz Szocialista Szövetségi Köztársaság Polgári Törvénykönyve 143/ (a továbbiakban: OPtk) 475. §-a ezt egy példálózó felsorolással is kiegészíti, amely ugyan a szoftvert nem tartalmazza, de amelyben figyelemre méltó „a tudománnyal, a technikával ... kapcsolatos tervek, vázlatok” említése.

A szerzői jogi védelem feltételeiként – az Alapok 96. §. (2) bekezdéséből, 103. §. 1. pontjából és az OPtk. 492. §. 1. pontjából kiindulva – a jogirodalom a következő két ismérv meglétét kívánja meg: 144/

1./ A mű önálló alkotói munka eredménye legyen. Az „önálló alkotói” elem adott, ha a mű lényeges alkotó elemeinek akár egyike is új a tartalomban vagy a formában. 145/

Gavrilov szerint a formához tartozik – tudományos mű esetén – a tudományos fogalmak sorrendje, a logikai rend, a tudományos eszmék bemutatásának rendszerre . . . és a mű nyelvezete is. 146/

2./ A művet „valamilyen objektív formában ki kell fejezni, amely lehetővé teszi, hogy a szerző alkotói tevékenységének eredménye . . . visszaadható legyen” Alapok, 96. §. (2) bek. Egyesek ezen a feltételen anyagi formában való rögzítést értenek, 147/ mások szerint ez csak bizonyos műfajoknál (képzőművészet, film, fénykép stb.) van így. 148/ **Gringolz** hangsúlyozza, hogy a mások általi érzékelhetőséghez elegendő a közvetett, technikai eszközökkel történő is. 149/

A szerzői jog szubjektív eredeti alanya – az Alapok 97. §-ából is következően – általában csak a művet megalkotó természetes személy lehet. A jogszabály kivételesen jogi személyeket is eleve felruház a szerzői jogokkal, mégpedig a tudományos gyűjtemények, enciklopédiák, folyóiratok kiadót, a film- és televízió műsorok gyártóit és a műsorsugár-

zó szervezeteket. ^{150/} Az elmélet szerint a jogi személyeknek ezt az „eredeti” szerzői jogát nem lehet vagyoni jognak tekinteni. ^{151/}

A szovjet szerzői jogok részben vagyoni jellegűek (nyilvánosságra hozatal, sokszorosítás előadás és terjesztés minden törvényesen megengedett módon valamint a jogszabállyal meghatározható mértékű jogdíjigény), részben kifejezetten személyhez fűződők: nyilvánosságra hozatali jog, „névjog” és a mű sérthetetlenségének joga. ^{152/}

A mű „bármilyen felhasználásánál tilos annak bármilyen megváltoztatása”; viszont a szerzői szerződés megkötésénél a változtatásokhoz adott hozzájárulás utóbb nem vonható vissza. ^{153/}

A szerzői jogok átruházhatóságának kérdése vitatott a szovjet jogtudományban: az is kérdéses, a szerzői jogai kizárólagos jellegűek-e vagy csak a díjra való vagyoni igényből állnak. ^{154/} Kizárólagos jogokat feltételezve is vannak olyan további következtetések, amelyek szerint ezek — még részben sem — ruházhatók át másra, így a felhasználási jogokat megszerző jogi személy sem lehet kizárólagos jogok alanya (szerzői jogi alapon nem fordulhat az engedély nélküli másik felhasználó ellen. ^{155/} Tény, hogy a szerzői szerződések egyik fajtájára, a felhasználási szerződésre vonatkozó szabály ^{156/} nem a jogok, hanem a mű meghatározott célra való átadásáról beszél. A másik szerzői szerződés, a „licencia-szerződés” is csak korlátozott időre ad jogot a jogi személynek, általában át-dolgozás, fordítás céljára, vagy a mű első felhasználására ^{157/}; itt az elmélet a „jogát-ruházás” lehetőségét sem zárja ki. ^{158/} Mindebből mégis arra lehet következtetni, hogy a felhasználó jogi személyek e jogaikat visszterhes és a még további felhasználást szabályozó szerződéssel a legutóbbi időkgig nem adhatták tovább. ^{159/160/}

A munkaviszonyban alkotott művekre vonatkozó néhány meglévő szabály is számos, a szovjet jogirodalomban máig vitatott értelmezési kérdést vet fel. A vonatkozó rendelkezés első része szerint a munkaviszonyban, munkaköri feladatként készített mű szerzői jogai a mű szerzőjét illetik meg. ^{161/} (Az „eredeti szerzői jogokat” megszerzői jogi személyekről szóló kivételes szabályokat már említettük.) A szabály másik része előírja, hogy „az ilyen mű munkáltató szervezet általi felhasználásának módját és azokat az eseteket, amikor ezért a szerzőnek jogdíj jár, a Szovjetunió és a Szövetséges Köztársaságok jogszabályai határozzák meg.” ^{162/}

Véleményünk szerint a fenti szabályokból az következne, hogy ha semmilyen külön, további szabály nincs a munkáltató felhasználási jogairól, a szerzői jogok egészükben a munkavállaló-szerzőnél maradnak; ha viszont van ilyen szabály, a munkabér melletti szerzői jogdíj csak akkor jár, ha az ezt is kifejezetten előírja. ^{163/} A többségi szovjet jogirodalmi vélemény szerint viszont a felhasználási jog külön szerzői jogszabályi végrehajtás nélkül is általában a munkáltatót illeti. ^{164/}

A 15 köztársaság közül mindeddig csak a Kazah Szocialista Köztársaság hozott végrehajtó szabályt a munkavállaló és a munkáltató felhasználási jogairól: eszerint a mű keletkezésétől számított két évig csak a munkáltató (vagy engedélyével a szerző), azután a munkavállaló szerző hasznosíthatja a munkaviszonyban készült művet. ^{165/} A munkavállaló – szerző általi közvetlen vagy párhuzamos joggyakorlásról, a kazah példától eltekintve, nincsen adatunk, de a munkabér melletti jogdíjfizetés kivételes voltáról egybehangzóak a források. ^{166/} Tudományos művek szerzőinek soha nem jár ilyen címen szerzői jogdíj, míg a tankönyvek szerzőinek és a munkaterven kívüli művek alkotóinak igen. Ilyenkor is érvényesülnek a szovjet jogra általában jellemző, felhasználási- és műfajonkénti, kötelező jogdíjtarifák „től-ig” határai.

Végül még azokban az esetekben is, amikor vélelmezni lehet a munkáltatói felhasználási jogot (vagy az Kazahsztánban nyilvánvalóan megilleti a gazdálkodó szervezetet), bizonytalan marad annak terjedelme. Az előzőekben a jogszállás korlátairól elmondottakból arra következtetünk, hogy ez ilyenkor is csak a saját felhasználást jelentheti. ^{167/}

Gavrilov már 1975-ben rámutatott, hogy a munkaviszonyban alkotott művekről szóló szabályokat a szerzői jogon belül részletesen újra kellene alkotni. ^{168/} A szoftver szerzői jogi védelmének lehetősége a szovjet jogirodalomban – különösen mióta a szabadalmi védelmet a szoftverre *per se* normatív aktus kifejezetten kizárja ^{169/} – ismételen felmerült. A vizsgálódásokat ezirányban attól függetlenül is folytatták, hogy a Szovjetunióban már 1966-tól bevezették az algoritmusok és programok kötelező – tehát iparjogvédelmi típusú – nyilvántartásba vételét. ^{170/}

Jóllehet ha a *sui generis* jogvédelmi rendszer és a szerzői jog között kell választani, **Vida és Gavrilov** szerint a többség még mindig az előbbi mellett döntene ^{171/}, a szerzői jog pozíciói is igen erősek. Gyakorlatilag azoknak a szakembereknek a döntő több-

sége, akik a szerzői jog szoftverre érvényességét vizsgálták, erre az alapkérdésre (egyesekek még – a tudományos jelleget hangsúlyozva – az algoritmus tekintetében is –) igenlő választ adtak. ^{172/} A tartózkodó vagy ellentétes véleményt alkotók érvei is csak részletekre irányultak vagy láthatóan téves értelmezésen alapultak. ^{173/} Gringolznak a szoftver szerzői jogi védelemképességét alátámasztó érvei a lényegét mutatják: a szerzői jog a törvény szerint mindazokra a művekre kiterjed, amelyek formájuktól és előadásuk (visszaadásuk) módjától függetlenül megfelelnek a törvény általános feltételeinek; a mágnesszalagon rögzített programot, amelyben létrehozója alkotó tevékenységének eredménye testesül meg, kétségtelenül reprodukálni lehet szerzője közreműködése nélkül is; a törvény nem követeli meg a közvetlen emberi érzékelhetőséget   védelmi feltételként.” ^{174/}

A szovjet szerzői jogszabályok hatályának elvi fennállta a szoftverre – ez a szovjet jog általunk bemutatott vonásaiból is kitűnik – nem jelenti azok közvetlen alkalmazhatóságát. A módosítások, értelmezések, kiegészítések szükségességére a szovjet szerzők is rámutatnak és a jogszabályelőkészítés folyamatban is van. ^{175/} Javasolják például a szoftver műfajának a törvény példálózó felsorolásába való beiktatását is; ^{176/} szükségesnek látják a szabad felhasználás eseteinek a szoftverre adaptálását; erre az esetre a védelmi idő rövidítését; az önkéntes letétbe helyezés (nyilvántartás) bevezetését. ^{177/} Minthogy a szoftver alkotás 1987 májusától magántevékenységként sem kizárt, ^{178/} a szerzői jog szoftverre alkalmazása – ilyen kötelező tarifák nélkül – a szerző szabad díjmegállapítási jogait alapozná meg (OPtk. 479. §.) Az OPtk. 503. és 509. szakaszai szerenti szoftver szerződések tartalma ma még bizonytalannak látszik; a felhasználási szerződés a szerzőt arra kötelezné, hogy a szoftvert három évig maga na forgalmazza, de ugyanakkor az első felhasználó ilyen jogai sem egyértelműek. ^{179/} A jogi személyeknek ma szerzői jogi alapon jogdíj nem jár. ^{180/}

A védelem tartalmának alapkérdése sem dőlt el: egyáltalán a szerzői jog alapján – kizárólagos jogokra hivatkozva – fel lehet-e lépni a szoftver szerzővel vagy az első felhasználóval szerződéses viszonyban nem álló engedély nélküli másolóval, futtatóval, terjesztővel szemben?

Az 1988-tól hatályba lépett új Állami Vállalati Törvény, amelyről Vitaliev is tudósít,^{181/} csak a közvetlen kötelmi viszonyokat építi ki, a visszerhességet terjeszti ki a kapcsolatokban. Eddig a szoftver szerződéses kapcsolatokat számos kötöttség jellemezte; a forgalom nagy része az Algoritmusok és Programok Állami Gyűjteményén, mint központi szervén keresztül zajlott. ^{182/}

Végül ma a munkaviszonyban alkotott művekről szóló szovjet szerzői jogszabályok sem látszanak alkalmasnak a szoftver „befogadására”. Nem alkalmasak egyrészt a munkáltatók oldaláról: nincs kellő jogi garancia a befektetések megtérüléséig, kellő nyereség eléréséig tartó és a munkavállaló-szerző által sem zavart saját és forgalmazással történő felhasználásra. De nem jelentené az ösztönzést ma a munkavállaló-szoftverszerzőnek sem: általános vélemény szerint nem járna neki külön jogdíj sem a munkáltató általi felhasználásért, sem az „Állami . . . Gyűjtemény” útján történő forgalmazásért. A jelen szabályozás felülvizsgálata általános igény. ^{183/}

6.9. Összefoglalás és következtetések

Az egyes európai szocialista országok nemzeti jogának bemutatásával bizonyítottnak látjuk, hogy az egyéni, eredeti szoftver ezekben az országokban megfelel a szerzői mű követelményeinek. Ennek ellenére a jogalkotó egyetlen itt vizsgált országban sem nyilatkozott még erről; az NDK-ból negatív alsóbírósi ítélet ismeretes. A legtöbb országban az uralkodó jogirodalmi nézet a szerzői jogi védelemképesség mellett szól (Csehszlovákia, Jugoszlávia, Lengyelország, Szovjetunió), az NDK-ban még nincs határozott trend, Romániából egyelőre nincs ide vonatkozó álláspont, Bulgáriában a többség a „sui generis” szabályozását javasolja. A kizárólagos jogi védelem továbbra is hiányzik, noha az 1985 végén elfogadott, 2000-ig érvényes KGST Komplex Program a tudományos-műszaki haladásról kiemelt területként, főirányként jelölte meg a számítástechnikát, a „Komplex automatizálást.” A Program végrehajtása e szempontból is elmaradt. ^{184/}

Milyen feltételek között alakult ki ez a fejlett ipari országok többségétől eltérő helyzet a szocialista országokban? Van-e más ok is azon a rövidlútvonalon túl, hogy a szoftver export-import mérlege jelenleg a szocialista országokra kedvezőtlen? (A külföldi mű kizárólagos jogi védelme valójában a belföldi művek alkotóit is segíti, mert így nem kerülnek hátrányos versenyhelyzetbe az olcsó — ingyen — megszerezhető, használható külföldi művek jogtulajdonosaihoz képest.) Vannak-e olyan sajátosságai a szocialista szerzői jogoknak, amelyek esetleg alkalmatlanná teszik azt a szoftver befogadására?

Elemzéseink mutatják, a szocialista szerzői jogok az eredeti szerzői alanyi jogokat — egyes országokban adott szűk törvényi kivételektől eltekintve — kizárólag a művet létrehozó ter-

mészetes személynek biztosítják.^{185/} Ezeket a jogokat a legtöbb országban a szerzők egészükben és a személyhez fűződő részükben el nem idegeníthetik; több szocialista országban még a vagyoni jellegű felhasználási engedélyek is csak határozott időre szólhatnak. Az elidegeníthetlenség elve többszörösen is beágyazódik a szocialista szerzői jogokba.^{186/} Láthattuk, a mű integritására, változtatására vonatkozó személyhez fűződő jogot olyan messzemenően fogalmazzák meg, hogy az közvetlenül és — a jugoszláv, a szovjet és lengyel szabályozástól eltekintve — szerintünk rugalmatlanul kihat a felhasználási (vagyoni) jogok gyakorlására is.

A szocialista szerzői jogok szemléleti iránya, célja általában az alkotómunka közvetlen irányítása és közvetlen ösztönzése.^{187/} Ugy tűnik, e szerzői jogi szabályozás elsősorban a szerző és az első felhasználó vagy megbízó viszonyát tartja szem előtt, lényegében nem szabályozója a felhasználók közötti viszonyoknak.^{188/} Különösen a bolgár, az NDK és a szovjet helyzet elemzése mutatta meg, hogy a szerzői művek népgazdasági felhasználása során az azokra vonatkozó jogokat valójában nem vagyoni értékű jogokként kezelik; a forgalmazás alanyai nem rendelkeznek kizárólagos hasznosítási jogokkal; helyenként szerződéskötési kényszer is fennállhat és például a Szovjetunióban egyesek még a szerző jogainak kizárólagos jellegét is vitatják.

Mindez, hangsúlyozzuk, csak ritkábban a szerzői jogi törvények frott szabályainak következménye, és gyakrabban annak a gazdaságirányítási rendszernek, amelyben e szabályok, legalábbis eddig, értelmezésre és alkalmazásra kerülnek. Mégis mindez együtt, úgy látjuk, önmagában is elég ok lehetett arra, hogy a szoftver szerzői jogi védelmében ne lássanak hasznos eszközt. A szoftver ugyanis olyan műfaj, amelynek a megrendelő (munkáltató) általi csupán saját, belső felhasználása ritkán elégti ki a társadalmi érdekeket, vagyis a létrehozója anyagi befektetéseinek legalábbis megtérülését és a minél szélesebb körű, mások általi felhasználását. A szoftvert forgalomba kell hozni, terjeszteni kell. A szerződések és vállalati kapcsolatok szerzői jogra is kiható olyan rendszere mellett azonban, amikor a műszaki — szellemi alkotás mások általi felhasználásához a létrehozó munkaszervezet hozzájárulását nem kívánják meg, és így az alkotást-gyártást közvetlenül nem ösztönzi semmi, a szerzői jog szoftverre alkalmazása sem jelenthet az említett társadalmi érdekek eléréséhez segítséget.

A szocialista országokban kibontakozó demokratizálódási és gazdaságépítési folyamatok arra utalnak, hogy ezek az adottságok hamarosan megváltoznak és a szerzői jogi eszközök szoftverre való alkalmazását szükségszerűvé teszik. A gazdaságirányítás bolgár reformja, bizonyos piaci elemek bevezetése már 1982-től elindult,^{189/} Jugoszláviában 1978-ban alkottak a decentralizált, öngazgatási egységekre épülő gazdaságirányításhoz igazodó új szerzői jogi törvényt. A szellemi alkotások jogának NDK-beli szakértője pedig 1986-ban így ír: „Az a cél, hogy ösztönözzük és széles körben hasznosítsuk a műszaki-tudományos eredményeket. Fel kell adnunk jogrendszerünknek azt az alapelvét, hogy ezek az eredmények is így a szoftver is bárki által szabadon használhatók és nincsenek senkihez sem hozzárendelve. Helyettesíteni kell ezt azzal az elvvel, hogy a műszaki-tudományos eredményt, a szoftvert, általában a gyártó vagy megrendelő üzem vagyona részének kell tekinteni.^{190/} Ez a folyamat a Szovjetunióban is elindult például az 1988. január 1-én életbe lépett új vállalati törvénnyel.^{191/}

A kitűzött célok elérésére a szocialista szerzői jog — éppen e jogtípusra jellemzően jól kiépített — rendszere lényegében alkalmas: a szerzői vagyoni jogok alapvetően elidegeníthetetlen jellege megtartható, csupán a vagyoni jogok gyakorlásának, tehát az engedélyezési rendszernek kellene kiépülnie (pl. Szovjetunió) vagy a meglévőnek következetesen alkalmazásra kerülnie (pl. NDK) a felhasználók közötti viszonyokban is. Ez a jogszabálykiegészítési, értelmezési folyamat egyértelművé tenné a szabad foglalkozásuként szoftvert alkotó szerzői-jogi joggyakorlási helyzetét is. Az ilyen szoftver alkotásra, értékesítésre most már Bulgáriában és a Szovjetunióban is van törvényes lehetőség.

A szoftver szerzői műkénti kezelését — meggyőződésünk szerint — a szabályoknak a szerző-megrendelő viszonyra való koncentrálása mellett — második fő okként az adódalyozta a vizsgált országokban, hogy a törvényekből hiányzik vagy a gyakorlatban nem működik egy olyan érdekegyeztető rendszer a munkaviszonyban készült alkotások szerzői jogaira, amely a társadalmi felhasználási folyamatba kellően bekapcsolná és abban kellően érdekeltté tenné mindkét felet.

A szocialista szerzői jogi elméletben hangsúlyozzák, hogy a szerzői jog elveinek, alapvetően a személyhez fűződő jellegéből fakadóan, elsőbbséget kell élvezniük a munkajogi elvekkel szemben is. ^{192/} Ugyanez a szerző viszont hozzáteszi: a munkaviszonyban alkotott mű munkáltatói felhasználásáért járó külön díjazás nem szerzői, hanem munkajogi jellegű. ^{193/} Talán realisabb az a felfogás, hogy ilyenkor munkajoggal ve-gyes szerzői jogi viszonyról van szó és – az egyenlőtlen szerződés-kötési pozíciók miatt – nem helyes, ha ebben a helyzetben az összes kérdés megoldását a szerződéses kikötésekre hagyják. ^{194/} Valóban úgy tűnik, ahogy Barta írta: a szerzői jogot a szocialista országokban is elsősorban a független alkotókra tekintettel alakították ki, holott az általános a munkaviszonyban alkotás. ^{195/}

A munkáltatói – munkavállaló-szerzői érdekek kiegyensúlyozatlanságára bizonyítékul foglaljuk össze az egyes nemzeti jogokból leszűrt következtetést. A munkáltatóknak külső (terjesztési) felhasználási jogai a szerzői jogi törvény szerint vagy egyáltalán nincsenek (Jugoszláv, lengyel, NDK, román, szovjet szabályozás), vagy ezek időbeli vagy egyéb (szerzői engedély, párhuzamos szerzői felhasználási jogok) korlátozások alá esnek (Bulgária, Csehszlovákia). A munkavállaló-szerzőt a szerzői jogi törvény alapján a munkaköri kötelezettségként készített műve „üzemen belüli” felhasználásáért is megilleti külön szerzői díjazás (Csehszlovákia, Jugoszlávia, Lengyelország), máshol a gyakorlatban egyáltalán nem jár ilyen díjazás még „külső” felhasználásért sem (Románia, Szovjetunió), végül az NDK-ban egészében a munkaszerződéstől, illetve értelmezésétől függően jár ilyen díjazás. Úgy gondoljuk, függetlenül a szerzői jogi alapelvek elvi vagy tényleges elsőbbségétől, a munkabér melletti szerzői jogdíjfizetés ösztönző hatásáról a szocialista országokban – különösen a szoftver műveknél – nem lehet lemondani. A szocialista munkabér-szabályozás, főleg a központi, egészen más elvekkel mér, mint a szerzői jogi, mert a munka eredmény értékét közvetlenül nem tükrözi. A szerzői díjazást, a magyar megoldáshoz hasonlóan ^{196/}, azért indokolt csak a külső, harmadik személyek általi felhasználáshoz kapcsolni, mert az ilyen felhasználás az alkotói teljesítmény értékének mércéje, sőt kissé egyszerűsítve magának a szoftver mű szerzői jogi védelemképességének is bizonyítéka. A díjazás kérdéseit továbbá nem lehet egészében a munkaviszony szerződéseire bízni.

Végülis tehát arra a következtetésre jutottunk, hogy az európai szocialista országok szerzői jogának műfogalma átfogja a szoftvert is és e jogok egyéb szabályai sem alkalmatlanok a szoftver befogadására. Ezt már csak ezen államok nemzetközi szerzői jogi egyezményes tagsága, az egyezmények belső jogra való kihatása is garantálja. A szoftver szerzői műkénti kezelésének elutasítása eddig egyrészt a szerzői jogszabályok közvetlenül az alkotóra és első felhasználóra való irányultságából és a mögöttes gazdaságirányítási rendszerből fakad. A másik fő ok a munkaviszonyban alkotott művekről szóló szabályozásnak hiányosságaiban vagy nem kielégítő alkalmazási lehetőségeiben keresendő.

A gazdaságirányítás változtatása több országban megkezdődött és a szerzői jogszabályok módosítása ugyancsak napirenden van. E változtatásoknak ki kell terjedniük a munkaviszonyban alkotott szerzői művekre is. Ennek alapján a szoftver szerzői alkotáskénti kezelése az összes európai szocialista országban várható.